

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKO DELO

**ODKRIVANJE PREVAR Z UPORABO FORENZIČNEGA
RAČUNOVODSTVA**

Ljubljana, marec 2014

KAJA LOŽAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Kaja Ložar, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica zaključnega magistrskega dela z naslovom Odkrivanje prevar z uporabo forenzičnega računovodstva, pripravljene v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Metko Tekavčič.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ODKRIVANJE PREVAR IN NAPAK TER DRUGIH KAZNIVIH DEJANJ PRI REVIZIJI RAČUNOVODSKIH IZKAZOV	4
1.1 Gospodarski kriminal	5
1.2 Definicija prevare in napake.....	7
1.3 Dejavniki uspešnega odkrivanja prevar in napak ter sistem notranjih kontrol.....	11
1.4 Najpogostejše prevare in napake ter dejavniki tveganja	13
1.5 Različne okoliščine in prisotnost prevar.....	15
1.6 Vpliv revizije na odkrivanje prevar	17
1.6.1 Vrste revizij	19
1.6.2 Revizor	21
2 KREATIVNO RAČUNOVODSTVO – PODLAGA ZA PREVARE ?	23
2.1 Definicija kreativnega računovodstva	24
2.2 Razlogi za uporabo kreativnega računovodstva	25
2.3 Oblike in tehnike uporabe kreativnega računovodstva.....	26
3 FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO.....	28
3.1 Širše pojmovanje forenzičnega računovodstva	28
3.2 Forenzično računovodstvo v ožjem pomenu	31
3.3 Razlogi za delovanje forenzičnega računovodstva.....	32
3.4 Forenzični računovodja	33
3.4.1 Potrebna znanja forenzičnega računovodje	35
3.4.2 Izobraževanje forenzičnega računovodje	38
3.4.3 Primerjava računovodje, revizorja ter forenzičnega računovodje	39
3.5 Metode forenzičnega preiskovanja.....	40
3.5.1 Odnos naročnika in forenzičnega računovodje	43
3.5.2 Zaključno poročilo.....	45
4 SANKCIONIRANJE PREVAR IN GOLJUFIJ	46
4.1 Raziskave.....	46
4.1.1 Študija PWC 2011	46
4.1.2 Študija Deloitte 2013	47
4.2 Zakonodaja v Sloveniji.....	48
4.3 Zakonodaja v tujini.....	50
4.4 Praksa v tujini	51
4.5 Praksa v Sloveniji	51
5 PRIHODNOST RAZVOJA FORENZIČNEGA RAČUNOVODSTVA	52

SKLEP	55
LITERATURA IN VIRI	57

KAZALO TABEL

Tabela 1: Dejavniki tveganja	13
Tabela 2: Okoliščine, ki nakazujejo na potencialno prisotnost prevar	15
Tabela 3: Dogodki previsokega oziroma prenizkega vrednotenja v računovodskih izkazih	27
Tabela 4: primerjava računovodje, revizorja ter forenzičnega računovodje	39
Tabela 5: Metode forenzičnega preiskovanja – postopek	41

KAZALO SLIK

Slika 1: Trikotnik prevar po Cresseyu	9
Slika 2: Definiranje področji kreativnega računovodstva glede na fleksibilnost uporabe računovodskih usmeritev	25
Slika 3: Forenzično računovodstvo - nova veja računovodstva	30

UVOD

When times are good, people steal.
When times are bad, people steal more!
(Singleton & Singleton, 2010, str.11)

Prevare in goljufije srečamo v poročanju medijev, na delovnem mestu, navsezadnje tudi v zasebnem življenju. Prirejanje računovodskih izkazov in gospodarski kriminal na splošno, so pogostejši v trenutkih gospodarske krize, ko podjetja posegajo po različnih metodah in tehnikah, tako da prirejajo računovodske izkaze. Za večino je cilj uravnavanje dobička, kar dosegajo s prikazovanjem večje vrednosti podjetja in zniževanjem davčne osnove. Po nekaterih ocenah se z gospodarskim kriminalom po vsem svetu odtuji okoli tisoč milijard dolarjev na leto, kar je približno dvakrat več, kot je pretok denarja v trgovini z mamili. Po zadnji študiji revizijske hiše PricewaterhouseCoopers (v nadaljevanju PWC) o gospodarskem kriminalu (angl. *Global Economic Crime Survey*) se je le ta od leta 2003 do 2011 potrojil (PWC, 2011).

Veliko inštitucij doma in po svetu deluje v boju proti gospodarskemu kriminalu. Pri tem se pogosto sprašujemo, ali imajo njihovi nosilci dovolj znanja, sposobnosti in izkušenj, ki so potrebni za učinkovito, varčno in uspešno preiskovanje in ocenjevanje vzrokov ter posledic poslovnih dejanj, ki se kažejo v oporečnem računovodenju in računovodskem poročanju.

Pregon gospodarskega kriminala zahteva specifična znanja, kar po mnenju Mayerja v Sloveniji že nekaj časa šepa. Tega se zavedajo tudi politiki, ki v zadnjem času intenzivno iščejo načine, da bi se belo-ovratniški kriminal bolj učinkovito sankcioniral in predvsem omejil. Po mnenju strokovnjakov, bi bilo za učinkovit pregon gospodarskega kriminala smiselno angažirati forenzične računovodje oziroma preiskovalne revizorje (Morozov, 2011). V nasprotju s stanjem v Sloveniji, pa forenzični računovodje v najrazvitejših državah že dolgo sodelujejo z nosilci boja proti gospodarskemu kriminalu, v nekaterih državah je njihovo sodelovanje v predkazenskih postopkih in preiskavah celo obvezno.

Pojavi se vprašanje, kaj vse spada pod pojem gospodarski kriminal. Beseda »fraud« se danes uporablja za vse vrste gospodarskega kriminala, predvsem pa za tistega, ki ga v podjetju povzročajo administrativni in poslovni sodelavci z belimi ovratniki, zato tudi pravimo, da gre za prevare belih ovratnikov (angl. *White collar fraud*) (Koletnik & Kolar, 2008, str. 27). Po mojem mnenju se gospodarski kriminal pojavlja predvsem tam, kjer lastniki v posle ne vlagajo svojega premoženja, temveč si potrebna sredstva sposodijo in s tem povečujejo tveganje, da bo podjetje v primeru krize, pristalo v prisilni poravnavi ali stečaju. Slednje je bilo v času do kreditnega krča, več kot očitna praksa. Če je prekomerno zadolževanje posledica nestrokovnosti ali neodgovornega špekuliranja, lahko rečemo, da ima znamenja kaznivega dejanja. Na žalost so tovrstne nepravilnosti zelo slabo preganjane, saj je predvsem belo-ovratniški kriminal oblika kriminala, ki je najtežje ugotovljiva (Morozov, 2011).

Za pregon tovrstnih dejanj, so potrebna specialistična znanja, ki so trenutno v Sloveniji še dokaj redka, vendar se stanje vsako leto izboljšuje. V letu 2012 je bilo na državnih tožilstvih ovadenih 891 pravnih oseb (leta 2011 - 674), največ za kazniva dejanja poslovne goljufije, zatajitve finančnih oz. davčnih obveznosti in kršitve temeljnih pravic delavcev.

Zoper 102 pravni osebi je bila v letu 2012 vložena obtožnica, leto prej 77, spoznanih za odgovorne pa 13 pravnih oseb, in sicer 6 za kaznivo dejanje poslovne goljufije, 3 za kaznivo dejanje kršitev temeljnih pravic delavcev, po ena pa za kazniva dejanja zatajitve, za ponareditev ali uničenje poslovnih listin, za zaposlovanje na črno in za poškodovanje ali uničenje stvari, ki so posebnega kulturnega ali zgodovinskega pomena (leta 2011 zgolj 8 oseb) (SURS, 2013, 2012).

Omejitev gospodarskega kriminala v organizacijah naj bi omogočali (poleg vodstva) notranja in zunanja revizija, njegovo preganjanje pa ustrezni inšpektorati in nadzorni organi.

Kodeks poklicne etike računovodji ne dovoljuje zavestnega sodelovanja v nobeni nezakoniti ali drugače nedovoljeni dejavnosti, kakor tudi ne v tistih poslovnih aktivnostih, ki mečejo slabo luč na poklic računovodje. Toda kljub temu za Slovenijo velja splošna ocena, da veliko računovodij s svojim znanjem in poznavanjem podjetniškega poslovanja, računovodskih in pravnih pravil, lahko pripomore k podajanju napačne slike o premoženjsko-finančnem položaju in uspehu podjetja. Taka slika v očeh investitorjev, kupcev, dobaviteljev, finančnikov in predstavnikov države posledično vodi do napačnih odločitev, kar pa z določenim časovnim zaostankom vodi do neizogibnih negativnih ekonomskih posledic (Kolar, 2011, str. 84).

Računovodsko prikrojevanje poslovnih rezultatov je nelegalna pot poslovodnikov, z namenom doseči prevlado na trgu ali katere druge cilje. Pogosto gre za poročanje o poslovnem uspehu ali neuspehu, ki se dejansko ni uresničil, ali pa se je uresničil, vendar ni razvidovan. Veliki računovodski škandali po svetu so pokazali, da tudi gospodarski revizorji niso kos vsem tem manipulacijam in da uporabnikom računovodskih poročil vselej ne nudijo razumnega zagotovila o resnični in pošteni gospodarski sliki podjetja. V to prevarantsko igro so se vključili celo revizorji, ekonomski analitiki in računovodje, ki s svojim pristankom (prikimavanjem in/ali pasivnostjo) do potez odgovornih poslovodnikov in upravljalcev, podpirajo njihova početja in na ta način zadostijo njihovim potrebam, oziroma pričakovanjem investitorjev (Akers, Giacomino, & Bellovary, 2007, str. 64).

Poslovanje organizacij ureja vrsto zakonov, direktiv, standardov, predpisov, kodeksov ter načel, ki bi se jih odgovorni morali držati. Zato se pojavi vprašanje, zakaj je sploh prišlo do razvoja forenzičnega računovodstva. Je vse to morda posledica uporabe kreativnega računovodstva ali česa drugega? Če bi zgoraj omenjeni instituti opravljali svojo vlogo, prav tako pa bi bil uspešen že nadzor njihovega poslovanja, potem po mojem mnenju forenzičnega računovodstva nebi potrebovali. Vendar pa kot vidimo temu ni tako.

Kaj je forenzično računovodstvo? Na kratko, je to specializirano področje računovodstva, ki predstavlja nerutiniranost, inovativnost, visoko raven strokovnosti in drugih posebnosti pri preiskovanju nedovoljenih poslovnih dejanj. Je področno naravnano računovodstvo in je tesno povezano z manipulativnim oziroma kreativnim računovodstvom.

Forenzično računovodstvo je v Sloveniji precej novo področje, medtem ko je v nekaterih državah (ZDA in Velika Britanija) že z zakonom določeno obvezno sodelovanje forenzičnih računovodji pri odkrivanju prevar in sodnih postopkih. S tem bi tudi pri nas lahko povrnili zaupanje v pošteno poslovodenje in delovanje pravne države. Po navedbah PWC smo imeli v letu 2011 pri nas le sedem pooblaščenih preiskovalcev prevar, ki pa niso

bili aktivno in v celoti vključeni v forenzične preglede, temveč imajo le certifikat v zvezi s to domeno (Kanalec, 2011, str. 12).

Odkrivanje goljufij je postala prednostna naloga tudi v računovodski stroki in če izobraževanje za revizorje ne zagotavlja revizorjev z znanjem in značilnostmi, ki so potrebni za delo v današnjem okolju, je pomembno vedeti, ali bo dodano oziroma novo izobraževanje za forenzično računovodstvo usposobilo ljudi s potrebno ravno znanja, ki je potrebna (Elliott, 2002). Zato je pomembno tudi vedeti, ali dodatna specializirana usposabljanja izven tipičnega izobraževanja revizije pripomorejo k uspešni pripravi študentov na raven, ki jo zahteva trenutno okolje revizije. Če posebno usposabljanje forenzičnih računovodji uspešno oziroma učinkovito pomaga študentom, da bolje ocenijo tveganja za pojav goljufij v primerjavi z ostalimi strokovnjaki, hkrati pa je to raven mogoče vzdrževati v daljšem časovnem obdobju, lahko izobraževalne ustanove vključijo takšne programe v svojo izobraževanje in podjetja lahko štipendirajo študente, ki se usposabljaajo v tem programu (Carpenter, Durtschi, & Gaynor, 2011, str. 1-21).

Namen magistrskega dela je ugotoviti, kako lahko s forenzičnim računovodstvom organizacije uspešno odkrijejo in sankcionirajo storilce prevar, predvsem ko pride primer do sodne obravnave. Opozoriti in prikazati želim da je današnja kriza v podjetjih (tudi veliko število stečajev), v večini posledica odločanja neodgovornega posloводства, ki se pri sprejemanju slabih odločitev ni oziralo na prihodnost in tveganja, ki jih le te prinašajo. Želim ugotoviti, ali bi se s pomočjo forenzičnega računovodstva v prihodnosti njihova dejanja lahko bolj uspešno kaznovala. Tako bodo ugotovitve magistrskega dela lahko koristile vsem, ki želijo s pomočjo forenzičnega računovodstva kaznovati storilce prevar ter posredno tudi zmanjšati pojav prevar pri poslovanju organizacij.

Cilji magistrske naloge so opredeliti napake, prevare, gospodarski kriminal in kreativno računovodstvo, ki so vzroki za razvoj forenzičnega računovodstva. Poudariti želim pojem in namen forenzičnega računovodstva, razmejitev forenzičnega računovodstva od drugih vrst revizij, prikaz prakse forenzičnega računovodstva pri nas in po svetu ter prikazati pozitivne učinke poznavanja in uporabe forenzičnega računovodstva.

Naloga temelji na preučevanju člankov (strokovnih in znanstvenih) ter druge literature s področja prevar, notranje in zunanje revizije, kreativnega ter forenzičnega računovodstva. Vrsto informacij sem pridobila tudi preko spletnih strani organizacij, ki se ukvarjajo s proučevanim področjem, področje pa je regulirano tudi zakonsko ter s predpisi.

Metoda dela, uporabljena v magistrskem delu pri opredeljevanju prevar in napak ter drugih kaznivih dejanj pri reviziji računovodskih izkazov, temelji na strokovnih in teoretičnih podlagah strokovne in znanstvene literature tujih in domačih avtorjev. Teoretična izhodišča prvega dela so podlaga za analizo obstoja kreativnega računovodstva, delovanja notranjega in zunanjega revidiranja in na koncu tudi forenzičnega računovodstva, kjer si pomagam s strokovno in teoretično literaturo, prav tako pa vpletam tudi primere iz preteklosti v zvezi s to temo. Za ta del sem uporabila metodo deskripcije in kompilacije. V zadnjem delu predstavljam praktični vidik uporabe forenzičnega računovodstva ter podajam kritični pogled na stanje, kjer uporabljam kvalitativno oziroma deduktivno metodo. Kritičnemu pregledu stanja sem dodala še predloge za slovenski prostor, do katerih sem prišla s teoretičnim in praktičnim proučevanjem vloge ter delovanja forenzičnega računovodje.

Delo je razdeljeno v pet vsebinskih sklopov, pri čemer v prvem delu predstavljam pojem gospodarskega kriminala, prevar in napak v organizaciji, ki so običajna orodja, s katerimi storilci pridobivajo korist. Navezujoč na pojme, identificiram na dejavnike uspešnega odkrivanja prevar, preverjam katere so najpogostejše prevare in napake ter nenazadnje tudi vpliv revizije na odkrivanje prevar, kjer se osredotočam na notranjo in zunanjo revizijo ter poklic revizorja.

V nadaljevanju obravnavam pojem kreativno računovodstvo, pri katerem se sprašujem ali je ravno razvoj te veje računovodstva povod oziroma podlaga za prevare ter predstavljam tehnike in uporabe kreativnega računovodstva.

V tretjem delu se osredotočam na osrednjo temo dela, to je forenzično računovodstvo. Začenjam z osnovno definicijo pojma forenzičnega računovodstva tako v ožjem kot širšem smislu. Predstavljam tako teoretično kot tudi praktično izvajanje forenzičnega računovodstva, kakšna znanja mora izvajalec imeti, kako ta znanja pridobi in na koncu kako ta znanja v praksi tudi uspešno uporabi. Podrobno predstavljam razmejitve forenzičnega računovodje od drugih oblik revizije ter njegove metode dela. Ker se v našem okolju panoga forenzičnega računovodstva šele dobro razvija, podajam tudi mnenja ter napovedi za prihodnji razvoj.

V četrtem delu pregledujem sankcioniranje prevar in goljufij z vidika raziskav ter zakonodaje v Sloveniji ter tujini; in sicer dve globalni raziskavi, ki sta preučevali pojav prevar. Poleg raziskav prikazujem tudi kako je v slovenskem ter tujem prostoru zakonsko regulirano področje prevar in goljufij ter njuno sankcioniranje. V nadaljevanju prikazujem tudi nekaj dobrih praks tako v tujini kot pri nas, v katerih se izrazi vloga forenzičnega računovodje pri preiskovanju prevar in njihovem dokazovanju.

V zadnjem delu pa se osredotočam na prihodnost razvoja forenzičnega računovodstva, predvsem z vidika vloge forenzičnega revizorja v postopku odkrivanja in dokazovanja prevar v poslovanju organizacij. Podajam tudi kritični pregled, na, v delu ugotovljeno stanje na proučevanem področju ter posamezne predloge in mnenja za izboljšavo.

Glavna teza magistrskega dela je, da s primernimi tehnikami forenzičnega računovodstva lahko ustrezno usposobljeni strokovnjaki odkrijejo in dokažejo obstoj prevar ter jih uspešno prikažejo v dokaznem postopku.

1 ODKRIVANJE PREVAR IN NAPAK TER DRUGIH KAZNIVIH DEJANJ PRI REVIZIJI RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

Med pomembnejša kazniva dejanja poslovnega značaja štejemo prevare, nezvestobe, poneverbe, ponarejanje listin ter korupcijo. Pri prevari gre za oškodovanje drugega na podlagi zmot in napačnih dejstev, pri nezvestobi nekdo ne izpolni svojih obveznosti in zavestno oškoduje interese in premoženje drugega. Pri poneverbi gre za prilaščanje tujih stvari, pri ponarejanju listin za izdajanje nepravilnih listin, pri korupciji pa za podkupljivost človeka (Koletnik & Kolar, 2008, str. 20).

Prevare v podjetjih so pojav, ki je vgrajen v družbeni sistem. Nagnjenja k prevarantskim dejanjem so odvisna od okolja, v katerem delujeta posameznik ali organizacija (Singh, 2010, str. 465).

Prevare so dejanja, ki se izvajajo z namenom, da se pripravi prilagojene (nepravilne in ponarejene) računovodske izkaze. Praviloma temeljijo na naslednjih štirih elementih (Jovanović, 2009, str. 13):

- vsebujejo pomembno napačno navedbo dejstev,
- zavedanje storilca da je pripravil lažno poročilo in se ne ozira na zahtevo po resnični in pošteni sliki,
- oseba, ki prejme informacije, jih obravnava kot zanesljive in mu predstavljajo osnovo za nadaljnjo odločanje ter
- na podlagi zgoraj omenjenega, je kot rezultat ustvarjena velika finančna škoda.

1.1 Gospodarski kriminal

Gospodarski kriminal in kriminaliteta sta v zadnjem desetletju vedno bolj v središču pozornosti, zato je tudi literatura s tega področja precej obsežna. Avtorji pri tem večinoma ugotavljajo dvoje: da je osnovno gibalno tovrstne kriminalitete doseganje velikih nezakonitih dobičkov ob razmeroma nizkem tveganju in da gre za zelo raznolike pojave, ki jih ni mogoče zajeti v eno opredelitev (Selinšek, 2006, str. 25).

Zametki obravnavanja pojavov, ki jih danes zajema pojem gospodarske kriminalitete, segajo na področje sociologije. Ameriški sociolog in kriminolog Erwin H. Sutherland (1883-1950) je med letoma 1940 in 1949 objavil več člankov in knjig, v katerih je razvil koncept kriminalitete belih ovratnikov (angl. *white-collar crime*). Gre za kriminal, ki ga v zvezi z opravljanjem svojega poklica zgrešijo osebe, ki so visoko na družbeni lestvici in v družbi uživajo ugled. S tem je Sutherland spremenil stereotipni pogled na kriminaliteto kot izključno vezano na nižje sloje prebivalstva in opozoril, da so finančne izgube zaradi kriminala belih ovratnikov (čeprav so v primerjavi s konvencionalno kriminaliteto izjemno velike) manj pomembne od škode, ki jo ta oblika kriminala povzroča družbenim odnosom. Kriminal belih ovratnikov krši zaupanje in zbuja nezaupanje, ki slabi socialno moralo in povzroča socialni razkroj velikih razsežnosti. (Sutherland, 1940, str. 5).

Že leta 1940 je Sutherland navedel tipične primere gospodarskega kriminala in sicer: navajanje napačnih podatkov v finančnih poročilih korporacij, borzne manipulacije, podkupovanje, davčne zatajitve ter zlorabe sredstev v stečajih, kar je tudi danes vse večkrat praksa v naših organizacijah.

Razvoj gospodarske kriminalitete se je začel prav z zgoraj omenjeno Sutherlandovo opredelitvijo koncepta kriminalitete belih ovratnikov, ki je vezana zlasti na lastnost(i) storilca kaznivega dejanja. Drugo fazo predstavlja poklicna kriminaliteta (angl. *occupational crime*), ki se je razvila iz ugotovitve, da lahko gospodarska kazniva dejanja zgrešijo tudi nižji sloji (angl. *blue collar*). Ker je v praksi glede kršitev s področja gospodarstva postajala čedalje bolj tipična in očitna povezava z dejavnostjo v gospodarski družbi, je sledilo oblikovanje pojma korporacijske kriminalitete (angl. *corporate crime*), ki je tretja faza v razvoju pojma gospodarske kriminalitete (Selinšek, 2006, str. 25).

Revizijska praksa je pokazala, da je verjetnost prevar in napak večja v družbah, v katerih je večinski delničar ali družbenik hkrati tudi poslovodja ali je večinski delničar oziroma družbenik država. Ena od temeljnih predpostavk za uspešno izvedbo revizije računovodskih izkazov, je poznavanje ključnih elementov računovodskih izkazov, v katerih se pogosto pojavljajo prevare in napake. Te lahko imenujemo tudi področja tveganja (Bešvir, 2008, str. 17).

Možnosti za gospodarski kriminal v računovodstvu se lahko pojavijo pri računovodjih in njihovih sodelavcih, kadar svoj delovni položaj in računovodsko dejavnost uporabijo za napačna ravnanja z nepoštenimi nameni (goljufije). Več pa je primerov, ko se nosilci računovodske dejavnosti zaradi slabih ali odsotnih računovodskih pravil, pojavijo v primežu kriminalnih dejanj drugih. Gre za neustrezno organiziranost, torej organizacijski nered s pomanjkljivim sistemom notranjih kontrol, nizko poslovno kulturo ter nizko moralo poslovodij in lastnikov podjetja (Kolar, 2012, str. 14).

The Federal Bureau of Investigation (v nadaljevanju FBI), definira pojem belovratniškega kriminala na kratko kot: laži, goljufije in kraje. Izraz, ki se je domnevno oblikoval leta 1939, je danes sinonim za celoten obseg goljufij storjenih s strani strokovnjakov, poslovnežev in vlade. To ni kaznivo dejanje brez žrtev, saj ena sama prevara lahko uniči podjetje in/ali družino, ki jim pobere vse življenjske prihranke oziroma povzroči milijarde dolarjev stroškov vlagateljem (v primeru Enron celo vse troje). Današnji sistemi goljufij so bolj prefinjeni kot kdajkoli prej in naloga FBI je, da z uporabo njihovih sposobnosti izsledijo storilce in ustavijo prevare preden se sploh začnejo (spletna stran FBI.com).

Podjetja morajo prevzeti tveganja, ki jih prinašajo gospodarske goljufije bolj zavzeto in vzpostaviti učinkovite sisteme ter nadzor za opredelitev tveganih področij, izvajanje zaščitnih ukrepov in na koncu ukrepati proti storilcem, da uspešno izterjajo nastalo izgubo (Downes, 2005, str 48).

Uspešen spopad z gospodarskim kriminalom pomeni obvladovanje (odkrivanje) vrste gospodarsko-kriminalnih dejanj ter njihovih storilcev, njihovo privedbo pred sodišče in na koncu pravično sodbo. Na uspeh takih postopkov prav gotovo lahko vpliva forenzik za poslovne goljufije oziroma forenzični računovodja. Ta se zna spopasti s storilci gospodarsko-kriminalnih dejanj, pozna in razume njihovo izražanje ter se zna uspešno vrteti na parketu gospodarskih prevar, kjer se zahteva veliko ustvarjalnosti, strokovnosti ter drugih vrlin (Kolar, 2012, str. 14).

Vsako podjetje si mora zgraditi ustrezen, predvsem pa učinkovit, varčen ter uspešen sistem vodenja in upravljanja. Za uspešno odkrivanje napak in prevar je potrebno poznati natančne opredelitve pojma prevara in napaka, saj je ločnica med prevaro in napako zelo majhna. Tveganje, da ne bo odkrita pomembno napačna navedba zaradi prevare, je večje kot tveganje, da ne bo odkrita pomembno napačna navedba zaradi napake. Zato v nadaljevanju podrobneje opredeljujem pojma napake in prevare ter ključne razlike med njima.

1.2 Definicija prevare in napake

Zakon o revidiranju (Uradni list RS, št. 65/2008, 63/2013-ZS-K) določa, da se mora revidiranje v Sloveniji izvajati ob upoštevanju temeljnih revizijskih načel in drugih pravil revidiranja, ki jih sprejema Slovenski inštitut za revizijo (v nadaljevanju SIR), ter mednarodnih standardih revidiranja (v nadaljevanju MSR) in mednarodnih stališčih o revidiranju. Odločujoči dejavnik za razlikovanje med prevaro in napako je v namernosti ali nenamernosti dejanja, ki povzroči napačno navedbo v računovodskih izkazih.

Izraz **napaka** je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ), (Pogačnik, 2008) vse, kar ni v skladu z določenim pravilom, določeno normo z resničnostjo, dejstvi, z zahtevanimi lastnostmi, zahtevano kakovostjo in podobno.

Sicer pa se napaka nanaša na nenamerno napačno navedbo v računovodskih izkazih ter na opustitev zneska ali razkritja, kot na primer na:

- napako pri zbiranju ali obdelovanju podatkov, iz katerih so sestavljeni računovodski izkazi,
- napačno računovodsko oceno, ki izhaja iz neupoštevanja ali napačne razlage dejstev,
- napako pri uporabi računovodskih načel v zvezi z merjenjem, pripoznavanjem, razvrščanjem, predstavljanjem ali razkrivanjem.

Izraz **prevara** je po SSKJ dejanje, s katerim kdo z določenim namenom zavede koga v zmoto oziroma zaznava, ki ne ustreza resničnemu stanju stvari.

V skladu z MSR 240 se prevara nanaša na namerno dejanje enega ali več članov posloводства, pristojnih za upravljanje, zaposlenih ali tretjih oseb, da z goljufijo pridobijo neupravičene ali nezakonite koristi. Čeprav je prevara širok pravni pojem, se revizor v skladu z MSR usmerja zgolj na prevare, ki povzročijo pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih. Vendar cilj prevare ni nujno pomembna napačna navedba v računovodskih izkazih. Naloga revizorja tudi ni razsojati, ali je dejansko prišlo do prevare.

Za revizorjevo obravnavanje navaja MSR dve pomembni vrsti **namerno napačnih navedb**, in sicer:

- napačne navedbe zaradi prevarantskega poročanja in
- napačne navedbe zaradi poneverb sredstev.

Napačna navedba lahko nastane zaradi napake ali zaradi prevare.

Kadar revizor izrazi mnenje o tem, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih predstavljeni pošteno oziroma ali so resničen in pošten prikaz, vključujejo napačne navedbe tudi tiste prilagoditve zneskov, razvrstitev, predstavitev ali razkritij, ki so po revizorjevi presoji potrebne, da bi bili računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih predstavljeni pošteno oziroma, da bi bili resničen in pošten prikaz.

Prevarantsko računovodsko poročanje vsebuje namerne napačne navedbe, vključno z opustitvami zneskov ali razkritij v računovodskih izkazih, katerih namen je zavesti uporabnike računovodskih izkazov.

Poneverba sredstev vsebuje krajo sredstev organizacije, ki jo pogosto zakrivijo zaposleni v sorazmerno majhnih in nepomembnih zneskih. Lahko pa vključuje tudi poslovodstvo, ki je navadno sposobnejše prikriti ali zatajiti poneverbe, tako da jih je težko odkriti. Poneverba sredstev se lahko izvede na več načinov, med drugim:

- z utajo prejemkov (na primer s prikritjem unovčenja terjatev ali s preusmeritvijo prejemkov v zvezi s konti odpisanih terjatev na osebne račune pri banki);
- s tatvino opredmetenih sredstev ali intelektualnega premoženja (na primer s tatvino zaloga za osebno uporabo ali za prodajo, s tatvino odpadkov za preprodajo, s skrivnim dogovorom s tekmečem za razkrivanje tehnoloških podatkov za plačilo);
- s tem da organizacija plača proizvode in storitve, ki jih ni prejela (na primer s plačili namišljenim dobaviteljem, s podkupnino, ki jo plačajo dobavitelji nakupnemu referentu organizacije kot povračilo za napihnjene cene, s plačili namišljenim zaposlenim), in
- z uporabo sredstev organizacije za osebne potrebe (na primer z uporabo sredstev organizacije kot varščine za osebno posojilo ali posojilo povezani stranki).

Poneverbo sredstev pogosto spremljajo ponarejene ali zavajajoče vknjižbe ali listine, ki naj bi prikrile dejstvo, da so sredstva pogrešana ali so bila zastavljena brez pravilne odobritve.

Revizor je odgovoren za pridobitev sprejemljivega zagotovila, da je celota računovodskih izkazov brez pomembno napačne navedbe zaradi prevare ali napake. Zaradi naravnih omejitev revizije obstaja neizogibno tveganje, da nekatere pomembno napačne navedbe morda ne bodo odkrite, čeprav je revizija pravilno načrtovana in izvedena v skladu z MSR.

Prevara lahko vključuje dovršene in skrbno organizirane načine prikrivanja, kot so ponarejanje, premišljena opustitev knjiženja poslov ali namerno napačna predstavitev revizorju. Takšne poskuse prikrivanja je še težje odkriti, če jih spremlja skrivni dogovor.

Skrivni dogovor lahko povzroči, da revizor verjame, da so dokazi prepričljivi, čeprav so dejansko lažni. Revizorjeva zmožnost odkriti prevaro je odvisna od dejavnikov, kot so spretnost krivca, pogostnost in obseg prikrojevanja, raven vpletenega skrivnega dogovora, sorazmerna velikost prikrojjenih posamičnih zneskov ter hierarhični položaj vpletenih posameznikov. Medtem ko je revizor lahko sposoben prepoznati možne priložnosti za zagrešitev prevar, težko ugotovi, ali so napačne navedbe na področjih presojanja, kot so računovodske ocene, posledica prevare ali napake.

Glavno odgovornost za preprečevanje in odkrivanje prevar pa ne nosi revizor, temveč pristojni za upravljanje in tudi poslovodstvo. Naloga pristojnih za upravljanje je nadzirati poslovodstvo, to pa je odgovorno za vzpostavitev okolja kontroliranja.

V fazi pridobivanja informacij revizor poizveduje pri poslovodstvu o poslovodski oceni tveganja, da bodo računovodski izkazi vsebovali pomembno napačne navedbe zaradi prevar in napak, računovodskem sistemu in sistemu notranjih kontrol, ki so vzpostavljene za preprečevanje in odkrivanje prevar in napak, ter o tem, ali je poslovodstvo odkrilo kakšne napake in prevare.

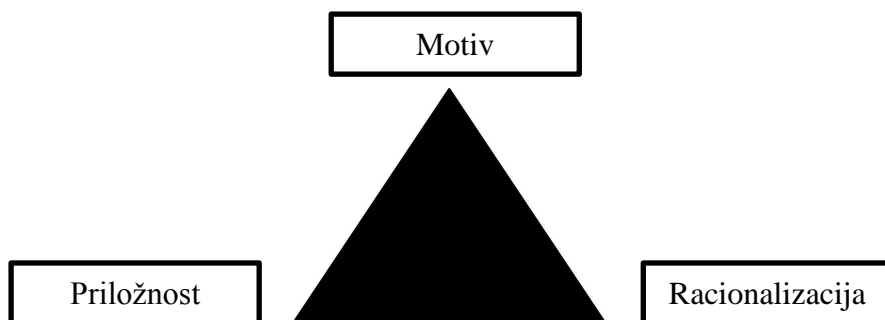
Na podlagi zbranih informacij iz razgovora s poslovodstvom lahko revizor sprejme ustrezne sklepe glede verjetnosti pojavitve prevar in napak v računovodskih izkazih. Hkrati pa se mora revizor zavedati, da odgovori poslovodstva najverjetneje ne bodo resnični, kadar obstaja verjetnost poslovske prevare. V primeru, da je v prevaro vključeno tudi poslovodstvo, je treba o zadevi čim prej obvestiti pristojne za upravljanje ter po pridobitvi pravnega nasveta tudi regulatorne organe in organe pregona (Bešvir, 2008, str. 19).

Prevare se pojavljajo tako v slovenskem poslovnem okolju kot tudi v tujini. V Ameriki je raziskava, ki jo je opravilo Združenje veščakov za preiskovanje gospodarskega kriminala (angl. *Association of Certified Fraud Examiners*, v nadaljevanju *ACFE*) pokazala, da tamkajšnje organizacije izgubijo zaradi prevar približno 7 odstotkov svojih letnih prihodkov, kar pomeni približno 994 milijard dolarjev bruto domačega proizvoda. Raziskava je tudi pokazala, da se prevare pojavljajo predvsem v družbah, ki nimajo vzpostavljenih ustreznih **notranjih kontrol**. Zato je potrebno usmeriti pozornost na mehanizme za preprečevanje in odkrivanje prevar, kar vključuje predvsem oblikovanje in ustrezno delovanje notranjih kontrol kot tudi sodelovanje z notranjimi revizorji (Cezair, 2009, str. 22-24).

Teorijo odkrivanja prevar je razširil Sutherlandov študent, Donald R. Cressey (1919-1987). Proučeval je psihološki vidik, ki ponarejevalce oz. tiste, ki želijo zagrešiti prevaro, privede do tovrstnih dejanj s pomočjo treh dejavnikov, ki nastopijo sočasno in v pravem razmerju. Običajno vsaka prevara sestoji iz zaznavanja pritiska, zaznavanja priložnost in samo-opravičevanja dejanj, kar je poimenovano trikotnik prevar (Choo & Tan, 2007, str. 205). Ti trije elementi so prisotni, ko gre za nepoštena dejanja v primeru nezakonitega prisvajanja sredstev podjetja s strani zaposlenih ali v primeru prirejanja računovodskih izkazov (Albrecht, Turnbull, Zhang, & Skousen, 2010, str. 259).

Cresseyev trikotnik prevar, v katerem so zajeti trije glavni motivi: priložnost, motiv in racionalizacija so prikazani v Sliki 1.

Slika 1: Trikotnik prevar po Cresseyu

Vir: J.T. Wells, Corporate fraud handbook: prevention and detection, 2007, str. 8.

Motiv, pri nekaterih avtorjih imenovan tudi pritisk, je odvisen od položaja družbe in njenega vodstva. Podjetje, ki na trgu težko dosega pričakovanja, je bolj dovzetno za prevare, saj je njegovo vodstvo pod pritiskom, da ne bo dosegel zastavljenih ciljev (Wuerges & Borba, 2010, str.7). Pritisk je ponavadi finančen, lahko pa je tudi nefinančen,

v obliki zaznavanja potrebe po poročanju boljših rezultatov od dejanske uspešnosti, v obliki nezadovoljstva z delom ali pa celo v obliki obstoja izziva zaobiti sistem (Albrecht, Turnbull, Zhang, & Skousen, 2010, str. 259-260). Najpogostejši dejavniki tveganja nastanka prevar so donosnost in pričakovanja naložbenih analitikov, vlagateljev in pomembnih upnikov, finančni interesi v sami organizaciji, doseganje ciljev vezanih na rezultate poslovanja, finančni položaj podjetja in denarni tok. Pomembni so tudi nasičenost trga in visoka stopnja konkurence pa tudi želja po pridobitvi posojil ali drugega financiranja z namenom ohranitve konkurenčnega položaja podjetja na trgu. Ti najpogostejši dejavniki so identificirani na podlagi 39-ih primerov prevar v obdobju od leta 1992 do leta 2005. Nekaj dejavnikov tveganja za nastanek prevar so identificirali tudi na podlagi primera podjetja K-Mart, v katerem so bile prevare odkrite v letu 2002. Najpomembnejši pritisk je povzročala konkurenčna vojna s podjetjem Wall-Mart, kjer je šlo predvsem za cenovno konkurenco, drug pomemben pritisk pa je bil zaznan v želji po preživetju podjetja, ki se je vedno bolj zadolževal. Poleg tega je pritisk nastal tudi zaradi izplačil za doseganje ciljev v obliki bonusov in trgovanje s finančnimi instrumenti. V telekomunikacijskem podjetju Lucent, v katerem so bile prevare odkrite v letu 2005 je poleg pogostih pritiskov obstajal tudi pritisk v želji po ohranitvi službe (Cohen, Ding, Lesage, & Stolowy, 2010, str. 281). V podjetju Enron, eden bolj znanih primerov v katerem so vile odkrite prevare, je pritisk povzročala velika zadolženost podjetja ter posledično zahteve po ustvarjanju visokih dobičkov za poplačilo obresti za posojila in izvedene finančne instrumente. Motiv, da se je izvršni direktor posluževal prevar, je bil visok zaslužek v obliki plač in bonusov, ki jih je prejemal ob prodaji delniških opcij (Choo & Tan, 2007, str. 210).

Priložnost predstavlja drugi element trikotnika prevar, ki ne sme biti razumljena le kot pomanjkanje predpisov ali slabo upravljanje družb (Wuerges & Borba, 2010, str. 8). V že omenjeni raziskavi med podjetji kjer so bile odkrite prevare med leti 1992 in 2005, ki so jo opravili Cohen in drugi (2010, str. 281-282 in 307), so navedeni tudi dejavniki, ki prikazujejo priložnosti za njihov nastanek. Priložnosti se pojavljajo pri pomembnih poslih s povezanimi osebami v okviru rednega poslovanja podjetja in pri računovodskih podatkih, ki temeljijo na računovodskih ocenah. Priložnosti nastanejo lahko tudi pri pomembnih, nenavadnih ali zapletenih transakcijah in v primerih, ko ima podjetje v svoji panogi velik tržni delež. Priložnosti se ponujajo tudi v podjetjih, kjer vodenje podjetja upravlja samo ena oseba oziroma manjše skupine ljudi, kar se je pokazalo tudi v primeru podjetji Adelphia Communication, Enronu in K-Martu. Neučinkovito delovanje uprave ali revizijske komisije, neučinkovit notranji nadzor, neučinkovito finančno poročanje ali slab informacijski sistem, so poleg prej omenjenih pogostih priložnosti, tudi priložnosti, ki vodijo v prevare. V K-Martu je priložnost za prevare nastala, ko je poslovodstvo na nižjih ravneh odstopilo oziroma je bilo premeščeno na nižja delovna mesta, zaradi zavrnitve nerealnih napovedi o poslovanju. V primeru prej omenjenega telekomunikacijskega podjetja, je bila priložnost ustvarjena na podlagi slabih notranjih kontrol ter tudi slabega informacijskega sistema.

Velik vpliv imajo tudi transakcije med povezanimi osebami oziroma družinskimi člani, šibke finančne strukture, nepregledno poslovanje ter pomanjkanje nadzorih in regulatornih organov. Tovrstne priložnosti so bile izkoriščene s strani direktorja v podjetju Samsung, na način, da je delnice nezakonito prodal svojim otrokom pod tržno ceno, kar je omogočal predvsem slab notranji nadzor (Albrecht et al., 2010, str. 262-263). Notranji nadzor pa prav tako ni opravil svoje funkcije v primeru podjetja WorldCom, kjer so bile prevare izvedene

s strani vodstva finančnega oddelka. Z namenom, da bi podjetje z navideznim dobičkom izpolnilo pričakovanja Wall streeta, je finančni direktor v sodelovanju z zaposlenim v kontrolingu prirejal računovodske izkaze. Prikazoval je manjše stroške in večje prihodke od dejanskih, katerih knjižbe, so bile odobrene od najvišjega vodstva, pri čemer je direktor vedel, da njegova dejanja niso skladna s predpisi, vendar je v upanju da ne bodo odkrita poskušal izboljšati rezultat podjetja (Choo & Tan, 2007, str. 211).

Zadnji, a nič manj pomemben element trikotnika prevar pa je **racionalizacija** oziroma poznano tudi kot samoopravičevanje dejanj. Potencialni storilec prevar mora biti le-te sposoben opravičiti, še preden se dejansko izvršijo. Kot opravičevanje dejanj se najpogosteje navajajo dejstva, da to vsi počnejo na takšen način (Jeppsen & Moller, 2011, str. 40-41). V podjetjih, kjer je dobiček edini cilj, so prevare zaznane kot način za doseganje uspešnosti. Samoopravičevanje dejanj je tudi takrat, ko vodje svoja prevarantska dejanja utemeljujejo sami. Avtorja Wuerges in Borba celo navajata besede direktorja WorldComa, da je pisanje kodeksa etičnega ravnanja v organizaciji izguba časa, kar po njuno pomeni, da direktor na ta način opravičuje svoja dejanja, saj ne krši predpisov, ker le ta niso zapisana (Wuerges & Borba, 2010, str. 9). Samoopravičevanje je bilo izvedeno tudi v primerih podjetji Samsung in Daewoo, ki imata sedež v Južni Koreji. Obe podjetji delujeta v konglomeratu, kar sta izkoristila kot opravičilo, da so konglomerati preveliki za preprečevanje in odkrivanje prevar. Posamezni vodilni obstoj prevar sprejmejo kot del kulturnega okolja v katerem podjetje deluje in na ta način opravičujejo svoja dejanja, kar naj bi veljalo tudi za prej omenjeni podjetji. Tudi pretirano zanimanje managementa za ohranitev ali povečanje cene delnic in/ali dobička je lahko del samoopravičevanja, saj se s tem namenom uprava podjetja zateka k finančnim analitikom, ki s svojimi agresivnimi in morda celo nerealnimi napovedmi spodbujajo in ohranjajo visoke cene delnic. Visoka cena delnic in dobiček podjetja sta v javnosti ponavadi zaznana kot kazalca uspešnosti poslovanja podjetja, hkrati pa sta lahko tudi sredstvi, s katerimi storilci prevar opravičujejo svoja dejanja. V podjetju K-Mart so storilci prevar dejanja opravičevali na račun sredstev podjetja, iz katerih so si privoščili financiranje svojih osebnih potovanj. Tudi donacije v dobrodelne namene so bile izkoriščene v namen samoopravičevanja, na način, da so si potešili njihovo moralno odgovornost, ki so jo čutili. Posamezniki se lahko zatečejo k nenavadnem vedenju, preko katerega izražajo svojo moč, so agresivni in/ali zastrašujejo zaposlene, kar jim služi kot samoopravičevanje za storjena nedovoljena dejanja (Albrecht et al., 2010, str. 263; Cohen et al., 2010, str. 283, 307).

Trikotnik prevar, ki ga je proučeval Cressy, služi kot pomoč pri razlagi narave storilcev prevar, vendar njegovi mlajši kolegi opozarjajo, da je teorija trikotnika prevar stara že več kot pol stoletja in posledično po njihovem mnenju, zastarela (Wells, 2007, str. 14).

1.3 Dejavniki uspešnega odkrivanja prevar in napak ter sistem notranjih kontrol

Revizor je strokovnjak, ki ugotavlja resničnost in poštenost računovodskih izkazov skladno s standardi revidiranja in etičnimi načeli. Njegov cilj je odkriti pomembne napačne navedbe, ki izhajajo iz prevar ali napak. Pri tem so pomembni (Bešvir, 2008, str. 21-22):

- strokovno znanje in izkušnost revizorja,
- poklicna nezaupljivost ter

- mrežni način logičnega razmišljanja revizorja.

Strokovno znanje in izkušnost revizorja so potrebni pri izvajanju revizije računovodskih izkazov. Obe veščini sta zelo pomembni in morata biti prisotni hkrati. Več o znanju in izkušnjah v nadaljevanju v poglavju 3.4.1 in 3.4.2.

Skladno z MSR 240 ohranjanje poklicne nezaupljivosti (angl. *professional skepticism*) zahteva nenehen dvom, ali pridobljene informacije in revizijski dokazi opozarjajo, da utegne obstajati pomembno napačna navedba zaradi prevare. Vključuje presojanje zanesljivosti informacij, ki bodo uporabljene kot revizijski dokaz, in kontrol njihovega pripravljanja ter ohranjanja, kjer je to smiselno. Zaradi značilnosti prevar je revizorjevo razpoloženje poklicne nezaupljivosti zlasti pomembno, kadar ocenjuje tveganja pomembno napačne navedbe zaradi prevare.

Mrežni način logičnega razmišljanja pomeni, da je revizor sposoben z različnih zornih kotov oceniti vpliv potencialne napake ali prevare na različne postavke računovodskih izkazov. Le to pa lahko izvede le tisti revizor, ki ima interdisciplinarna znanja (revizija, računovodstvo, finance, pravo, davki, informacijska tehnologija, tehnika, itd.), zaradi različnosti kriterijev za revizijo računovodskih izkazov.

Notranje kontrole so temeljno področje notranjega revidiranja, zato je notranje revidiranje opredeljeno kot pomoč organizaciji pri doseganju njenih ciljev s prinašanjem sistematičnega, urejenega pristopa vrednotenja in izboljševanja učinkovitosti obvladovanja tveganj, kontrol in upravljanja procesa. Navodila za postopke (angl. *Practice Advisory*) v Standardih notranjega revidiranja (angl. *Standards for the Professional Practice of Internal Auditing*) opredeljujejo kontrole kot:

»Kontrola je katerakoli aktivnost posloводства, ki poudarja verjetnost doseganja postavljenih ciljev. Kontrole so lahko preprečevalne (angl. *preventive*) – preprečujejo nastop neželenega dogodka, popravljalne (angl. *detective*) – odkrivajo in popravljajo neželen dogodek, ki se je zgodil, in usmerjevalne (angl. *directive*) – usmerjajo, da bi se željen dogodek zgodil. Pojem ustroja notranjih kontrol predstavlja celovito zbirko kontrolnih elementov in aktivnosti, ki jih uporablja organizacija, da bi omogočila doseganje svojih ciljev (Jagrič, 2004).«

V razlagalnem slovarju MSR je notranje kontroliranje (angl. *internal control*) opredeljeno kot proces, ki ga vzpostavijo, uveljavijo in vzdržujejo pristojni za upravljanje, posloводство in drugo osebje, da poskrbijo za sprejemljivo zagotovilo o uresničevanju ciljev organizacije glede zanesljivosti računovodskega poročanja, uspešnosti in učinkovitosti delovanja ter usklajenosti z ustreznimi zakoni in drugimi predpisi. Izraz »kontrole« se nanaša na katerokoli obliko ene sestavine ali več sestavin notranjega kontroliranja.

Mednarodni standardi revidiranja so že leta 1998 opredeljevali notranje kontrole kot »Organiziranost oz. organizacijske ukrepe in usklajeno delovanje postopkov in metod, ki so potrebne v vsakdanjem delovanju oz. poslovanju podjetja, da je zagotovljena čim boljša točnost, urejenost in tudi učinkovitost v delovanju vseh struktur v podjetju. Pod delovanje notranjih kontrol lahko razumemo v delovanje podjetja načrtno in sistematično vgrajene postopke in metode, ki s svojim delovanjem zagotavljajo točnost, zanesljivost in popolnost

evidenc, ki zagotavljajo pravilno, pošteno in resnično izdelavo računovodskih izkazov; omogočajo varovanje premoženja; preprečujejo in odkrivajo napake in prevare v delovanju podjetja ter zagotavljajo spoštovanje in izvrševanje standardov, zakonov in načel sprejetih v splošnih aktih podjetja v okviru dogovorjene poslovne politike podjetja, ki jo posredno ali neposredno določajo lastniki kapitala.«

1.4 Najpogostejše prevare in napake ter dejavniki tveganja

Osnovni **motivi** za prevaro, ki so se izkazali na podlagi izkušenj iz revizijske prakse, so trije (Bešvir, 2008, str.23):

1. prenizko izkazan poslovni izid (podcenitev) in previsoko izkazane obveznosti, ter prenizko izkazana vrednost sredstev. Primer: zaradi zmanjšanja davčne osnove, zavlačevanja izplačila dividend, itd.
2. previsoko izkazan poslovni izid (precenitev) in prenizko izkazane obveznosti ter previsoko izkazana vrednost sredstev. Primer: zaradi ustvarjanja videza uspešnosti – kredibilnosti, izplačila dividend, provizij, itd.
3. poneverjanje sredstev.

Poleg osnovnih motivov, pri praksi izvajanja revizij lahko predvidimo tudi ključne **dejavnike tveganja**, ki izhajajo iz terjatev do kupcev, zalog, opredmetenih osnovnih sredstev, dolgoročnih finančnih naložb, obveznostih do dobaviteljev, poslov s povezanimi osebami ter obveznostmi za davke, prispevke in nadomestila. V Tabeli 1 tako podrobneje opredelujem dejavnike tveganja ter kaj zajemajo.

Tabela 1: Dejavniki tveganja

a)	Terjatve do kupcev:
	<ul style="list-style-type: none"> - previsoko izkazane terjatve – primer: neprikazovanje ustreznega vrednostnega usklajevanja - prenizko izkazane terjatve – primer: neprikazovanje ustreznega vrednostnega usklajevanja, - odpisi terjatev do kupcev, - prodaja pod proizvodno ali prodajno ceno, - neobičajno visoki zneski danih popustov kupcem, - fiktivna prodaja, še posebej ob koncu poslovnega leta;
b)	Zaloge:
	<ul style="list-style-type: none"> - Previsoko izkazane zaloge – primer: vključevanje stroškov, ki niso v skladu z MRS 2 - neprikazovanje prodanih zalog, prikazovanje zalog (zastarelih, poškodovanih) nad izvirno vrednostjo ali čisto iztržljivo vrednostjo; - Prenizko izkazane zaloge – primer: ne vključevanje stroškov v vrednost zalog skladno z MRS 2 – prikazovanje prodanih (odtujenih) zalog, prikazovanje vrednosti zalog (poškodovanih, zastarelih) pod njihovo izvirno vrednostjo, inventurne razlike, ipd.;
c)	Opredmetena osnovna sredstva:
	<ul style="list-style-type: none"> - previsoko ali prenizko izkazana vrednost sredstev, - previsoko ali prenizko izkazani stroški amortizacije, - prodaja, nabava, najem opredmetenih osnovnih sredstev, itd;

se nadaljuje

nadaljevanje

d)	Dolgoročne finančne naložbe:
	<ul style="list-style-type: none"> - neizvajanje uskupinjevanja računovodskih izkazov, - naložbe v vrednostne papirje – osredotočenje na pošteno vrednost, - prodaja pod pošteno vrednostjo, - odkup lastnih delnic v nasprotju z zakonskimi določbami;
e)	Obveznosti do dobaviteljev:
	<ul style="list-style-type: none"> - neprikazovanje prejetih obračunov obresti, - plačilo blaga in storitev po ceni, ki je višja od tržne, - plačilo storitev na podlagi fiktivnih računov, - manjkajoče razmejitev stroškov nabave;
f)	Posli s povezanimi osebami:
	<ul style="list-style-type: none"> - interes za povezovanje je lahko prevzem ene ali več družb na škodo ene ali več družb, - interes za povezovanje je lahko koncentracija moči na škodo konkurence, odvisnih družb in njihovih članov, lahko tudi na škodo celotne regije ali celo države, - cenovna politika med povezanimi osebami je lahko oblikovana v korist obvladujoče družbe (ali stranke, ki ima moč sprejemati odločitve) na škodo odvisnih družb, - politika odobravanja kreditov je lahko oblikovana v korist obvladujoče družbe (ali stranke, ki ima moč sprejemati odločitve) na škodo odvisnih družb, - izdajanje fiktivnih računov za storitve v korist obvladujoče družbe, - preusmerjanje denarnih transakcij iz prezadolžene družbe na povezano družbo, - prenos celotnega poslovanja iz prezadolžene družbe na novo ustanovljeno povezano družbo (sredstva prezadolžene družbe se obravnavajo kot vložek v novo ustanovljeno povezano družbo), - politika tehnološkega razvoja je zasnovana tako, da odvisne družbe pridejo v položaj »tehnološke odvisnosti« od obvladujoče družbe (ali stranke, ki ima moč sprejemati odločitve);
g)	Obveznosti za davke, prispevke in nadomestila:
	<ul style="list-style-type: none"> - razne napake pri obračunavanju in plačevanju, - neustrezna opredelitev vrste dela – neizpolnjevanje pogojev za avtorske pogodbe.

Vir: B. Bešvir, Odkrivanje prevar in napak pri reviziji računovodskih izkazov, 2008, str. 23-24.

Pri dejavnih tveganja je potrebno opozoriti tudi na uporabo modela poštene vrednosti pri vrednotenju glede na objavljene tržne vrednosti delnic, nepremičnin, investicijskih skladov itd. Pogosto prihaja do precenjenih tržnih vrednosti prej navedenega premoženja, saj povečanje tržnih vrednosti ni vedno posledica varnosti in učinkovitosti poslovanja gospodarskih družb, temveč povečanega povpraševanja na trgu vrednostnih papirjev.

Tu pa so pasti, kajti pri uporabi modela poštene vrednosti smo vezani na različna ocenjevanja in ocenjujemo premoženjske postavke, kjer imamo kar nekaj metod, ki jih lahko uporabimo, seveda pa ima vsaka svoje slabosti. Najbolje bi bilo, če bi lahko uporabljali tržne metode, vendar v Sloveniji žal trg ne deluje optimalno, zato primerljivih transakcij praktično nimamo. Ponavadi zato uporabimo dohodkovno metodo, ki pa je dokaj

mehko področje, saj obstaja tveganje na projekcijah in na oceni diskontnih stopenj. Tako pogosto ugotovimo, da ocene vrednosti, tudi če so narejene z največjo skrbnostjo (kar tudi pričakujemo), zelo redko prikazujejo pravo pošteno sliko vrednosti (Mayr, 2011).

1.5 Različne okoliščine in prisotnost prevar

Poleg zunanjih revizorjev pa moram omeniti tudi notranje revizorje in njihov prispevek k preprečevanju, odkrivanju ter opozarjanju na prevare in napake v organizaciji.

Cezair (2009, str. 19-20) v svojem delu ugotavlja, da je prikazovanje prihodkov (angl. *revenue recognition*) najbolj pogosta oblika prevarantskega računovodskega poročanja in predstavlja pereč problem za vsako organizacijo. To pa je tudi eden od razlogov, zakaj naj bi notranji revizorji več pozornosti namenili pregledovanju nastalih prihodkov v organizaciji. Poleg tega naj bi bili predvsem pozorni na okoliščine, t.i. rdeče zastavice (angl. *red flags*), ki nakazujejo, da so prevare že prisotne ali da jih bodo izvršili zaposleni, poslovodstvo ali neka tretja oseba. Vodje prodaje, komercialisti, ali druge osebe, ki so zadolžene za upravljanje odnosov s strankami v organizaciji, imajo najboljšo pozicijo, da preprečijo nastanek prevar, ki izhajajo iz prikazovanja prihodkov oziroma neustreznega prikazovanja le teh. Imajo pa tudi možnost, da »dvignejo rdečo zastavico« če pri svojem delu naletelijo na sumljive okoliščine, ki bi nakazovale morebitno prisotnost prevar. Na drugi strani pa se ne sme zanemariti vlogo računovodij, poslovodstva in ne nazadnje notranjih revizorjev, ki imajo v organizaciji pristojnost, da lahko pravočasno odkrijejo prevare.

V Tabeli 2 prikazujem okoliščine, s katerimi se lahko srečajo notranji revizorji, ki preučujejo morebitno prisotnost prevar.

Tabela 2: Okoliščine, ki nakazujejo na potencialno prisotnost prevar

a)	Nedоследnosti v računovodskih evidencah
	<ul style="list-style-type: none"> - posli, ki niso vpisani v celoti ali pravočasno ali so napačno vpisani zneski, - računovodska obdobja, razvrstitve ali usmeritve organizacije; - nedokumentirani ali neodobreni saldi ali posli; - prilagoditve v zadnjem trenutku, ki pomembno vplivajo na poslovni izid; - dokazi o dostopu zaposlenih do sistemov in evidenc, ki ni skladen s tistim, ki je potreben za izvajanje njihovih nalog, za katere so pooblaščen; - namigi ali pritožbe revizorju o domnevni prevari.
b)	Nasprotujoči si ali manjkajoči dokazi:
	<ul style="list-style-type: none"> - manjkajoči dokumenti; - dokumenti, ki se zdijo spremenjeni; - razpoložljivost samo fotokopiranih ali elektronsko posredovanih dokumentov, kadar se pričakuje, da obstajajo dokumenti v izvorni obliki;
	<ul style="list-style-type: none"> - pomembne nepojasnjene postavke pri usklajevanju; - veliko dobropisov in drugih prilagoditev v evidencah terjatev do kupcev; - nerazpoložljivi ali manjkajoči elektronski dokazi, kar ni v skladu z navadami ali usmeritvami hranjenja evidenc v organizaciji itd.
c)	Problematični ali nenavadni odnosi med revizorjem in poslovodstvom:

se nadaljuje

nadaljevanje

	<ul style="list-style-type: none"> - zavrnitev dostopa do evidenc, naprav, določenih zaposlenih, odjemalcev, dobaviteljev ali drugih, pri katerih bi lahko iskali revizijske dokaze; - neprimerni časovni pritiski s strani posloводства za razrešitev zapletenih in spornih zadev; - nenavadna zamuda organizacije pri dajanju zahtevanih informacij; - preprečevanje dostopa do ključnega izvršilnega osebja in naprav informacijske tehnologije, vključno z varnostnim in razvojnim osebjem ter operaterji; - nepripravljenost za dodajanje ali popraviljanje razkritji v računovodskih izkazih, da bi bili popolnejši in razumljivejši, - nepripravljenost za pravočasno odpravo prepoznanih pomanjkljivosti notranjega kontroliranja itd.
č)	Drugo:
	<ul style="list-style-type: none"> - nepripravljenost posloводства, da dovoli revizorju srečanje s pristojnimi za upravljanje na samem; - računovodske usmeritve, ki se razlikujejo od norm v panogi; - pogoste spremembe računovodskih ocen, ki se ne kažejo kot posledice sprememb okoliščin; - dopuščanje kršitev kodeksa vedenja v organizaciji.

Vir: Slovenski inštitut za revizijo, Uvajanje sistema obvladovanja prevar v organizacijo, 2009, str. 53-54.

Ker je približno 90 odstotkov primerov prevar odkritih naključno, je tako za zunanje kot notranje revizorje nujno stalno izpopolnjevanje znanja o značilnostih prevar. Praksa je pokazala, da je premajhna ozaveščenost glede opozorilnih znakov prevar največji razlog, da do prevar sploh pride. Smiselno je, da notranji revizorji pripravijo kontrolni seznam »rdečih zastavic« v skladu z revizijskimi standardi. Na tak način revizorji ne bodo spregledali dejavnikov tveganja prevar (Cezair, 2009, str. 29).

Združenje veščakov za preiskovanje gospodarskega kriminala je leta 2008, v svojem poročilu pripravilo seznam prevar, kjer so navedene najbolj pogoste vedenjske značilnosti morebitnih prevarantov (angl. *behavioral red flags*), katerim morajo notranji revizorji nameniti še posebno pozornost, v primeru, da se pri delu soočijo z njimi. Te značilnosti so (Cezair, 2009, str. 29-31):

- prevaranti živijo preko svojih zmožnosti;
- finančne težave,
- špekulantsko obnašanje;
- težave z nadzorom;
- nepripravljenost na deljenje dolžnosti;
- osebne težave (npr. ločitev);
- tesni stiki s strankami;
- znaki vzkipljivosti, sumljivo obnašanje;
- težave z odvisnostjo (alkohol, kajenje, droge);
- težave, povezane s kaznivimi dejanji v preteklosti;
- težave, povezane s preteklo zaposlitvijo;
- pritožbe glede neprimerne plačila;
- zavračanje dopusta itd.

1.6 Vpliv revizije na odkrivanje prevar

Beseda revizija je latinskega izvora in izhaja iz besede lat. *revidere*, kar pomeni ponovno videti. Podobno velja tudi za angleški prevod revizije - angl. *auditing*, ki se je razvila iz latinske besede *audire* in pomeni slišati (Žager, 1992, str. 41).

Definicij revizije je več, saj obstajajo različne vrste revizij, ki se med seboj razlikujejo in pogosto tudi prekrivajo. Splošno definicijo revizije lahko opredelimo kot sistematični postopek objektivnega pridobivanja in ocenjevanja dokazov, ki se nanašajo na trditve o poslovnih dejavnostih in dogodkih. Z namenom prepričanja o stopnji ustreznosti teh dokazov se osnujejo kriteriji, rezultati revizije pa se poročajo zainteresiranim uporabnikom (Auditing Concepts Committee, 1972, str. 18).

Namen revizije je med drugim tudi povečati stopnjo zaupanja uporabnikov v računovodske izkaze. To se doseže z mnenjem revizorja o tem, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih predstavljeni pošteno oziroma ali so resničen in pošten prikaz v skladu s primernim okvirom računovodskega poročanja. Revizija, opravljena v skladu z MSR in ustrezne etične zahteve omogočajo revizorju, da oblikuje tako pozitivno mnenje.

MSR 200 zahteva, da revizor kot podlago za svoje mnenje pridobi sprejemljivo zagotovilo, da računovodski izkazi kot celota ne vsebujejo nobene pomembno napačne navedbe zaradi prevare ali napake. Sprejemljivo zagotovilo je visoka raven zagotovil, ki je pridobljeno, ko ima revizor zadostne in ustrezne revizijske dokaze, da je revizijsko tveganje (to je tveganje, da revizor izrazi neustrezno mnenje, kadar so v računovodskih izkazih pomembne napačne navedbe) zmanjšal na sprejemljivo nizko raven. Toda sprejemljivo zagotovilo ni absolutna raven zagotovila, ker ima vsaka revizija tudi naravne omejitve, ki večinoma izhajajo iz revizijskih dokazov, iz katerih revizor oblikuje svoje sklepe in na katerih temelji revizorjevo mnenje in ki so prej prepričljivi kot neizpodbitni.

Čeprav revizor lahko sumi ali v redkih primerih celo prepozna pojav prevare, revizor pravno ne opredeljuje, ali je dejansko prišlo do prevare. Glavno odgovornost za preprečevanje in odkrivanje prevar imajo tako pristojni za upravljanje organizacije kot tudi poslovodstvo.

MSR 240 poudarja pomembnost, da daje poslovodstvo ob nadziranju, ki ga izvajajo pristojni za upravljanje, velik poudarek preprečevanju prevar, kar lahko zmanjšuje priložnosti za prevare, in svarilom pred prevarami, kar lahko prepriča posameznike, da jih ne zagrešijo zaradi verjetnosti, da bodo odkrite in kaznovane. To vključuje kulturo poštenosti in etičnega obnašanja, ki jo lahko podkrepi dejavni nadzor pristojnih za upravljanje. Izvajanje nadzorne funkcije pristojnih za upravljanje vključuje upoštevanje možnosti za izogibanje kontrolam ali za drugačne neprimerne vplive na postopke računovodskega poročanja, kot so na primer poskusi poslovodstva za prirejanje dobičkov, da bi vplivali na zaznave analitikov o uspešnosti in dobičkonosnosti organizacije.

V članku z naslovom "Kdo bi moral nositi odgovornost za odkrivanje finančnih prevar?", avtorica (Whitehouse, 2013) povzema ugotovitve raziskave Closing the Expectation Gap in Detering and Detecting Financial Statement Fraud: A Roundtable Summary, ki jo je opravilo združenje, ki deluje proti prevaram (angl. *Anti-Fraud Collaboration*) v kateri sodelujejo štiri organizacije (Center for Audit Quality, Financial Executives International,

Institute of Internal Auditors, in National Association of Corporate Directors). V raziskavi so glede odgovornosti za odkrivanje finančnih prevar spraševali štiri glavne skupine deležnikov v podjetju – vodstvo uprave, finančne direktorje, notranje ter zunanje revizorje.

87 odstotkov vseh vprašanih je upravo podjetja postavilo na mesto odgovornih za vzpostavitev sistema za preprečevanje goljufij. Samo 10 odstotkov vprašanih je na to mesto postavilo finančne direktorje in le 3 odstotke zunanje revizorje. Ko pride do odkrivanja prevar, pa sodelujoči niso bili več tako enotnega mnenja, namreč samo 52 odstotkov vprašanih je odgovorilo, da je za odkrivanje prevar odgovorno vodstvo oziroma uprava podjetja, 31 odstotkov notranji revizorji, 12 odstotkov zunanji revizorji ter 6 odstotkov finančni direktorji (Whitehouse, 2013).

2 odstotka vprašanih direktorjev meni, da je odgovornost za odkrivanje prevar na njihovi strani, kar 50 odstotkov jih je odgovorilo, da je to odgovornost vodstva podjetja, 30 odstotkov notranje revizije ter 23 odstotkov zunanje revizije. Le 4 odstotke notranjih revizorjev je sebe postavilo na mesto odgovornih, 3 odstotke notranjih revizorjev meni, da je odgovorna zunanja revizija, 56 odstotkov pa vodstvo podjetja. Vodstvo, notranji in zunanji revizorji so izrazili visoko stopnjo zaupanja v sposobnosti teh skupin za ugotavljanje oziroma odkrivanje morebitne napačne navedbe zaradi prevare. Direktorji izražajo najvišjo stopnjo zaupanja, v več kot 90 odstotkih se kaže zaupanje v vsako od teh treh skupin. Vendar pa te skupine nimajo enake stopnje zaupanja v člane upravnega odbora. Le 36 odstotkov notranjih revizorjev in le 46 odstotkov zunanjih revizorjev izraža zaupanje v upravni odbor (Whitehouse, 2013).

Zanimivo je tudi to, da so ob koncu raziskave vse vodje skupin sedle za isto mizo in poskušale ugotoviti, kdo je glavni odgovorni za odkrivanje prevar, vendar se, po pričakovanjih, niso zmogli dogovoriti. "Da bi imeli najboljše možnosti za zmanjšanje pojava goljufij pri sestavi računovodskih izkazov, mora vsakdo razumeti svojo vlogo," je dejal Richard Chambers, predsednik in izvršni direktor Inštituta notranjih revizorjev, ter dodal: "Mislim, da je v tem primeru komunikacija ključnega pomena." (Whitehouse, 2013).

Konec leta 2011 je Evropska Komisija (v nadaljevanju EK) **predlagala uredbo** (2011/0359 (COD)), s katero želi obnoviti zaupanje v finančno poročanje o gospodarskem položaju v podjetjih. EK si prizadeva za vračanje zaupanja v računovodske izkaze, tako da se ustvari dinamičen in odprt trg revizijskih storitev izboljšane kakovosti (EK, 2011a).

Finančna kriza iz leta 2008 je razkrila precejšnje šibkosti v evropskem revizijskem sistemu. Rezultati revizij nekaterih velikih finančnih institucij tik pred in med krizo ter po njej so bila „ugodna“ revizijska poročila, kljub temu, da so v finančni trdnosti zadevnih institucij že obstajale velike razpoke. Izraženi so bili pomisleki v zvezi z navzkrižji interesov in možnostjo kopičenja sistemskega tveganja, saj na trgu dejansko prevladujejo štiri družbe („velike štiri“), in sicer Deloitte, EY, KPMG in PWC. Tudi takratna inšpekcijska poročila nacionalnih nadzornikov so bila kritična do kakovosti teh revizij (EK, 2011b).

V okviru predlogov, ki jih je sprejela EK, se bo to kmalu spremenilo, saj se bo vloga revizorjev jasneje opredelila, prav tako pa bodo uvedeni strožji predpisi za revizijski sektor, katerih namen bo zlasti okrepiti neodvisnost revizorjev kot tudi vnesti več

raznolikosti v trenutni visoko koncentrirani trg revizijskih storitev. Poleg tega EK predlaga tudi vzpostavitev enotnega trga za storitve obvezne revizije, ki bo revizorjem omogočal prosto opravljanje svojega poklica brez težav po vsej Evropi, ko bodo enkrat prejeli licenco v eni izmed držav članic. Obstajajo tudi predlogi za okrepljen in bolj usklajen pristop k nadzoru revizorjev v EU. Gledano skupaj bi vsi ukrepi morali izboljšati kakovost obveznih revizij v EU in povrniti zaupanje v revidirane računovodske izkaze zlasti bank, zavarovalnic in velikih podjetij, ki kotirajo na borzi.

Poglavitni ukrepi v zvezi s tem so naslednji (EK, 2011b):

- obvezna izmenjava revizijskih podjetij,
- obvezna oddaja ponudb,
- nerevizijske storitve,
- evropski nadzor revizijskega sektorja,
- omogočanje revizorjem, da svoj poklic opravljajo po vsej Evropi ter
- manj administracije za manjše revizorje.

1.6.1 Vrste revizij

Vrste revizij lahko ločimo glede na predmet oziroma namen revidiranja ter glede na revizijske organe, ki revizijo izvajajo.

1. VRSTE REVIDIRANJA glede na predmet oz. namen revidiranja (Zaman Grof, 2011):

- Revidiranje računovodskih izkazov (angl. *financial statements auditing*);
- Revidiranje skladnosti s predpisi (angl. *compliance auditing*);
- Revidiranje poslovanja oz. revidiranje smotrnosti delovanja (angl. *performance auditing, operational auditing*).

Revidiranje računovodskih izkazov (angl. *financial statements auditing*) je najbolj poznana vrsta revidiranja. Izvajajo jo zunanji revizorji in je občasno imenovano tudi revidiranje računovodstva. Začne se s preizkušanjem notranjih kontrol, nadaljuje pa s preverjanjem podatkov iz računovodskih izkazov; v nekaterih primerih se razširi tudi na druge dele računovodstva, zlasti na predračunske računovodske izkaze in metodiko računovodskega analiziranja. Naloga revizorja računovodskih izkazov je oblikovati mnenje o resničnosti in poštenosti oziroma realnosti in objektivnosti računovodskih informacij, s katerimi se podjetje želi predstavljati svojemu okolju.

Revidiranje skladnosti s predpisi (angl. *compliance auditing*) je vrsta revidiranja, kjer se presodi, ali so spoštovani zakoni in drugi državni predpisi pa tudi notranji pravilniki, drugi predpisi in poklicne norme, ter o tem obvestijo pristojne, da bi bilo mogoče sprejeti ustrezne ukrepe.

Revidiranje poslovanja (angl. *performance auditing, operational auditing, program auditing*) je revidiranje smotrnosti delovanja organizacije ter njene uspešnosti in učinkovitosti. Nanaša se na vse temeljne poslovne funkcije (tehnično, kadrovske, nakupne, proizvodne, prodajne in finančne), upravljalne funkcije (načrtovanje, pripravljanje izvajanja in nadziranje) ter informacijske funkcije (obravnavanje podatkov o preteklosti, obravnavanje podatkov o prihodnosti, nadziranje obravnavanja podatkov in analiziranje

podatkov). Če je revidiranje poslovanja usmerjeno predvsem v upravljalne funkcije, govorimo o revidiranju poslovedenja (angl. *management auditing*). V celotni sklop revidiranja poslovanja pa bi lahko uvrstili tudi revidiranje informacijskega sistema (angl. *information systems auditing*), ki je usmerjeno predvsem v revidiranje računalniškega programiranja in računalniških programov.

2. VRSTE REVIDIRANJA glede na revizijske organe, ki revizijo izvajajo (Zaman Grof, 2011):

- Zunanje revidiranje (angl. *external auditing*);
- Notranje revidiranje (angl. *internal auditing*);
- Državno revidiranje (angl. *governmental auditing*).

Zunanje revidiranje je vsako revidiranje, ki ga izvajajo organi ali osebe, ki ne pripadajo revidirani organizaciji. Toda v ožjem in običajnem smislu pri tem mislimo le na tako imenovano "komercialno" ali gospodarsko revidiranje, ki ga opravljajo revizijske družbe ali samostojni revizorji po pogodbi z naročnikom. Takšno revidiranje je lahko revidiranje računovodskih izkazov, za kar obstajajo zakonska določila in javna pooblastila, ali revidiranje poslovanja, pri katerem ni potrebnih javnih pooblastil in ga tudi ne ureja zakon, temveč ima bolj naravo svetovalne dejavnosti. Zunanje revidiranje za posameznega naročnika je že spet označeno kot zunanja revizija (Zaman Grof, 2011).

Notranje revidiranje izvajajo organi ali osebe iste organizacije, v kateri poteka. Praviloma se pojavlja kot revidiranje poslovanja in le v redkih primerih kot revidiranje računovodskih izkazov, če se na primer pri odvisnih podjetjih ne zahteva zunanje revidiranje, ali kot revidiranje skladnosti s predpisi, če se v vseh delih razvejane skupine podjetij zahteva vpogled v spoštovanje smernic krovnega podjetja. Notranjega revidiranja ne ureja zakon, temveč je to zadeva, ki je povsem prepuščena posamezni organizaciji. Notranje revidiranje, ki je opravljeno kot posamezen konkretno opredeljen posel, je označeno kot notranja revizija (Zaman Grof, 2011).

“Notranje revidiranje je neodvisna in nepristranska dejavnost dajanja zagotovil in svetovanja; namenjena je povečanju koristi in izboljševanju delovanja organizacije. Organizaciji pomaga uresničevati njene cilje s spodbujanjem premišljenega, urejenega načina vrednotenja in izboljševanja uspešnosti postopkov ravnanja s tveganjem ter njegovega obvladovanja in upravljanja” (SIR, 2013).

Državno revidiranje opravljajo ga na državne organe vezani revizorji in je urejeno z zakoni. Pri njem pa je treba razlikovati dve bistveno različni vrsti: davčno revidiranje in revidiranje državnega financiranja. Davčno revidiranje (angl. *tax auditing*), ki ga lahko označujemo tudi kot revidiranje obračunavanja in plačevanja davkov, ima za cilj proučiti, ali so bili davki pravilno obračunani in plačani skladno z veljavnimi zakoni in njihovimi pojasnili. Organizacijsko je praviloma vezano na ministrstvo za finance. Je posamezna vrsta revidiranja skladnosti s predpisi, ki je vezana na organe državne uprave. V tej zvezi je treba govoriti o davčni reviziji (angl. *tax audit*) kot o davčnem revidiranju, ki je opravljeno pri posameznem davčnem zavezancu. Druga vrsta državnega revidiranja je revidiranje državnega financiranja, ki je lahko označeno tudi kot proračunsko revidiranje (angl. *budget auditing*), največkrat pa z državnim revidiranjem mislimo kar samo na tovrstno revidiranje. Njegov namen je najprej proučiti namenskost uporabe proračunskih in drugih državnih

sredstev v skladu z ustreznimi predpisi in proučiti pravilnost poročanja o tem. Je kombinacija revidiranja skladnosti s predpisi in revidiranja računovodskih izkazov. Praviloma vstopa tudi v proučevanje učinkovitosti in uspešnosti porabe državnih sredstev, zato ima tudi naravo revidiranja poslovanja, ki se pri državnem revidiranju najpogosteje povezuje z revidiranjem izvajanja nalog (angl. *performance governmental auditing*). To pa je tudi eno najpomembnejših področij revidiranja poslovnih nalog, ki je v strokovni literaturi znano kot revidiranje dosežkov (angl. *value for money auditing*), in je zelo tesno povezano s 3 E (uspešnost (angl. *effectiveness*), učinkovitost (angl. *efficiency*), gospodarnost (angl. *economy*) (Zaman Grof, 2011).

1.6.2 Revizor

Oprelitev poklica revizorja je več, med drugimi SSKJ (2008) opredeljuje revizorja kot osebo, ki poklicno pregleduje poslovanje in dokumente zaradi ugotavljanja skladnosti s predpisi in zakoni. Sopomenki za ta naziv sta pregledovalec ali nadzornik.

Razlagalni slovar MSR pravi, da se izraz »revizor« uporabljata za opis osebe ali oseb, ki izvajajo revizijo, navadno za partnerja, zadolženega za posel, ali druge člane delovne skupine za posel ali, kjer je to primerno, za podjetje. Zakon o revidiranju (ZRev-2, 2008) loči med zakonitim revizorjem/revizorko in pooblaščenim revizorjem/revizorko. Zakoniti revizor je fizična oseba, ki ima veljavno dovoljenje pristojnega organa države članice Evropske Unije za opravljanje obveznih revizij, medtem ko je pooblaščen revizor zakonit revizor, ki ima v skladu z ZRev-2 veljavno dovoljenje za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja.

Izkušen revizor (angl. *Experienced auditor*) je posameznik (zaposlen v revizijskem podjetju ali zunanji sodelavec), ki ima izkušnje iz revizijske prakse in primerno pozna:

- revizijske postopke,
- MSR ter ustrezne zakonske in regulatorne zahteve,
- poslovno okolje, v katerem deluje organizacija, in
- problematiko revidiranja in računovodskega poročanja v zvezi z dejavnostjo organizacije.

Zaradi namena magistrske naloge, kjer se osredotočam na odkrivanje prevar v organizacijah, bom v nadaljevanju opredelila vlogo notranjega in zunanjega revizorja pri odkrivanju le teh.

Naloge notranjega revizorja, ki so določeni v mednarodnih standardih strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju:

- Preizkušanje in vrednotenje primernosti in učinkovitosti sistema notranjih kontrol. Notranji revizor ni odgovoren za postavitev notranjih kontrol saj je za vzpostavitev notranjih kontrol odgovorno poslovodstvo.
- Neodvisno presojanje poslovnih procesov in stanj; dajanje zagotovil ali svetovanje.

Storitve dajanja zagotovil zajemajo objektivno presojo notranjih revizorjev o dokazih, ki omogočajo neodvisno mnenje ali sklepe v zvezi z organizacijo, delovanjem, področjem

dela, postopki, ureditvijo ali kakšno drugo obravnavano zadevo. Naravo in obseg posla dajanja zagotovil določa notranji revizor. Svetovalne storitve pa so po svoji naravi nasveti in so na splošno opravljene na posebno prošnjo naročnika posla. Narava in obseg posla svetovanja sta sporazumno določena s stranko – naročnikom (Inštitut notranjih revizorjev, 2012, str. 3).

Notranji revizorji so usmerjevalci korporacijskega upravljanja, ki so se specializirali, da v dobro organizacije in njenih lastnikov zagotavljajo uspešnost in učinkovitost njenega delovanja. Njihova vloga vključuje nadziranje, ocenjevanje in analiziranje tveganj in kontrol upravljanje organizacije, pregledovanje in potrjevanje informacij ter usklajevanje poslovanja z usmeritvami, postopki in zakonodajo. Notranji revizorji skupaj s poslovodstvom zagotavljajo upravi, nadzornemu svetu in revizijskemu odboru, da so tveganja obvladovana in da je korporacijsko upravljanje uspešno in učinkovito. Notranji revizorji pripravljajo priporočila za izboljšanje usmeritev, postopkov in procesov za vse primere, kjer se izkaže, da je to tudi potrebno. Na kratko, notranji revizor lahko za organizacijo predstavlja tiste dodatne aktivnosti, ki lahko prevesijo med uspehom in polomom organizacije (Inštitut notranjih revizorjev, 2013).

Naloge zunanjega revizorja; Revizorjeva naloga je, da pridobi sprejemljivo zagotovilo, da računovodski izkazi kot celota ne vsebujejo pomembno napačne navedbe zaradi prevare ali napake. Pri izvajanju revizije računovodskih izkazov upošteva revizor veljavni zakonski in regulativni okvir. Zaradi naravnih omejitev revizije obstaja neizogibno tveganje, da nekatere pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih morda ne bodo odkrite, čeprav je revizija primerno načrtovana in izvedena v skladu z MSR 200. Možni učinki naravnih omejitev revizorjeve zmožnosti, da odkrije pomembno napačne navedbe, so v povezavi z zakoni in drugimi predpisi večji iz razlogov, kot so:

- obstaja mnogo zakonov in drugih predpisov, ki se nanašajo predvsem na obratovalne vidike organizacije in ponavadi ne učinkujejo na računovodske izkaze ter niso zajeti v informacijskih sistemih za računovodsko poročanje v organizaciji;
- neupoštevanje lahko vključuje dejanja, namenjena njegovemu prikrivanju, kot so tajni dogovor, poneverba, namerna opustitev evidentiranja poslov, izogibanje kontrolam s strani poslovodstva ali namerna napačna predstavitev revizorju;
- ugotovitev, ali neko dejanje pomeni neupoštevanje, je konec koncev stvar pravne odločitve sodišča.

Revizorjevi cilji so, da:

- pridobi zadostne in ustrezne revizijske dokaze glede ravnanja v skladu z določbami tistih zakonov in drugih predpisov, za katere splošno velja, da imajo neposreden učinek na določitev pomembnih zneskov in razkritij v računovodskih izkazih;
- izvede določene revizijske postopke, ki pomagajo pri prepoznavanju primerov neupoštevanja zakonov in drugih predpisov, ki imajo lahko pomemben učinek na računovodske izkaze; in
- se ustrezno odzove na neupoštevanje zakonov in drugih predpisov ali na sum takega ravnanja, ugotovljenega med revizijo.

Ramaswamy (2007, str. 31-38) poudarja, da notranji in/ali zunanji revizorji ne morejo več varovati družbe pred goljufijami, ampak je potrebno za ta namen določiti novo kategorijo računovodji - forenzični računovodja. Revizorji niso usposobljeni, da razmišljajo kot

forenzični računovodje, ampak so pozvani, da uporabljajo vrsto forenzičnih spretnosti, ki pa jih žal niso pridobili (Wolosky, 2004, str. 22-28). T.W. Singleton in A.J. Singleton (2007, str. 7-10) sta poudarila, da se je nesmiselno zanašati na revizorje da bi odkrivali prevare, ker nimajo razvite intuicije, izkušenj saj tudi niso usposobljeni za revidiranje goljufij. Poleg tega revizorji ne morejo biti odgovorni odkrivanje goljufij, tudi, ko so le te predmet nadzora skrivne manipulacije posloводства (Pearson & Singleton, 2008, str. 545-559).

Po obstoječi zakonodaji je za vodenje računov podjetja ter za verodostojen in pošten prikaz poslovanja podjetja odgovoren nihče drug kot upravni odbor. Velika podjetja morajo uporabljati mednarodne standarde računovodskega poročanja (angl. *International Financial Reporting Standards* – v nadaljevanju: IFRS). Naloga zakonitih revizorjev je, da presodijo o verodostojnosti in poštenosti poročanja upravnega odbora in ocenijo, ali so mednarodni standardi IFRS izpolnjeni. Poročilo direktorjev in mnenje zakonitih revizorjev se objavita v letnem poročilu in računovodskih izkazih podjetij. Letna poročila, ki so jih pred krizo pripravili direktorji bank, niso v ničemer opozarjala na prihajajočo krizo, zakoniti revizorji pa so ta poročila kljub temu še naprej ocenjevali kot neoporečna. Glavni nauk te krize je, da je treba to stanje spremeniti. Po mnenju Evropskega ekonomsko-socialnega odbora (v nadaljevanju ESSO) bi morale biti spremembe osredotočene na revizijsko ali nadzorno komisijo ter na zaščito neodvisnosti zakonitih revizorjev (ESSO, 2011, str. 93).

Opravljanje dela revizorja pomeni pestro in dinamično delovno okolje. Poleg zelo pestrega delovnega urnika, ki ga vsak revizor lahko pričakuje, obstaja več različnih načinov opravljanja dela revizorja. Medtem, ko se nekatera podjetja odločajo za zaposlitev stalnega revizorja s polnim delovnim časom, se druga podjetja z manjšimi potrebami po njegovih storitvah lahko odločijo, da zaposlijo revizorja zgolj začasno ali enkratno po potrebi, te zadnje, pogosto poimenujejo kot virtualne revizorje. Virtualni revizorji opravljajo delo kot samozaposlene osebe, so samostojni in odgovorni za lastno poslovanje, kar pomeni da morajo sami pridobiti stranke oziroma posel. S tem načinom dela so povezane številne prednosti, kot so neodvisnost v smislu postavljanja cen za opravljanje storitev, sprejemanje poslov, odgovornost za rezultate, zadovoljstvo strank ipd. (Careers & Audit, 2013).

2 KREATIVNO RAČUNOVODSTVO – PODLAGA ZA PREVARE ?

Kreativno računovodstvo (angl. *Creative accounting*) je bilo sprva mišljeno kot orodje, ki naj bi omogočalo realen prikaz finančnega stanja in poslovne uspešnosti podjetja, vendar pa, kot bomo videli v nadaljevanju, splošno priznane definicije ni, saj je zaradi prilagodljivosti načel in predpisov v računovodstvu, preprosto ni mogoče zasnovati.

Kreativnost razumemo kot moč nekaj ustvarjati. V angleški literaturi običajno najdemo zapise za pojem kreativno računovodstvo kot *earnings management* ali *creative accounting*. Na podlagi teh izrazov lahko sklepamo, da gre za povezavo med računovodenjem in rezultati podjetja. Ameriška Komisija za nadziranje borz (angl. *Securities and Exchange Commission*) navaja, da je angl. *earnings management* resnična in zavajajoča predstavitev rezultatov podjetja s pomočjo uporabe prirejenih računovodskih usmeritev. Gre torej za lažno predstavitev ekonomskih razmer in uspehov poslovne osebe ob pomoči zlorabe računovodskih pravil. Taka zloraba je lahko v okviru pravnih norm ali tudi zunaj njih (Kolar, 2011, str. 83).

2.1 Definicija kreativnega računovodstva

Širok pojem kreativnega računovodstva, so vsak iz svoje perspektive opredelili štirje britanski avtorji Ian Griffiths, Michael Jameson, Terry Smith ter Kamal Naser.

Ian Griffiths (1986, str. 1) z vidika poslovnega novinarja ugotavlja, da podjetja izkazujejo poslovne rezultate, ki niso resničen in pošten odraz njihovega poslovanja, ampak so glede na želene cilje, ustrezno prirejeni. Poslovni rezultati, ki jih podjetja objavljajo, izhajajo iz prirejenih, spremenjenih in potvorjenih podatkov. Objavljeni podatki so variacije variacij in so lahko celo daleč od prvotno zabeleženih podatkov v poslovnih knjigah podjetji. Takemu načinu prikazovanja podatkov o poslovanju podjetja pravimo kreativno računovodstvo.

Michael Jameson (1988, str. 7-8) z vidika računovodje pravi, da je računovodstvo pravzaprav usklajevanje različnih načinov presoje in reševanje konfliktov med različnimi pristopi, k predstavitvi rezultatov finančnih in drugih poslovnih transakcij. Ker so ameriški splošno sprejeti računovodski standardi (angl. *Generally Accepted Accounting Principles* – v nadaljevanju GAAP) fleksibilni in dopuščajo veliko prostora za subjektivnost pri vrednotenju, se tu ponuja širok manevrski prostor za manipulacije, prevare in pristranskost pri prikazovanju poslovnih rezultatov. Po Jamesonu so te »subjektivne« metode računovodstva zgolj in le kreativno računovodstvo.

Terry Smith (1992, str. 4) poroča o svojih izkušnjah kot finančni analitik in pravi, da je po svojih dolgoletnih izkušnjah prišel do zaključka, da je bila rast, ki so jo podjetja množično beležila v osemdesetih letih, le posledica ohlapne uporabe računovodskih pravi in načel in neresnična ekonomska rast.

Kamal Naser, (1993, str. 2) ki predstavlja akademski pogled, ponuja definicijo kreativnega računovodstva, kot proces spreminjanja poslovnih rezultatov od tistega, kar bi v resnici moralo biti, k tistemu, kar želimo predstaviti. To dosežemo z neprimerno uporabo ali celo z zlorabo nekaterih obstoječih pravil, oziroma z opuščanjem drugih. Dodatno poudarja, da je računovodski sistem v anglosaksonskih državah izjemno dovzeten za manipulacije s tehnikami kreativnega računovodstva, ker gre tam bolj za splošna priporočila in vodila, kot pa za stroga pravila, kot to velja za konzervativni evropski pristop. Tako lahko podjetja, ki se znajdejo v podobnih poslovnih okoliščinah, izkazujejo različne poslovne rezultate, ki pa so v resnici le posledica različne uporabe pravil in načel, ki jih predpisujejo ameriški GAAP.

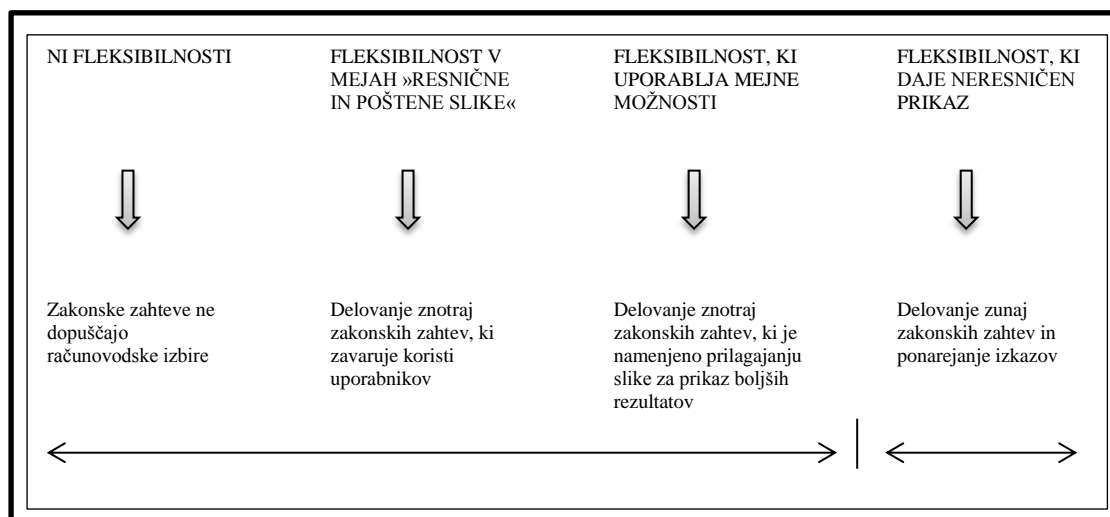
Kot je razvidno iz samo nekaj definicij kreativnega računovodstva, so v praksi njegove glavne značilnosti (Belak, 2008, str. 9):

- »prilagajanje« računovodskih izkazov, da bi dobljena slika ustrezala željam subjekta, ki je zavezan k poročanju,
- uporaba zakonitih možnosti izbora fleksibilnih računovodskih metod, postopkov in ocen,
- uporaba mejnih in »napihnenih« možnosti prikazovanja dogodkov ter tudi nejasnih področij računovodskih standardov, ki otežijo kontrolo in revizijo,
- poudarjanje pomena informacij, ki ustrezajo subjektu, zavezanemu reviziji, in skrivanje pomena informacij, ki mu ne ustrezajo,

- izvajanje mnogih zlorab (angl. *abuse*), ki v veliki meri presegajo zakonske okvire in prehajajo v kriminal, ki ga je težko odkriti.

Kreativno računovodstvo ne nazadnje lahko opredelimo tudi po področju gibanja, kot je prikazano na Sliki 2.

Slika 2: Definiranje področji kreativnega računovodstva glede na fleksibilnost uporabe računovodskih usmeritev

Vir: M. J. Jones, *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*, 2010, str. 9.

2.2 Razlogi za uporabo kreativnega računovodstva

Glede na to, da obstaja veliko definicij pojma kreativno računovodstvo, iz tega izhaja tudi veliko razlogov za uporabo le tega.

Eden izmed razlogov je ponavadi želja, da bi se neupravičeno povečal ugled organizacije v javnosti in bi tako na trgu pridobila prednost (npr. povečanje bonitete podjetja za sklepanje poslov) (Povh, 2003, str. 11).

Fleksibilnost znotraj računovodskih urejevalnih okvirov je velika, zato v nadaljevanju prikazujem štiri najpogostejše razloge za uporabo kreativnega računovodstva (Belak, 2008, str. 10-11):

- Izkoriščanje fleksibilnosti znotraj računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje »resnične in poštene« slike o subjektu, zavezanem poročanju. Ustvarjanje »resnične in poštene« slike o subjektu, zavezanem poročanju, je osnovni namen urejevalnih računovodskih okvirov in pozitivna stran kreativnega računovodstva. To je tudi motiv, ki je poudarjen v MSRP.
- Izkoriščanje fleksibilnosti znotraj računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje slike, ki ustreza subjektu, zavezanemu poročanju. Izkoriščanju fleksibilnosti znotraj računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje slike, ki ustreza subjektu, zavezanemu poročanju, je glede na teoretično in praktično uporabo »resnične in poštene« slike težko oporekati, ker je le-ta znotraj zakonsko določenih meja. Takšni

sliki se lahko ugovarja na podlagi izbora računovodskih usmeritev, ki ustrezajo interesom subjekta, zavezanega poročanju, vendar ji formalno ne moremo oporekati.

- Izkoriščanje fleksibilnosti znotraj, a pogosto na meji računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje čim prikladnejše slike o subjektu, zavezanemu poročanju. Izkoriščanje fleksibilnosti pogosto temelji na predpisih, ki so dvoumni, so različno pojasnjeni in zahtevajo nejasne postopke in nejasno fleksibilnost v oceni.
- Prekoračitev urejevalnih računovodskih okvirov za ustvarjanje lažne slike o subjektu, zavezanem poročanju. To spada med kriminalna področja uporabe kreativnega računovodstva.

Poslovodstvo ima močne motive za prikaz čim ugodnejše slike o subjektu, zavezanemu poročanju. Najpogostejši med njimi so (Belak, 2008, str. 11):

- pridobitev investitorjev,
- rast ali ohranitev cene delnic,
- povečanje tržne vrednosti podjetja ter
- ustvarjanje poslovodskih nagrad (bonusov).

Odgovornost poslovodstva za pripravo resnične in poštene slike računovodskih listin bom opredelila v nadaljevanju.

2.3 Oblike in tehnike uporabe kreativnega računovodstva

Kreativno računovodstvo pri izvedbi uporablja različne **oblike**, kot so (Belak, 2008, str. 11-12):

- uravnavanje dobička (angl. *earnings management*),
- nasilno (agresivno) računovodstvo (angl. *aggressive accounting*),
- izravnavanje prihodkov (angl. *income smoothing*),
- ponarejanje računovodskih izkazov (angl. *fraudulent financial reporting*).

S pojmom **uravnavanja z dobičkom** mislimo na aktivno manipulacijo z dobičkom za doseg določenih ciljev. Ti cilji so lahko pospeševani s strani poslovodje, analitikov ali računovodji, z namenom usklajevanja trenda rasti dobička. Stabilno sliko uspešnosti podjetja je mogoče ustvariti s pomočjo prerazporejanja dobička iz uspešnejših let v manj uspešna. Včasih »upravljanje z dobičkom« razumemo kot sinonim za kreativno računovodstvo, čeprav je pogosteje razumljen kot sestavni del kreativnega računovodstva.

Nasilno ali agresivno računovodstvo je izraženo s pretiranim in namernim izborom ter uporabo računovodskih načel in postopkov, da bi se pridobili želeni rezultati, kot je na primer večji tekoči dobiček. Pri tem se pogosto prekoračijo norme, kakor jih postavljajo standardi, ali pa se usmeritve posameznih standardov uporabijo tudi takrat, ko za njihovo uporabo ni upravičenih razlogov. Dva od najpogosteje uporabljenih postopkov agresivnega računovodstva sta agresivno usredstvenje (angl. *aggressive capitalization*) in preveliko prevrednotenje.

Izravnavanje prihodkov je ena od oblik »upravljanja z dobičkom«, katerega namen je uskladiti prikaz ustvarjanja dobička ali prihodka za več zaporednih let, da bi slika kazala stalno rast brez nihanja.

S ponarejanjem računovodskih izkazov razumemo namerne napake, popravljanje računovodskih izkazov in izdajanje lažnih dokumentov, da bi se oblikoval želeni rezultat.

V računovodskih izkazih se kreativno računovodstvo izraža v previsokem prikazovanju vrednosti sredstev in prihodkov, kar je posledica fiktivne oblike opredmetenih in neopredmetenih sredstev in prodaj ter v prenizkem izkazovanju vrednosti obveznosti do virov sredstev, stroškov in odhodkov, kar je posledica njihovega namernega izključevanja iz računovodskih izkazov.

V Tabeli 3 prikazujem dogodke previsokega oz. prenizkega vrednotenja gospodarskih kategorij v računovodskih izkazih, ki jih je moč razdeliti v pet skupin.

Tabela 3: Dogodki previsokega oziroma prenizkega vrednotenja v računovodskih izkazih

1.	Navidezni prihodki in navidezna sredstva
	Gre za zapis prodaje namišljenim ali pravi kupcem, ki se v resnici ni zgodila. Prikrojijo se podatki o prodajnih vrednostih, količinah, času itd. Primer: v podjetju so fiktivno prodali osnovno sredstvo, kar so v poslovne knjige pri kupcu izkazali kot povečanje osnovnega sredstva ter zmanjšanje denarnih sredstev, pri prodajalcu pa obratno. Ta fiktiven dogodek je privedel do spremembe sredstev in prihodkov.
2.	Časovno nepravilno prikazovanje prihodkov
	Zapis poslovnih dogodkov v poslovne knjige, ki povzročajo prihodke in odhodke, se časovno ne ujema. Gre za prezgodnje pripoznavanje prihodkov in za zapoznelo knjiženje odhodkov. Prikrojeni so podatki o resničnem času nastanka prihodka ali/in odhodka.
3.	Skrivanje ali odložitev pripoznavanja obveznosti in odhodkov
	Primer ko v računovodstvu podjetja ne prikazujejo vseh obveznosti in odhodkov, vrednost dolgov pretvarjajo v vrednost kapitala, nepravilno prikazujejo stroške garancij in dolgov. Obveznosti se torej ne zapišejo v poslovne knjige, čeprav zanje vedo in imajo ustrezne podlage.
4.	Nepravilna in zavezujoča razkritja
	Računovodske usmeritve zahtevajo od podjetji, da k računovodskim izkazom priložijo še potrebna računovodska razkritja za razumevanje poslovanja podjetja. Napačna ali zavajajoča razkritja običajno ne vključujejo navedb razlogov za nepripoznane dolgove in druge obveznosti, ali ni navedb o pomembnih dogodkih, ki so pomembno vplivali na poslovanje, predvsem negativno, ali ni opisa poslovanja med povezanimi osebami in ni opisa sprememb v računovodskih usmeritvah ter uporabljenih metod obračunavanja. Primer: podjetje je zamolčalo, da ne odplačuje kredita, kar kasneje lahko privede do stečaja.
5.	Nepravilno ali zavezujoče vrednotenje sredstev
	Prevrednotenje sredstev se ne opravi v skladu z računovodskimi standardi, tako da na primer previsoko ovrednoti terjatve in neopredmetena sredstva, zaradi tega, ker je izbralo neustrezno metodo obračunavanja obrabe sredstev oz. amortizacijsko metodo. To bi zahtevalo kasnejši popravek oz. oslabitev sredstva, kar pa podjetje ne stori.

Vir: I. Kolar & F. Koletnik, Forenzično računovodstvo, 2008, str. 89-90.

Druge tehnike so še ustvarjanje rezerv v tako imenovanem »hladilniku«, skrivanje podkupovanja in korupcije, zavajajoče vrednotenje neopredmetenih sredstev, navidezni prevzemi in združitve, izločanje delov podjetji ali poslovnih enot, prirejanje podatkov o garancijah, pogodbah in dobavah materiala, surovin ter blaga itd.

Oblik, tehnik ter primerov uporabe in zlorabe kreativnega računovodstva bi lahko naštevati v neskončnost, saj je domišljija in/ali fleksibilnost tistih, ki prirejajo računovodske izkaze neizčrpna. Nekatere zlorabe kreativnega računovodstva so že bile odkrite in so povzročile velike škandale, vendar pa ostaja še več tistih, ki niso bile odkrite.

Zato se pojavlja vprašanje, kako se lahko upnik ali investitor bori proti neresničnim informacijam v računovodskih izkazih, v katerih je bilo zlorabljeno kreativno računovodstvo. Logičen in laičen odgovor bi bil, da s pomočjo revizije računovodskih izkazov, vendar je praksa pokazala, da revizija nudi le delno varstvo pred zlorabo in da ta, žal, ni dovolj, saj je so bili računovodski izkazi podjetji, ki so povzročili velike računovodske škandale tudi revidirani. To potrjuje prej omenjeno trditev, da revizija računovodskih izkazov ne varuje dovolj pred prevarami in lažnimi prikazi v računovodskih izkazih. Poleg tega pa v Slovenji mnogo podjetji zakonsko ni zavezanih k reviziji, zato pri njih ni že osnovnega varstva pred lažnimi prikazi in odstopanjem od »resnične in poštene slike«.

V primeru obstoja kreativnega računovodstva v podjetju in znakov o obstoju manipulativnega računovodstva, ko je treba raziskati, resnično in pošteno poslovanje podjetja, si upniki, investitorji in ostali deležniki v podjetjih lahko stopnjo svojega varstva povečajo s pomočjo izurjenega veščaka, ki tovrstno opravilo obvlada.

3 FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO

Forenzično računovodstvo lahko na kratko opredelimo kot dejavnost, ki je podobna reviziji, vendar ni revizija. Lahko je eno od sredstev, ki ga revizorji uporabljajo ali pa je del revizije. Forenzično računovodstvo ni omejeno s standardi ali obliko, ampak se oblikuje na strokovni podlagi (Belak, 2008, str. 19).

Je precej nova dejavnost in novo strokovno opravilo veščakov, v katerem se močno povezujejo poslovna ekonomija in pravo, računovodstvo in revizija ter kazensko pravo in kriminalistika. Gre za posebno zvrst preiskovanja in ocenjevanja (ne)zakonitih in drugače nedovoljenih poslovnih dogajanj in stanj v delovanju poslovnih oseb (SFR, 2012).

3.1 Širše pojmovanje forenzičnega računovodstva

V strokovni javnosti in literaturi nimamo splošne in enotne opredelitve forenzičnega računovodstva. Crumbley, Heitger in Stevenson (2011, str. 8) so kratko in jedrnatopredelili forenzično računovodstvo kot uporabo računovodstva za pravne namene.

Največkrat pomeni celovit pogled na preiskovanje gospodarskih prevar; lahko pomeni samo preiskovanje prevar ali pa je najširši izraz za strokovno delo veščakov, ki se

ukvarjajo s preiskavami, vključno z revizijo prevar, kot podvrste forenzičnega računovodstva (Koletnik, 2011, str. 83).

Pozvek (2013, str. 15-17) opredeljuje forenzično računovodstvo, kot novo vejo računovodstva, kjer se poleg ekonomske in pravne stroke, prepletajo tudi računovodska, revizijska, poslovno-finančna znanja, kriminalistika, znanja s področja preiskovanja gospodarskih prevar, s pomočjo katerih forenzični računovodja preiskuje in odkriva morebitna nezakonita delovanja podjetji in drugih poslovnih oseb in poda nepristransko in neodvisno mnenje o obstoju kaznivega dejanja ali možni nevarnosti obstoja nedovoljenih ravnanj.

Glede na veliko literature iz stroke, priročnikov in publikacij, ki so se pojavile v zadnjih letih, je forenzično računovodstvo opredeljeno tudi kot uporaba računovodskih metod, tehnik in strokovnega znanja pri analizah in reševanju vprašanj, dejstev ter okoliščin, kot posledic v različnih pravnih zadevah in/ali postopkih. Forenzično računovodstvo in forenzični računovodski preiskovalci izvajajo preiskavo finančnih transakcij in transakcije računovodstva, tako da so lahko rezultati uporabni v civilnem ali kazenskem postopku pri reševanju sporov. Z uporabo različnih metod razlage je forenzični računovodja dolžan pojasniti, odkriti in preveriti dejstva v postopku v katerem se lahko zahteva tudi veliko spornih finančnih vprašanj, ki temeljijo na dejstvih in različnih okoliščinah (Rosen, Vettese, & Muccilli, 1999, str. 92).

V zadnjih letih je forenzično računovodstvo razumljeno kot najširši izraz za borbo strokovnjakov proti prevaram in običajno vključuje vse, ki se ukvarjajo s preiskavami prevar, vključno z revizijo gospodarskih prevar, kot podvrste forenzičnega računovodstva. Večina avtorjev interpretira forenzično računovodstvo kot vrsto računovodskega presojanja, ki vključuje preiskovanje računovodenja in računovodskega (s)poročanja, da bi lahko dokazali ali ovrgli sume prevare; namenjeno je preprečevanju in odkrivanju ter dokazovanju odkritih prevar ali drugih kaznivih oz. nedovoljenih dejanj. Nosilec takega presojanja je forenzični računovodja, ki je veščak (specialist) za forenzične oz. sodne zadeve, je tudi izvedenec za manipulativno računovodenje in računovodsko (s)poročanje (Koletnik, 2011, str. 83).

V Sloveniji je forenzično računovodstvo precej nova in neveljavljena dejavnost, medtem ko v tujini strokovnjaki forenzičnega računovodstva pričajo kot izvedenci v civilnih in kazenskih sodnih primerih, bodisi na strani obrambe ali pregona.

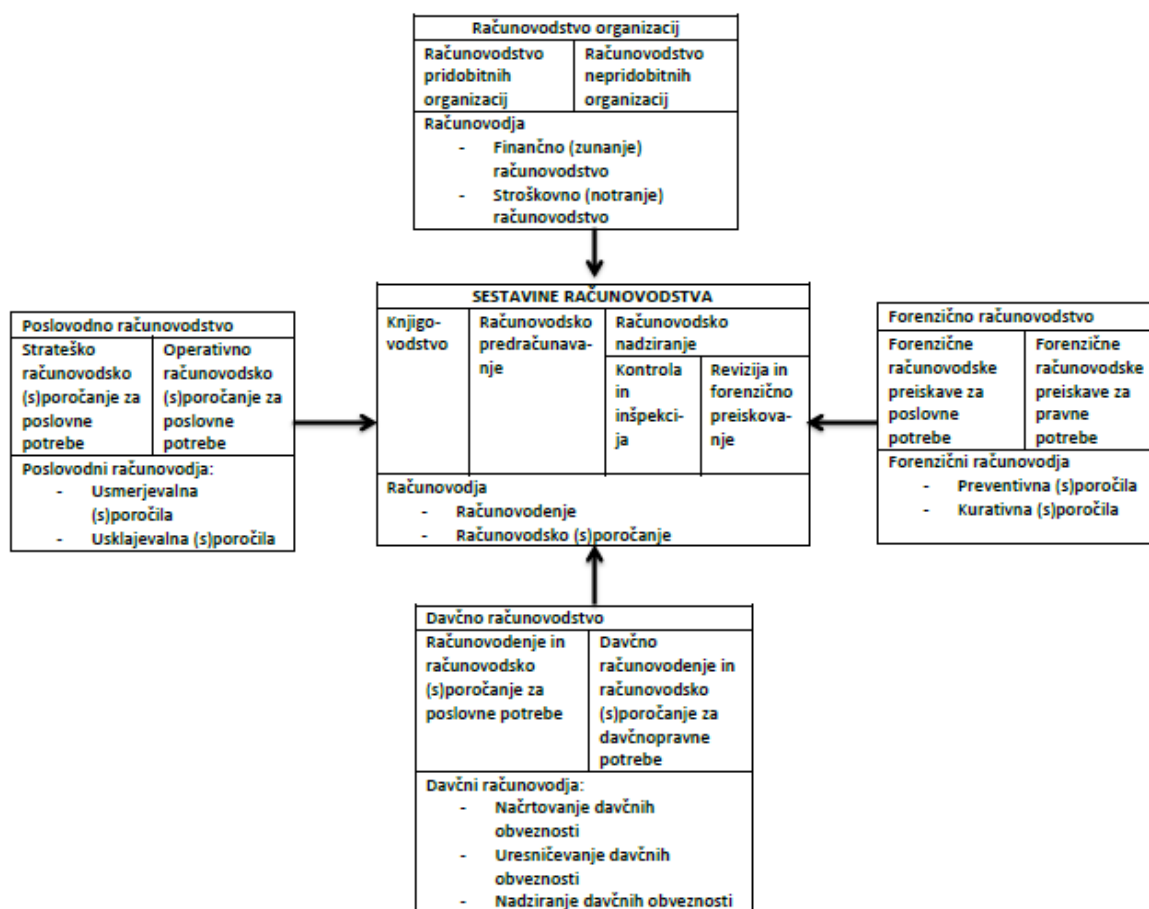
Kot že omenjeno, forenzično računovodstvo zajema širok spekter raznovrstnih intelektualnih storitev. Tako ameriški profesor Dahli Gray, CPA, CMA, pravi, da forenzično računovodstvo ne nudi samo svetovalnih storitev za poslovne in pravne potrebe v zvezi z nezakonitimi dejanji organizacij, temveč nudi tudi storitve, ki podpirajo raznovrstne pravne procese, ki so povezani z nabavami, vrednotenjem premoženja in določitvijo alimentacij v postopkih razveze zakonskih partnerjev in v drugih zadevah v povezavi z družinskim pravom, v odškodninskih zahtevkih, izgubljenem koristjo (dobičkom) zaradi poneverb, davčnih utaj, pranja denarja in drugih nezakonitih dejanj (Koletnik, 2011, str. 83).

Forenzično računovodstvo je razumljeno kot krovna oblika preiskovanja vseh kaznivih gospodarskih dejanj, ki zajema naslednje preiskave (Koletnik, 2011, str. 83):

- revizijo prevar (angl. *fraud auditing, forensic auditing*),
- forenzično oz. preiskovalno računovodstvo (angl. *forensic accounting*) za pravosodne potrebe in/ali
- preiskovanje prevar (angl. *fraud investigation*).

S Sliko 3 prikazujem umestitev forenzičnega računovodstva, kot nove veje računovodstva, poleg poslovnega in davčnega ter računovodstva organizacij v področje računovodstva.

Slika 3: Forenzično računovodstvo - nova veja računovodstva

Vir: I. Kolar, *Forenzično računovodstvo – predstavitev*, 2011, str. 87.

V okviru forenzičnega računovodstva sta se uveljavili dve preiskovalni dejavnosti (Kolar, 2012, str. 14):

- preiskovalno računovodstvo in
- preiskovalna (forenzična) revizija.

Preiskovalna oziroma forenzična revizija je specializirana disciplina znotraj forenzičnega računovodstva, ki preventivno in kurativno preiskuje kazniva in druga nedovoljena gospodarska dejanja, pretežno za poslovne in manj za pravne potrebe. Forenzična revizija je preiskovalni posel, ki ga po individualnem naročilu opravi forenzični računovodja v

vlogi zunanjega ali notranjega forenzičnega revizorja, odvisno od vrste posla, naročnika in samega izvajalca. Namen forenzične revizije je priti do sprejemljivega zagotovila (neodvisnega mnenja z dokazi) o potrditvi ali zavrnitvi znakov kaznivih in drugih nedovoljenih dejanj. Vsebinsko je ta vrsta preiskovanja usmerjena v odkrivanje in dokazovanje kaznivih oziroma kriminalnih dejanj v računovodenju in računovodskem poročanju (Kolar, 2012, str. 14).

Preiskovalno računovodstvo je prav tako specializirana disciplina znotraj forenzičnega računovodstva, ki samostojno ali v skupini različnih veščakov preiskuje raznovrstna kazniva gospodarska dejanja, predvsem za podporo kazenskim in drugim pravnim postopkom. Preiskovalni računovodja je nosilec forenzičnega preiskovanja poslovnih in drugih dogodkov, procesov in stanj. Kot izvedenec in svetovallec nudi v pretežni meri strokovno podporo reševanju sodnih in zunajsodnih zadev, saj opravlja razne izvedeniške in svetovalne naloge, ki omogočajo reševanje navzkrižnih interesov v poslovnem in osebnem življenju (odškodnine in ostale pravice) (Kolar, 2012, str. 14-15).

V dejavnost forenzičnega računovodstva pa lahko uvrstimo še preiskovalno delo nosilcev sorodnih strok, ki je neposredno povezano s preiskovanjem računovodenja ter računovodskega poročanja. To so veščaki davščin, informacijske tehnologije, poslovnih financ, ocenjevanj vrednosti, davkov in drugo, ki s svojimi preiskavami podpirajo preventivna in kurativna preiskovanja gospodarsko-kriminalnih in drugih nedovoljenih dejanj in stanj v delovanju podjetji in drugih poslovnih oseb (Koletnik, 2011, str. 103).

3.2 Forenzično računovodstvo v ožjem pomenu

Forenzično računovodstvo vsebuje uporabo računovodskih pojmovanj, razumevanj, rešitev in tehnik za reševanje pravnih problemov. Forenzični računovodja preiskuje in dokazuje poslovno-finančne prevare (angl. *financial fraud*), kriminalna dejanja »belih ovratnikov« in poneverbe (angl. *embezzlement*) (Koletnik, 2011, str. 84).

S pomočjo preiskovanja kaznivih poslovno-finančnih dejanj (angl. *financial wrongdoing*) oskrbuje in podpira pravni proces na sodišču s svojimi neodvisnimi in nepristranskimi mnenji in dokazi. Obstaja veliko različnih oz. raznovrstnih svetovalnih organizacij, ki zaposlujejo forenzične računovodje. Njihove storitve naročajo različne gospodarske družbe za preiskovanje raznovrstnih prevar, v katere so vpleteni zaposlenci, dobavitelji in/ali kupci. Poslovodnikom lahko pomagajo pri uresničevanju zakonitega delovanja (angl. *compliance*), to je delovanju v skladu s pravnimi pravili države (Koletnik, 2011, str. 84).

Forenzični računovodje se vključujejo v preiskave tudi po opravljenih rednih ali izrednih revizijah, ki so odkrile znake prevare v poslovno-finančnih transakcijah. Po opravljeni preiskavi napišejo in naročniku predložijo poročilo o ugotovitvah. Kadar gre primer na sodišče, tedaj so pogosto pričevalec oz. sodni izvedenec (angl. *Expert Witnesses*) v kazensko-prav(d)nem ali drugem postopku (Koletnik, 2011, str. 84).

Gre za znanstveno disciplino, ki se ukvarja z znanstveno-raziskovalnim proučevanjem računovodskih resnic, zbranih in dokazanih s pomočjo tistih veljavnih preiskovalnih postopkov in orodji, ki so potrebna pri reševanju takih problemov. Forenzično računovodstvo je znanost predvsem po zaslugi znanstvenih proučevanj in sistematičnih znanj ameriških znanstvenikov, ki so že v minulem stoletju raziskovali gospodarsko

kriminaliteto in s svojimi znanstvenimi odkritji razvijali doktrino forenzičnega preiskovanja. Veliko so prispevali zlasti ameriški avtorji, kot so Edwin Sutherland, Donald R. Cressey, Joseph T. Wells, W. Steve Albrecht, Richard C. Hollinger, John P. Clark in drugi novejši avtorji v Zda in Evropi (Koletnik, 2011, str. 84).

Forenzično računovodstvo je posebna veja računovodstva, katere predmet je preiskovanje manipulativnega računovodenja in računovodskega poročanja. Manipulativno računovodstvo pomeni oporečno, nekakovostno oz. pravno in/ali strokovno nesprejemljiva dejanja v računovodenju in računovodskem (s)poročanju. Poznamo legalne in nelegalne računovodske manipulacije (Koletnik, 2011, str. 85).

Naloga forenzičnega računovodstva ni samo odkrivanje prevar, lahko gre zgolj za preiskovanje in hkrati predvidevanje o njenem morebitnem obstoju (Lofland, 2012).

3.3 Razlogi za delovanje forenzičnega računovodstva

Z odkrivanjem škandalov v primeru Enron in sledenjem mednarodnim teroristom, so forenzični računovodje pridobili veliko pozornosti javnosti. To nekoč komaj znano področje zdaj velja za enega izmed osmih najbolj varnih poklicev v ZDA, po raziskavi spletne strani AccountingWeb ZDA pa je danes eno od najhitreje rastočih poklicev v državi. Toda kaj je njegov namen?

O tem kaj je forenzično računovodstvo sem v zgornjih poglavjih že veliko napisala, vendar področje samo po sebi nima namena brez posebnega razloga. Informacije, zbrane in analizirane s strani forenzičnega računovodja se uporabljajo v pravnih sporih zoper tiste, ki se jim očitajo storjena kazniva dejanja goljufije. Pogosto so njihove ugotovitve posredovane preko odvetnikov ali tožilcev v sodnih postopkih. Te ugotovitve lahko vključujejo tudi že dokaze o finančni izgubi, ki jo doživljajo podjetja, državni organi ali posamezniki.

Logično vprašanje, ki si ga velja postaviti je, zakaj potrebujemo forenzičnega računovodja in njegovo ekipo, če lahko že notranji revizor in vodstvo v organizaciji obvladajo situacijo, ki lahko segajo od preproste goljufije zaposlenih do bolj kompleksnih situacij, ki vključuje tudi vodstvo? Odgovor je dokaj očiten, saj v primeru da je v prevaro vključeno vodstvo, odkritje goljufije lahko vodi do zmanjšanja volje zaposlenih, v negativno javno mnenje in dojemanje podobe podjetja ter neredu v organizaciji na splošno. Tako vključevanje zunanje stranke ima lahko izrazite prednosti od opravljanja notranje preiskave s strani notranjega revizorja (Chew, 2001).

Delo forenzika je lahko bodisi preventivne bodisi kurativne narave. Smisel preventivnega dela je v tem, da z njim preprečujemo nastanek nedovoljenih gospodarskih dejanj in pomagamo vzpostaviti ustrezen varovalni sistem za obvladovanje tovrstnega poslovnega tveganja. Visoka raven uspešnosti preventivnih nalog se kaže v tem, da nedovoljena dejanja niso prisotna in tudi ni vidnih znamenj, da bi se lahko pojavila. Veliko preventivnih preiskovalnih nalog lahko opravijo že notranji ali zunanji revizorji v okviru rednih in/ali posebnih revizij ter ob pomoči standardnih in drugih strokovnih usmeritev pri raziskovanju prevar. Zaradi pojavov, ki kažejo na kazniva oziroma druga nedovoljena dejanja, se pri kurativnem delu izrazi potreba po profesionalnem preiskovalcu oziroma forenziku, ki bo

preizkusil in ocenil taka nedovoljena dejanja ter o njih podal neodvisno in nepristransko mnenje, podprto z dovolj zanesljivimi dokazi (Koletnik, 2011, str. 86).

Težišče preiskovanja in ocenjevanja (ne)zakonitih in drugače nedovoljenih poslovnih dogajanj in stanj v poslovanju je na presojanju resničnega in poštenega obravnavanja gospodarskih kategorij v listinah, poslovnih knjigah in računovodskih (s)poročilih za poslovne, sodne in druge potrebe. Gre za (računovodsko) presojanje, ki je namenjeno prvič preprečevanju in odkrivanju (računovodskih in drugih poslovno-finančnih) prevar pri različnih ravnanjih ter drugič, za preiskovanje poslovne zanesljivosti različnih subjektov, povezanih s temi ravnanji (SFR, 2012).

Presojanje v okviru forenzičnega računovodstva je namenjeno izražanju nepristranskega mnenja o možni nevarnosti ali dejanskem obstoju kaznivih ali drugih nedovoljenih ravnanj v poslovanju različnih poslovnih oseb (SFR, 2012).

Forenzično računovodstvo se uveljavlja v državah, v katerih se lotevajo preprečevanja, odkrivanja in odpravljanja kaznivih in drugih nedovoljenih poslovnih dejanj s pomočjo angažiranja in timskega sodelovanja večakov iz najrazličnejših strokovnih področji ter se zavedajo visoke »inovativnosti« nosilcev gospodarskega kriminala v sodobnih mednarodnih razmerah in priložnostih. Nepogrešljiv člen takih preiskovanj in preiskovalnih skupin je forenzični računovodja, kot nosilec istoimenske dejavnosti, ki dobro pozna poslovne procese, njihovo razvidovanje in evidentiranje in lahko ob podpori ustreznih (verodostojnih) dokazil daje neodvisna in nepristranska zagotovila o (ne)oporečnosti sumljivih poslovnih dogajanj in/ali stanj (Kolar, 2011, str. 85-86)

Ključne prednosti uporabe storitev forenzičnega računovodje (Chew, 2001):

- **objektivnost in verodostojnost** – zelo majhna je verjetnost, da ne bi bila zunanja stranka veliko bolj neodvisna in objektivna, kot notranji revizor ali računovodja podjetja, ki na koncu poroča vodstvu o svojih ugotovitvah.
- **računovodsko in splošno strokovno znanje** - zunanji forenzični računovodja lahko posreduje zaposlenim v organizaciji svoje izkušnje in pridobljeno strokovno znanje za ravnanje v primeru prevar s katerimi se srečujejo organizacije.
- **zagotavljanje dragocenih virov delovne sile** – ko je organizacija v obdobju oziroma procesu reorganizacije in / ali prestrukturiranja, prihaja do pomanjkanja časa za preganjanje goljufij. Takrat lahko forenzični računovodja in njegova ekipa pomočnikov zagotovi prepotrebno izkušene vire, s čimer se sprostijo osebe organizacije in tako nameni čas za druge bolj neposredne zahteve za upravljanje. To je še toliko bolj pomembno, če narava goljufije zahteva hitro ukrepanje in obvladovanje.
- **povečana učinkovitost in izboljšana uspešnost** - izhaja iz dodatne širine, ki jo pridobijo posamezniki z izkušnjami v preiskavi goljufij ter se tako lahko lažje osredotočijo na preiskovanje prevar. Takšni posamezniki so specialisti na področju preganjanja ter prepoznavanja goljufij in so praviloma učinkovitejši od računovodje ali revizorja v organizaciji.

3.4 Forenzični računovodja

Forenzični računovodja (angl. *Forensic Accountant; Certified Forensic Accountant; Forensic Accountant and Fraud Investigation*) je večak za preiskovanje kaznivih in

drugih nedovoljenih dejanj v delovanju podjetji in drugih poslovnih oseb, ki so predmet računovodenja in računovodskega poročanja. Ima poglobljeno poslovno-ekonomsko znanje, razume poslovna dogajanja in stanja ter njihovo razkrivanje v računovodskih listinah, poslovnih razvidih ter računovodskih poročilih (Koletnik, 2011, str. 90). Forenzični računovodja pogosto nastopa v civilnih in kazenskih sodnih obravnavah kot izvedenec, ki predloži dokaze, nato pa sodišče razsodi, ali je prišlo do kaznivega dejanja. Izvedenec mora doseči zaključke preiskave neodvisno od naročnika, čeprav lahko pride do podobnih zaključkov, saj deluje pod sodno zaprisego, vendar mora naročnik vseeno pomagati izvedencu, da svoje zaključke oblikuje in predstavi na način, ki bo razumljiv tako odvetnikom, tožilcem, sodniku in ne nazadnje tudi poroti.

Vloga forenzičnega računovodje je, da pogleda in preveri računovodske zapise in evidence, če ostajajo nenavadni vpisi. Ni mu potrebno iti skozi vsako posamezno postavko, vendar mora kot veščak dati poudarek na tiste, za katere se zdi, da so nenavadne in ustvarjajo dvom o resničnosti in poštenosti. Potreben je prirojen šesti čut, da ugotovi ali se dogaja napačno početje (Downes, 2005, str. 48).

V literaturi se mu pripisujejo naslednje naloge in značilnosti (Koletnik, 2011, str. 90-91):

- ukvarja se z vsemi nedovoljenimi dejanji na področju računovodstva, lahko pa se ukvarja z izbrano dejavnostjo, ki mu je najbolj poznana glede na njegovo temeljno specialistično znanje, na primer je specialist za preiskovanje prevar, ki zadevajo finančno poslovanje, davščine, pripoznavanje in vrednotenje sredstev in virov sredstev, revidiranje računovodskih izkazov, notranjo revizijo in podobno;
- deluje v skladu z doktrino forenzičnega preiskovanja, ki predstavlja najnovejše teoretične izsledke in najboljšo prakso preiskovanja kaznivih in drugih nedovoljenih dejanj. Zato se nenehno izobražuje in bogati svoje veščine;
- opravlja preiskovalne naloge samostojno ali v preiskovalni delovni skupini, ki vključuje še preiskovalne veščake z drugih strokovnih področji. Delo opravlja profesionalno, kar pomeni strokovno neoporečno in z visoko ravnijo poklicne morale, kar mu daje sloves zaupanja vredne strokovne osebe;
- je neodvisen in nepristranski ter strokovno kritičen preiskovalec protipravnih dejanj. Je veščak, ki se ukvarja s preiskavami in dokazovanji gospodarsko-kaznivih dejanj za sodne in druge potrebe. Njegovo delovanje je lahko samostojno, lahko pa je član ali nosilec preiskovalne naloge, pri kateri sodeluje večje število veščakov za preiskovalno področje;
- sodeluje lahko v civilnih in kazenskih primerih. Njegove pristojnosti so preiskava in ocena računovodske dokumentacije, ugotovitev iz preiskave v obliki poročila, sodelovanje pri nadaljnjem reševanju problema, vključno z možnostjo pojavljanja na sodišču v vlogi ekspertne priče. Končno poročilo, ki je rezultat njegovega preiskovalnega dela, bo lahko uporabljeno za izbrano pravno odločitev, ki je lahko denarne in/ali zaporne ali druge narave;
- pogosto je v vlogi računovodsko-finančnega izvedenca v sporni gospodarski zadevi, ki je predmet sodnega postopka. V ZDA so pogosto to preiskovalci gospodarskih prevar, v Evropi pa so to gospodarski revizorji in drugi, ki imajo status zapriseženega sodnega izvedenca za gospodarske zadeve. Pri forenzičnih preiskavah gre za uporabo posebnih preiskovalnih spretnosti pri izvajanju gospodarsko-kriminalnih preiskav na način, da bo z njihovo pomočjo mogoče pripraviti zahtevek na sodišču.

Forenzični računovodja je profesionalni preiskovalec kaznivih in drugih nedovoljenih dejanj, zato potrebuje znanja o doktrini preiskovanja gospodarskih prevar in mu pripisujemo naslednje strokovne in osebne lastnosti (Koletnik, 2011, str. 91):

- je usposobljen veščak s teoretičnim in praktičnim znanjem o delovanju podjetji in drugih poslovnih oseb ter o preiskovanju gospodarsko-kriminalnih dejanj; dobro pozna delovanje pravnega sistema, zna učinkovito voditi razgovore z ljudmi, pisati izvedeniška poročila za naročnike, zlasti za sodišča ter strokovno pričati na sodiščih;
- je strokovno razgledani in izkušeni računovodja za sodne potrebe in za poslovne potrebe, ki se profesionalno ukvarja s preiskovalno dejavnostjo. Po svojem temeljnem znanju in praktičnih izkušnjah je to lahko revizor, računovodja, inšpektor, kriminalist ali drug sorodni veščak, ki je izvrsten poznavalec in preiskovalec protipravnih ravnanj v poslovnem življenju.

Glavno vlogo pri preiskovanju prevar ima torej forenzični računovodja, ki s pridobljenim specialnim znanjem in izkušnjami aktivno deluje pri odkrivanju prevar, hkrati pa mora pridobivati dodatno znanje in aktivno spremljati razvoj forenzične stroke. Forenzični računovodje so zaposleni v različnih državnih organih, finančnih institucijah, odvetniških pisarnah in podobno.

Prevzete naloge mora opravljati poklicno vestno in neodvisno, kar zahteva od njega posebna znanja in veščine. Poklicna vestnost mu veleva, da se bo lotil le tistih poslov, za katere bo ocenil, da jih bo sposoben opraviti na skrben način, kar pomeni učinkovito, varčno, uspešno in zanesljivo. Biti mora neodvisen od naročnika, kar pomeni, da opravlja svoje delo samostojno in nepristransko. Zaradi vedno večje kompleksnosti poslovnih problemov in nalog ter rastoče konkurence se nosilec preiskovalnega posla lahko specializira za strokovna področja znotraj panog, poslovnih funkcij, velikosti podjetij in za specialna strokovna vprašanja znotraj posameznih dejavnosti. Posledično se posamezni nosilci poslov med seboj povezujejo, kadar morajo reševati zahtevnejše probleme in opravljati obsežnejše preiskovalne posle. Specializacija preiskovalcev kaže na globino in razsežnost dela na obravnavanem preiskovalnem področju (SFR, 2013a, str. 9).

Forenzični računovodja lahko nastopa v vlogi (zapriseženega) sodnega izvedenca le tedaj, ko si pridobi pri pristojnem državnem ministrstvu naziv sodnega izvedenca in izpolnjuje zakonske obveznosti glede veljavnosti tega naziva in možnosti opravljanja izvedeniških storitev za pravosodne potrebe (SFR, 2013a, str. 17).

Forenzični računovodja ima kot zapriseženi sodni izvedenec v pravnih zadevah pomembno vlogo in visoko raven zaupanja drugih v strokovno in moralno neoporečnost, zato se od njega zahteva obvezno spoštovanje načel poklicno-etičnega ravnanja iz kodeksa načel poklicno-etičnega ravnanja forenzičnih računovodij (SFR, 2013a, str. 17).

3.4.1 Potrebna znanja forenzičnega računovodje

V preteklosti so bili zainteresirani za preiskovanje prevar samouki na področju forenzične revizije, sedaj pa je (predvsem v tujini), na voljo že vrsto programov in ustanov, ki omogočajo izobraževanja forenzičnih računovodij.

Forenzični računovodja je veščak z bogatimi izkušnjami in s teoretičnim ter praktičnim znanjem o razumnem in nerazumnem delovanju podjetij in drugih poslovnih oseb ter o

preiskovanju nezakonitih in drugih nedovoljenih gospodarskih dejanj, stanj in izidov delovanja. Je nosilec forenzično-računovodske dejavnosti. Dobro pozna veljavni pravni red in ostala poslovno-organizacijska pravila o delovanju poslovnih oseb, ima ustvarjalno domišljijo, učinkovito in uspešno vodi strokovne razgovore z ljudmi, je več pisane izvedeniških poročil in mnenj ter utemeljevanja svoje strokovne resnice pri naročnikih v poslovnih osebah, organih pregona kaznivih dejanj, na sodiščih in drugje (SFR, 2013b, str. 5).

Forenzični računovodja mora z ustreznim izobraževanjem in izkušnjami biti sposoben ločit med »kreativnim« in »kriminalnim«. Gre za veččaka, ki deluje kot profesionalac, ki presoja resnično (zakonito) in pošteno (moralno) obravnavanje gospodarskih kategorij, njihovo prikazovanje in poročanje o njih. Njegovo izobraževanje in delo ima poudarek na preprečevanju in odkrivanju ter dokazovanju odkritih prevar ali drugih kaznivih dejanj. Ob podpori ustreznih (verodostojnih) dokazil daje neodvisno ter nepristransko mnenje o (ne)oporečnosti obvladovanja poslovnih tveganj ter o povzročiteljih nastalih prevar ali drugih kaznivih dejanj. Njegovi izsledki in poročilo zajema poglobljeno presojo gospodarskega stanja in uspeha podjetja ter odkrita poslovna ravnanja, ki so nedovoljena po pravnih, strokovnih ali moralnih normah. Izsledke forenzičnega računovodje lahko uporabljajo naročniki za sodne, poslovne ali civilne namene (Kolar, 2011, str. 89).

Gospodarsko-kriminalna dejanja štejemo med najbolj inteligentne prevare, ki jih lahko uspešno odkrivajo le veččaki, ki imajo najboljša vedenja in znanja (ekonomskega in splošnega) ter poklicne morale, pristojne notranje in zunanje uporabnike proučuje z ugotovljenimi dejstvi in z nasveti pomaga postaviti nova poslovno-organizacijska pravila delovanja ter v tej zvezi tudi sistem obvladovanja poslovnih tveganj, ki ogrožajo zakonito delovanje ter zanesljivo (s)poročanje. Njegovo delo naj bi bilo po vsebinski, organizacijski in kadrovski plati urejeno s strokovnimi pravili in poslovno-organizacijskimi pravili v sami organizaciji kjer deluje. Na ta način je mogoče presojati tudi kakovost in strokovno ter poklicno-etično ustreznost njegovega znanja, dela in vedenja (Kolar, 2011, str. 89).

Forenzični računovodja komunicira v poslovnem in pravnem okolju praviloma v pisni tiskani ali elektronski in/ali govorni obliki, ki jih mora dobro poznati in seveda tudi uporabiti, vsaka od njih ima svoje prednosti in pomanjkljivosti. Zato od njega pričakujemo, da je več gradnje besedila in ustreznega podajanja strokovnih misli na pisni in govorni način, ko z izbranimi besedami prenaša misli iz svojega zapletenega miselnega sveta na druge. Od njega pričakujemo, da ima jezikovne sposobnosti, saj je jezik temelj sporočanja in razumevanja (Kolar, 2011, str. 89).

Znanje forenzičnih računovodij je sinteza znanj računovodje in zasebnega detektiva, saj mora vključevati teoretične in praktične plati delovanja podjetji in drugih organizacij, mora biti sposoben videti potencialne nevarnosti izigravanja pravnih in strokovnih pravil računovodenja ter drugih vidikov delovanja organizacij. Obvladati in razumeti mora številna področja, gre za vsa področja, kjer se pojavljajo tveganja v poslovanju podjetji, področje kazenskega procesnega in gospodarskega prava, kriminalistike, metodike forenzičnega preiskovanja in dela, profesionalnega intervjuja, sociologije, psihologije, preiskovanje notranjih prevar, prevar v pogodbah in prokuristih, prevar v prisilnih poravnava in stečajju ter drugih pomembnih vidikih preventivnega in kurativnega forenzičnega računovodstva (Kolar, 2011, str. 89).

Vsak nosilec preiskovalnega posla mora biti ustrezno strokovno usposobljen in imeti ustrezne osebnostne lastnosti. Imeti mora primerno visokošolsko izobrazbo in večletne izkušnje na izbranem preiskovalnem področju, za katero se je usposobil, ter druga dokazila (= reference), ki utemeljujejo njegovo strokovnost. Njegova strokovna kvalifikacija je tesno povezana s formalno kvalifikacijo, saj poudarja predvsem strokovne izkušnje na določenem preiskovalnem področju ali celo v določeni poslovno-ekonomski dejavnosti (SFR, 2013b, str. 8).

Poleg strokovnih so pri nosilcu pomembne še osebne kvalifikacije, predvsem na področjih komuniciranja, kreativnosti, samostojnosti in samodiscipline, objektivnosti, prilagodljivosti in ustvarjalnega razmišljanja. Vsakega nosilca mora zanimati poslovno življenje in problemi, povezani z njim, prav tako pa se mora zavzemati za iskanje dobrih in poštenih rešitev. Nosilec ima stalno željo in potrebo po neprestanem dopolnilnem izobraževanju, saj lahko le tako uresničuje zahteve naročnikov obravnavanih poslov (SFR, 2013, str. 9).

Mike Ueltzen, partner v podjetju Ueltzen & Company, je v intervjuju za Ameriški inštitut pooblaščenih računovodij (angl. *AICPA*) na vprašanje, kaj vpliva na dobro opravljanje dela forenzičnega računovodja, odgovoril (*AICPA*, 2011):

- forenzični računovodja mora imeti odprte oči da lahko opazi namige, razvito mora imeti intuicijo, biti zelo skeptičen in imeti forenzičen način razmišljanja,
- mora biti pozoren na nešteto možnosti dogodkov, veliko več kot jih je dejansko mogoče videti,
- razumeti mora, da je bistvo goljufije da se prikrije in imeti sposobnost, da ne odneha ter vztraja vse do zaključka postopka, poleg tega pa se mora ukvarjati tudi z nepopolnimi dejstvi,
- biti mora sposoben narediti analizo in predvidevati, kako se bo odvil proces na sodišču,
- predvsem pa mora biti sposoben dobro komunicirati.

Vendar pa si forenzični računovodje po znanju in izkušnjah niso enaki, ne glede na njihove dolgoletne izkušnje. Nekateri se za določeno področje specializirajo, spet drugi, imajo namen pridobiti in uporabljati bolj splošno znanje. Nekateri so lahko bolj specializirani za IT področje, ali so davčni strokovnjaki, revizijski izvedenci, strokovnjaki na področju delovanja javnih družb, strokovnjaki na področju nepremičnin in podobno. Na drugi strani pa je mogoča tudi specializacija za določen sektor, npr. bančni, industrijski, finančni, letalski, storitveni in podobno (Telpner & Mostek, 2002, str. 2).

Za konec navajam zanimiv opis potrebnih lastnosti forenzičnega računovodje, ki je bil predstavljen v članku o forenzičnem računovodju kot preiskovalcu gospodarskega kriminala; vprašanje je bilo, ali si želiš postati forenzični računovodja? Lastnosti, ki jih moraš imeti, da lahko postaneš forenzični računovodja so (Downes, 2005, str. 49):

- Forenzični računovodja je poklican za odkrivanje dokazov o velikih goljufijah;
- Predpogoj so odlične analitične sposobnosti in nadarjenost za številke;
- Vrhunske spretnosti kakovostne predstavitve - na sodišču je potrebno predstaviti dokaze na jasen način in njihovo navzkrižno preverjanje;
- Človeške spretnosti;
- Sistematičnost.

3.4.2 Izobraževanje forenzičnega računovodje

Forenzični računovodja je specialist na področju računovodstva s pomočjo ostalih, potrebnih znanj, ki sem jih navedla zgoraj.

Že pred tokratno gospodarsko krizo, je računovodska stroka doživela korenite spremembe, kot posledica primerov že omenjenih Enron, Worldcom ter drugih računovodskih škandalov. S povečanjem pozornosti delovanja na področju računovodstva, se je na trgu bolj izrazito pojavila nova stroka znotraj računovodstva, ko je prišlo do povečanega povpraševanja po forenzično računovodskih storitvah, kot na primer javna obravnava finančnih zlomov, povečano število goljufij ter belo-ovratniški kriminal.

AICPA je že v juniju 2008 uvedel izobraževanje v naziv Pooblaščen finančni forenzik (angl. *CFF*) in takratni cilj odbora je bil, da izobrazijo 900 kandidatov do konca prvega leta. Ta cilj je bil hitro dosežen in celo presežen, saj je bilo do konca septembra 2009, podeljeno več kot 3500 CFF certifikatov, kar je več kot štirikrat več od načrtov.

V Sloveniji je Sekcija forenzičnih računovodij pri Zvezi računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije z letom 2012 pričela z izvajanjem izobraževalnega programa za pridobitev strokovnega naziva strokovnjaka za forenzično računovodstvo »preizkušeni forenzični računovodja« (angl. *Certified Forensic Accountant*). Strokovni naziv preizkušeni forenzični računovodja lahko pridobi posameznik pod določenimi pogoji (ustrezna izobrazba, delovne izkušnje in uspešno zaključeno izobraževanje v naziv). Nosilcu naziv omogoči naslednje strokovne priložnosti (SFR, 2012):

- na ekspertni ravni bo opravljal preiskovalna dela in naročnikom v pisni in/ali ustni obliki poročal o izledkih preiskovanja ter jim dajal neodvisna in nepristranska mnenja o izledkih preiskovalne naloge; pri opravljanju zadanih nalog bo osebno odgovoren za strokovno in poklicno-etično neoporečnost svojega dela;
- v strokovni in ostali javnosti se bo predstavljal kot veščak, ki je usposobljen za preiskovanje gospodarsko-kriminalnih in drugih nedovoljenih poslovnih dejanj; to delo bo lahko stalno ali občasno opravljal kot redni zaposlenec v poslovni osebi ali kot zunanji izvajalec forenzičnih storitev;
- poslovodnikom, nadzornikom in drugih deležnikom bo nudil strokovno oporo pri preprečevanju, odkrivanju in odpravljanju gospodarsko-kriminalnih in drugih nedovoljenih poslovnih dejanj;
- na željo pravosodnih organov, ki opravljajo nadzor nad pravilnostjo, zakonitostjo poslovanja še posebej iz vidika pregona gospodarsko-kriminalnih dejanj, bo nudil strokovno pomoč pri odkrivanju tovrstnih dejanj v poslovnem življenju;
- v kazenskih in civilnopravnih zadevah bo lahko opravljal tudi izvedeniške storitve.

Biti učinkovit računovodja ne pomeni nujno biti tudi učinkovit forenzični računovodja, saj učinkovit forenzični računovodja potrebuje širok spekter znanja in spretnosti. Leta 2006 je Bruce Dubinsky, partner in direktor v podjetju Dubinsky & Company, PC, poudaril, da čeprav je forenzično računovodstvo trenutno na seznamu "vročih" storitev za stranke, obstaja v preiskave vpletenih veliko računovodij, ki nebi smeli biti vpleteni, saj ne razumejo namena forenzičnega računovodstva. Veliko računovodij meni, da je to preprosto preiskava goljufije, vendar ni, saj gre zelo veliko več kot zgolj ukvarjanje s številkami.

3.4.3 Primerjava računovodje, revizorja ter forenzičnega računovodje

Računovodja, revizor in forenzični računovodja si delijo nekaj ciljev, vendar so njihove vloge, znanje in spretnosti zelo različne in precej očitne, zato bom na kratko predstavila najbolj osnovne, ki so potrebne za razlikovanje med njimi. Za lažjo razmejitev med njimi, v nadaljevanju predstavljam primerjavo kakšno izobrazbo in znanja imajo ter kakšno delo opravljajo oziroma kakšne so njihove naloge. Zaradi medsebojne primerljivosti, sem se v Tabeli 4 osredotočila na preizkušene strokovnjake v slovenskem prostoru.

Tabela 4: primerjava računovodje, revizorja ter forenzičnega računovodje

	Preizkušeni računovodja:	Pooblaščen revizor:	Preizkušeni forenzični računovodja:
Področje	- računovodstvo	- revizija	- forenzično računovodstvo
Izobrazba	- za pridobitev naziva preizkušeni računovodja je potreben najmanj zaključek študijskega programa prve stopnje	- za pridobitev naziva preizkušeni revizor je potreben zaključek najmanj študijskega programa prve stopnje	- za pridobitev naziva preizkušenega forenzičnega računovodja je potreben najmanj zaključek študijskega programa prve stopnje s področja poslovno-ekonomskih ved, pravnih ved, upravnih ved ali varstvenih ved
Organiziranost dela	- notranji (zaposleni) ali zunanji (angl. <i>outsourcing</i>)	- praviloma zaposleni v revizijskih družbah	- notranji (zaposleni) ali zunanji
Komu so odgovorni	- nadrejenemu ali naročniku	- naročniku	- nadrejenemu ali naročniku
Kakšna je njegova naloga in kakšen je rezultat dela	- skrbi, da poslovno-finančni posli v podjetju potekajo v skladu z veljavnimi pravilniki in standardi ter zakonskimi predpisi. Sestavlja bilance, računovodska poročila, zaključne račune ter poslovna in finančna poročila.	- preizkuša resničnost in poštenost računovodskih izkazov, - izda mnenje o tem, ali računovodski izkazi izkazujejo resnično in pošteno sliko poslovanja.	- preiskuje in ocenjuje (ne)zakonita in drugače nedovoljena poslovna dogajanja in stanja v organizacijah - izda poročilo o opravljenem delu in po potrebi zagovarjanje v sodnem postopku - pogosto deluje kot izvedenec v procesih tožb ali drugih kazenskih zadevah na sodišču, zato mora uporabljati zanesljiva načela in metode, da pridobi dovolj zanesljivih dejstev in podatkov.

se nadaljuje

nadaljevanje

Stanje na dan 23. 1. 2014	- 250, od tega 49 aktivnih	- 196	- ni podatka (3 sodno zapriseženi forenzični preiskovalci gospodarskega poslovanja)
Zakonodaja in pravilniki	- Kodeks poklicne etike računovodje (Revizor 2-3/95), - Kodeks računovodskih načel (Revizor 2-3/95), - Slovenski računovodski standardi.	- Zakon o revidiranju - Hierarhija pravil revidiranja - Direktiva 2006/43/ES, spremembi direktiv Sveta 78/660/EGS in 83/349/EGS ter razveljavitvi Direktive Sveta 84/253/EGS - Direktiva 2008/30/ES	- pravila strokovnega in poklicnoetičnega ravnanja forenzičnih računovodij
Združenja, zbornice (v Sloveniji)	- Zbornica računovodskih servisov, - Sekcija preizkušenih računovodij in računovodij (znotraj SIR),	- Slovenski inštitut za revizijo	- Sekcija forenzičnih računovodij

3.5 Metode forenzičnega preiskovanja

Forenzično računovodstvo je zahtevno strokovno opravilo, pri katerem forenzik uporablja veljavne revizijske in forenzične načine, metode in tehnike preiskovanja. Zato se od njega pričakuje, da je najprej izvrsten gospodarski, državni, davčni ali drug revizor, oziroma poslovodni, davčni ali drug računovodja, šele nato dober poznavalec preiskovanja gospodarsko-kriminalnih dejanj. Imeti mora poglobljeno znanje o poslovni oziroma podjetniški ekonomiji in gospodarskem kriminalu, dobro mora poznati, razumeti in uporabljati pravna in strokovna pravila ter metodiko preiskovanja, da bi lahko preizkusil in ocenil morebitno prisotnost prevarantskega računovodenja in/ali računovodskega (s)poročanja ali drugih vrst podjetniškega kriminala. To počne samostojno ali s pomočjo notranjih in zunanjih veščakov ter ob podpori poslovodnikov in/ali članov nadzornega organa oziroma drugih (Koletnik, 2011, str. 78).

Delovni proces preiskovalca ne sme biti izid intuicije ali zgolj posnemanja prevzetih izkustev. Potrebno je zasnovati preiskovalni proces, ki temelji na pravilih logičnega razmišljanja ter na podlagi predpostavk sistematičnega spoznavanja, kjer si naloge sledijo v logičnem zaporedju. Vsako preiskovanje mora biti odobreno, organizirano in nadzirano po strokovni in gospodarni plati, zato je sestavljeno iz pripravljanja, načrtovanja, uresničevanja in nadziranja, sprotnega razvidovanja, dokumentiranja in pisnega poročanja z mnenjem o preiskovalnih ugotovitvah (SFR, 2013, str. 11).

V Tabeli 5 strukturirano prikazujem kako poteka delo forenzičnega računovodje od prvega dejanja v začetku preiskave, do sestavljanja zaključnega poročila in končnega arhiviranja.

Tabela 5: Metode forenzičnega preiskovanja – postopek

a)	Začetek preiskave
	<ul style="list-style-type: none"> - opredelitev zadane naloge (predmet, vsebina in cilj preiskave); - formiranje delovne skupine in nosilca preiskovalne naloge; - seznanitev s predmeti in vsebino preiskave ter morebitno prevaro; - uporaba pravnih in strokovnih pravil pri zadani nalogi.
b)	Scenarij o prevari
	<ul style="list-style-type: none"> - opredelitev vrste prevare: kraja, ponareditev listine, naklepno prikrivanje resnične gospodarske situacije in drugo; - miselni konstrukti o možni prevari: ustvarjanje scenarijev o prevari, ki je predmet preiskovanja; - izbira verjetnega oz. več verjetnih scenarijev prevare: miselno preizkušanje verjetnosti potencialnih scenarijev in izbira najbolj verjetnih, ki so predmet nadaljnjega preiskovanja.
c)	Načrt preiskave
	<ul style="list-style-type: none"> - delovni načrt preiskave: načrt področja dela, delovnih postopkov in njihovih izvajalcev, potrebni delovni čas in potrebna sredstva; - potrebni viri financiranja.
d)	Zbiranje dokazov
	<ul style="list-style-type: none"> - zbiranje zanesljivih podatkov ter dokumentov na preiskovalnem področju; - izvedba analitičnih postopkov in ugotavljanje indikatorjev prevare; - zbiranje pisnih, ustnih in drugih dokazov, ki potrjujejo ali ovržejo sum o prevari; - identificiranje prevare in prevarantov.
e)	Izpraševanje
	<ul style="list-style-type: none"> - priprava vsebine in načina izpraševanja; - izbira oseb, ki bodo izprašani; - izvedba izpraševanja; - dokumentiranje izpraševalnega postopka; - mnenje izprašane osebe in (ne)priznavanje (so)storilca prevare.
f)	Pisanje poročila
	<ul style="list-style-type: none"> - sestava osnutka poročila in izbira dokazil; - preveritev vsebine poročila in podanega mnenja z dokazili; - sestava končnega poročila z mnenjem in dokazili; - dostava poročila z mnenjem in dokazili naročniku.
g)	Predočenje sodišču
	<ul style="list-style-type: none"> - vabilo na zagovor ekspertnega mnenja v razpravi na sodišču; - priprava na zagovor danega mnenja in priskrba morebitnih dodatnih mnenj in dokazil; - ustno podajanje skrbno pripravljenih odgovorov na postavljena vprašanja udeležencev sodne obravnave.
h)	Shranjevanje preiskovalne naloge

se nadaljuje

nadaljevanje

<ul style="list-style-type: none">
- ureditev vseh dokumentov, izračunov, ugotovitev in mnenj, ki so zbrani in urejeni v posameznih delovnih korakih preiskave;
- hranjenje vseh dokaznih sredstev (delovnih papirjev, izvirnih in/ali izvedenih listin, izračunov, poročil in dokaznih sredstev) za posamezno nalogo na način in čas, kakor je to predvideno po zunanji pravni ali notranji strokovni praksi.

Vir: I. Koletnik, Razumevanje forenzičnega revidiranja, 2011, str. 87-88.

Za uspešno preiskovalno delo v forenzičnem računovodstvu so potrebni (Koletnik, 2011, str. 88):

- vedenja in znanja o prevarah (goljufijah): pokazatelji goljufij, ustvarjalna domišljija, tehnike goljufanja in intuicija;
- spoznavanje motivacije za goljufijo in spoznavanje priložnosti za goljufijo;
- razpoložljivi, izgubljeni ali nepopolni podatki in informacije o prevari.

Med metodami pridobivanja podatkov in prepoznavanja kaznivih in drugih nedovoljenih dejanj sta prisotni tudi metoda intervjuja in metoda izpraševanja. Gre za dve različni vrsti preiskovanja, ki vodita do različnih ciljev. Pri intervjuju večina odgovorov na postavljena vprašanja tistemu, ki sprašuje, ni znana, njegova strategija pa je ustvariti prijazno vzdušje za pogovor in dati jasno vedeti, o čem izprašujemo. Pomembno je, da pri tem ne uporabimo besed prevara, goljufija in podobno. Nasprotno pa pri izpraševanju izpraševalec odgovore v pretežni meri pozna in želi od izprašanega izsiliti priznanje oziroma najti dokaze o goljufiji ali drugem kaznivem dejanju, na način, da ponavlja vprašanja, s katerimi bi razbral morebitna odstopanja in laži, z nenadnimi spremembami smeri pogovora, pa želi izvabiti nepremišljene odgovore. Zaradi tega, je vzdušje včasih izzivalno, prisotno je lahko varnostno osebje, prostor je nevtralen (Koletnik, 2011, str. 88).

Kodeks načel strokovnega ravnanja v forenzičnem računovodstvu kot eno od predpostavk za forenzično računovodstvo določa, da je forenzično preiskovanje strokovno sprejemljivo, kadar je skladno z veljavno teorijo, dobro prakso in poklicno skrbnostjo, kar pomeni, da je ustrezno, zanesljivo in primerno za poslovne, pravne in/ali druge potrebe. Preiskovanje je ustrezno tedaj, ko ima izrazno moč. Gre za bistvene preiskave, ki vplivajo na želene uresničitev zadane naloge. Gre za preiskovanje tistih procesov, stanj in/ali izidov, ki lahko vodijo do potrditve ali opustitve suma kaznivega ali drugega nedovoljenega dejanja, stanja ali izida v delovanju obravnavane poslovne osebe. Preiskovanje je zanesljivo tedaj, ko lahko z veliko gotovostjo sklepamo, da obstajajo dovolj trdni dokazi o potrditvi ali zavrnitvi suma nekega dejanja, stanja in/ali izida. Preiskovanje je primerno tedaj, ko nam omogoča pomembno zmanjševati ali celo preprečevati nastanek neželenih poslovnih dogajanj, stanj ali izidov delovanja (SFR, 2013a, str. 6).

Temeljna načela o forenzičnem računovodstvu dajejo na strokovno dogovorjen in utemeljen način odgovore na osnovna vprašanja o tem, na katerih izhodiščnih pravilih morajo nosilci obravnavane dejavnosti in stroke opravljati preiskovalno delo, tako da ga je mogoče obravnavati kot strokovno neoporečno. Preiskovalno delo je strokovno neoporečno, kadar je podprto z veljavno doktrino preiskovanja, kar pomeni, da je skladno z veljavno preiskovalno teorijo in primerno prakso ter s skrbnim ravnanjem preiskovalcev kaznivih in drugih nedovoljenih ravnanj v delovanju poslovnih oseb (SFR, 2013, str. 6).

Potrebno pa je opozoriti, da nobena preiskava goljufije ne predstavlja popolnega zagotovila, da so bile ugotovljene vse nepravilnosti in vsi izvajalci goljufij identificirani. Pomembno je, da rezultat preiskave zadovolji potrebe direktorjev, vodstva družbe oziroma ostalih naročnikov, ki jih potrebujejo za oblikovanje svojega mnenja in odločitev o sprejemu naslednjih korakov. Čeprav ni nobenega zagotovila, da je bila vsaka nepravilna transakcija odkrita, mora obstajati visoka stopnja gotovosti, da je bila preiskava opravljena temeljito in celovito, glede na okoliščine in sredstva, ki to omogočajo. Pri oblikovanju končnih priporočil naročnikom o tem, kako naj postopajo v nadaljnjih postopkih, mora forenzični računovodja upoštevati vse alternative, opraviti temeljit pregled izsledkov preiskav in biti sposoben videti celotno sliko. Šele nato je lahko forenzični računovodja prepričan, da je njegovo sodelovanje oziroma preiskava zaključena (Chew, 2001).

Branko Mayr je v intervjuju z naslovom Vsaka kriza povzroči, da ljudje iščejo stranpoti, opisal trenutno situacijo vezano na metode forenzičnega računovodstva. »Ko prebiram ovadbe, sem zgrožen nad nepoznavanjem računovodstva, da o strokovnih podlagah preiskovalne revizije sploh ne govorim. Zato takšne ovadbe pogosto izzvenijo kot seznam želja. Na podlagi takšnega seznama pa človeka ne moreš obsoditi. Veliko zgodb, ki jih beremo in poslušamo v zadnjem času, bo zaradi enakih razlogov doživelo podobno usodo. V predkazenskem postopku se marsikomu očitajo hude nečednosti, ki niso zadovoljivo dokazane, potem pa obtožnice padajo. Prva stvar, ki jo naredi preiskovalni revizor, je, da ugotovi in natančno analizira dejansko stanje. Ugotovljeno dejansko stanje podkrepi z dokazi in zbere listine, ki dokazujejo dejansko stanje. Temu pravimo, da zavaruje dokaze. Ker je ugotovljeno dejansko stanje dokazano, ugotovitve preiskovalnega revizorja vzdržijo sodno presojo. Žal se pri nas premalo pozornosti posveča ugotovitvi dejanskega stanja in zavarovanju dokazov. Namesto strokovne analize dejstev se pogosto opremo le na indice, ki jih skušamo povezati s pridobljenimi listinami. To je premalo, zato takšne obtožnice padajo«.

3.5.1 Odnos naročnika in forenzičnega računovodje

Telpner in Mostek (2002) sta v delu *Expert witnessing in forensic accounting : a handbook for lawyers and accountants* podala navodila in postopek, kako se forenzični računovodja pripravi na preiskovanje prevar, kakšna znanja potrebuje, kako poteka postopek preiskave, kako poteka postopek sojenja, vse do končnega sestanka z naročnikom. V nadaljevanju podajam glavne ugotovitve in poudarke, glede odnosa med naročnikom in forenzičnim računovodjo.

Naročnik (odvetnik, tožilec ali sodišče) mora oceniti situacijo in opredeliti področje prevare, zato da lahko na podlagi tega izbere ustreznega eksperta, ki pokriva določeno področje prevare. Povprečen CPA ni nujno ustrezen za določen primer, saj se glede na situacijo in dejstva prilagodi izbira preiskovalca. Tudi preiskovalci brez nazivov in akreditacij, so lahko enako dobri oz. lahko celo boljše opravijo svoje delo.

Ko naročnik izbere ustreznega preiskovalca, mora z njim opraviti osebni intervju, preveriti njegovo strokovnost na podlagi CV in ga povprašati po izkušnjah. Prosim ga mora, da predloži katero od preteklih poročil in tudi preveriti ali ima izkušnje z javnim nastopanjem (predavanja in drugi govorni nastopi). Prav tako, pa se mora na drugi strani na spoznavni intervju ustrezno pripraviti tudi forenzični računovodja, tako da se seznanijo s primerom, ki

je predmet preiskave ter pripraviti ustrezna zahtevana potrdila, poročila in ostale dokumente.

Vsi pravniki se zavedajo, da morajo za uspeh na sodišču ustrezno pripraviti dokaze ter ostale dokumente, zato morajo imeti ob sebi primerne preiskovalca prevar, prav tako pa je mogoče, da preiskovalec nastopa tudi na nasprotni strani, kot pomoč tožilcu ali kot ekspert po naročilu sodišča.

Forenzični računovodja se mora zavedati, s kakšnim namenom ga je naročnik prosil za pomoč. Naročnik potrebuje strokovno mnenje, ki pomembno vpliva na uspešnost zadeve na sodišču, kot na primer dokaz o kršitvi računovodskih standardov ali pa potrebuje dodatno računovodsko znanje, ki kakorkoli pripomore v postopku. Odvetniki se ne poslužujejo storitev strokovnjakov brez potrebe, vendar le v primeru, ko vedo, da so informacije in dodatno znanje eksperta nujno potrebne. Ta cilj pa mora zasledovati tudi forenzični računovodja, to pomeni, da mora vložiti ves trud, znanje in izkušnje, da se o preiskovani zadevi skoraj z gotovostjo prepriča.

Obseg storitev, čas in stroški najema forenzičnega računovodje so odvisni od potreb naročnika. Kdaj se naročnik odloči za pomoč eksperta, je odvisno od zahtevnosti in potreb primera, sicer pa obstajajo naslednje možnosti:

- preden se začne sodni postopek, da sodeluje pri ugotavljanju, ali navedbe tožnika ali toženca vsebujejo računovodske ali finančne napake ali neskladja, ki lahko predstavljajo osnove za pritožbo ali obrambo,
- kmalu po začetku sodnega postopka, da deluje kot računovodski svetovalec za svetovanje o računovodskih zadevah v sporu,
- kmalu po začetku sodnega postopka, da deluje kot izvedenec in svetovalec ali pa
- tik pred datumom sojenja, tako da nastopa kot izvedenec in svetovalec v času sojenja.

Velja pripomniti, da ni priporočljivo najeti izvedenca tik pred začetkom sojenja, saj na dolgi rok, to verjetno naročnika stane več, bodisi posredno ali neposredno, če je strokovnjak v procesu pozno najet. Najboljše rezultate se doseže, če računovodski strokovnjak in odvetnik začneta sodelovati že v začetni fazi primera.

Naročnik mora jasno opredeliti zahteve in pričakovanja za delo forenzičnega računovodje, mu zagotoviti vse potrebne dokumente, predvsem finančne, računovodske in davčne listine. V primeru, da so za uspešno ter učinkovito preiskavo potrebni tudi drugi (zaupni) dokumenti, jih mora naročnik prav tako predložiti forenzičnemu računovodji. Za uspešnost postopka je vsekakor smiselno, da se v kolikor je to mogoče, predajo popolni dokumenti in ne zgolj povzetki narejeni s strani naročnika, saj lahko prihaja do asimetrije informacij ter ključno vpliva na izid postopka.

Odnos oziroma razmerje med naročnikom in strokovnjakom je potrebno opredeliti in urediti s pisnim sporazumom (angl. *Engagement letter*), ki ga strokovnjak pripravi predhodno, tako da naredi kratek pregled nad prejetimi oz. potrebnimi dokumenti, pojasnjuje svoje razumevanje ter potrebe naročnika. Določena je okvirna vsebina dela, kakšna so pričakovanja ter tudi stroški njegove storitve.

Pomembno je, da se sporazum, kot že ime določa, uskladi med obema strankama in tako se že pred začetkom postopka obe stranki zavedata, kakšne so zahteve in pričakovanja ob koncu postopka.

Tako naročnik, kot tudi strokovnjak se morata zavedati, s kakšnim namenom nastopata v odnosu. Odvetnik ali tožilec ne more pokrivati celotnega spektra znanj, ki so potrebni za učinkovit in uspešen postopek, zato za pomoč prosi strokovnjaka. Potruditi se mora, da strokovnjaku kar se da natančno prenese svoje zahteve in potrebe, ga seznanj s primerom ter mu po potrebi pomaga z dodatnimi informacijami. Naročnik mora spoštovati strokovnjakovo neodvisnost.

Odvetniki morajo prevzeti odgovornost za izbiro usposobljenega strokovnjaka in izmenjavo z njim vse informacije, ki so potrebne, da lahko opravi svoje delo učinkovito. Odvetniki morajo poslušati strokovnjake in njegove zahteve po informacijah.

Odvetniki morajo ustrezno pripraviti strokovnjake na sojenje in pričanje. To vključuje izobraževanje strokovnjaka o postopku na splošno - odkritja, dokazi, postopek in strategije. Odvetniki so tisti, ki so seznanjeni z običaji in postopkom v sodni dvorani, zato morajo prevzeti vodilno vlogo in se prepričati, ali je strokovnjak pripravljen in seznanjen s postopkom. Forenzični računovodje morajo biti sposobni povedati odvetniku ali se počutijo usposobljeni, da podučijo odvetnika o pomembnih računovodskih vprašanjih, ki se pojavijo v primeru in jih le-ti potrebujejo za učinkovito opravljanje svojega dela.

Po zaključku postopka, bi se morala strokovnjak in odvetnik sestati na zadnjem sestanku, da si izmenjata kritike in pohvale glede opravljenega dela, in si na tak način pomagata za pripravo na naslednje postopke.

3.5.2 Zaključno poročilo

Portal i-Sight je pripravil kratka navodila, za učinkovito pripravo poročila o opravljeni forenzični preiskavi. Pripravljenci poročila o preiskavah morajo jasno in nedvoumno navesti dejstva, da se prepreči napačna interpretacija. Če je omogočena široka razlaga ima lahko negativne posledice, zato je pomembno, da preiskovalci pripravijo poročilo v jasni in pravilni obliki. Priročnik zajema osnove pisanja preiskovalnih poročil, ki morajo biti pravilno oblikovani, razumljivi in brez napak.

V uvodu so opredeljena dejstva in okoliščine nastalega problema, ki navajajo, kaj se je zgodilo ter kdo sodeluje v preiskavi. Ugotovitve se predstavi v točkah, ki povzemajo rezultate preiskave. To poglavje vsebuje informacije, ki jih naročnik preiskave potrebuje za sprejemanje odločitev. Ugotovitve pričajo o tem, kdo je kaj naredil, kako in včasih tudi zakaj. Jedro poročila predstavlja opisani postopek preiskave in mora vsebovati vse podatke o tem, kdo, kje, kaj, kdaj in zakaj je naredil nedovoljeno dejanje, strnjen pregled intervjujev ter opisi in ocene dokazov. Mnenja o preiskovanem dogodku so zelo redko zajeta v preiskovalnem poročilu, razen če so v poročilu tudi komentarji izvedenca (ki bi morala biti v prilogi). Zaključek vsebuje ukrepe, sprejete na podlagi preiskave ter povzetek ugotovitev preiskave. Priloge so ponavadi dokazi in drugi obširni dokumenti (i-Sight, 2013).

4 SANKCIONIRANJE PREVAR IN GOLJUFIJ

4.1 Raziskave

V zvezi z preprečevanjem, odkrivanjem in sankcioniranjem gospodarskih prevar in goljufij je bilo (in tudi v prihodnosti jih bo še veliko) opravljenih vrsto različnih raziskav.

Trenutno v Slovenskem okolju še ni raziskav, ki bi obravnavale to področje, razen občasnih poročil Protikorupcijske komisije, je pa Slovenija že bila del svetovnih ali evropskih raziskav. Objavljeni podatki organizacije Transparency International kažejo, da je Slovenija na lestvici indeksa zaznave korupcije v javnem sektorju v primerjavi s prejšnjim letom zdrsnila s 37. na 43. mesto. Po spomladanski raziskavi podjetja Ernst & Young je 96 odstotkov vprašanih menedžerjev ocenilo, da sta korupcija in podkupovanje v Sloveniji običajni praksi (Suhadolnik, 2013).

V mojem delu sem se osredotočila na raziskavi dveh največjih svetovnih revizijskih hiš – PWC ter Deloitte, prva objavljena leta 2011 druga pa 2013.

4.1.1 Študija PWC 2011

Leta 2011 je revizijsko podjetje PricewaterhouseCoopers izdalo študijo o globalnem gospodarskem kriminalu. PWC jo je izvedel na podlagi anket 3.877 anketirancev iz 78 držav (Slovenije ni med njimi). Ključne ugotovitve študije so:

- 34 odstotkov vprašanih je v obdobju zadnjih 12 mesecev izkusilo primer gospodarskega kriminala (13 odstotkov povečanje v primerjavi z rezultati iz leta 2009),
- v skoraj 1 izmed 10 primerov prevar je šlo za zneske nad 5 milijonov USD,
- največji strah anketirancev v povezavi s spletnimi prevarami je bila izguba ugleda,
- 40 odstotkov vprašanih nima zmogljivosti za odkrivanje in preprečevanje spletnih prevar,
- 56 odstotkov vprašanih je potrdilo, da so bili najbolj resni primeri prevar izvedeni kot notranje prevare,
- skoraj polovica vodstvenih delavcev ni vedela ali je njihova organizacija utrpela prevare.

Zanimivo je, da 11 odstotkov vprašanih zaposlenih ni vedelo, ali je njihova organizacija utrpela kakšno goljufijo v zadnjih 12 mesecih, saj zaposleni na nekaterih ravneh v organizaciji niti ne smejo imeti teh informacij. Poleg tega pa je 44 odstotkov vprašanih, ki ne vedo ali je bila v organizaciji odkrita goljufija, zaposlenih v organizaciji na višji izvršni ravni.

Raziskava kaže, da so goljufije stalnica in da morajo biti organizacije pozorne ter proaktivne pri boju proti gospodarskemu kriminalu. »Tradicionalne« goljufije, kot so nezakonita prisvojitve sredstev, računovodske prevare, podkupovanje in korupcija še vedno sodijo v vrh največkrat zaznanih v organizaciji. Vendar pa se pojavljajo tudi nove oblike goljufij – zlasti spletni kriminal. Z novimi načini poslovanja, novimi tehnologijami in spreminjajočimi se delovnimi okolji, prihaja nova tveganja in s tem novi načini za izvajanje zločinov. Organizacije se morajo zavedati teh sprememb in ustrezno prilagajati sisteme in metode odkrivanja prevar.

Predvsem pa morajo biti organizacije pozorne na razvoj nove tehnologije, kot so pametni telefoni, tablične naprave, socialni mediji in računalništvo v oblaku, ki ponujajo veliko privlačnih poslovnih rešitev, hkrati pa tudi vrsto tveganj in nevarnosti. Imeti pametni telefon ali tablično napravo, predstavlja možnost kjerkoli dostopati do občutljivih knjigovodskih in drugih zaupnih podatkov organizacije, vendar je potrebna izdatna pazljivost, saj lahko kdorkoli lahko dostopa do občutljivih in zaupnih informacij ter povzroči veliko škode.

Tveganja za nastanek goljufij še vedno naraščajo, kljub učinkovitosti sistemov upravljanja s tveganji, ki jih podjetja uvajajo, še vedno obstajajo posamezniki ali skupine posameznikov, ki so sposobni prepoznati priložnosti kako se izogniti kontrolam. To se v zadnjih letih še posebej navezuje na varnost na spletu. Številu zaposlenih v nadzornih funkcijah po vsem svetu pada, zato se povečuje možnost, da bo vedno več goljufij ostalo neopazjenih ter nekaznovanih.

Tehnološki napredek je zelo hiter, prav tako so hitri tudi goljufi, vendar pa so v raziskavi opazili, da so organizacije pogosto daleč zadaj. Trenutno bi morale organizacije zelo veliko pozornosti posvečati zagotavljanju varnosti na spletu in zmanjševanju z njo povezanih tveganj. Organizacije, ki bodo pripravljene razumeti in sprejeti tveganja ter dati priložnosti tehnološkemu razvoju, bodo v današnjem (tehnološko usmerjenem) okolju lahko na ta način pridobivala pomembno konkurenčno prednost. Vzpostavitev pravega sistema spremljanja in sledenja razvoju tehnologije, je ključnega pomena v boju proti gospodarskemu kriminalu.

V letošnji jeseni družba PWC ponovno izvaja novo študijo o gospodarskem kriminalu (angl. *Global Economic Crime Survey 2014*) in so pripravili kratko anketo, ki skuša zajeti različne vidike globalnega gospodarskega kriminala ter k sodelovanju povabili čim več organizacij, saj je s tem omogočena večja reprezentativnost rezultatov. Tako lahko v naslednjem letu pričakujemo nove ugotovitve na tem področju.

4.1.2 Študija Deloitte 2013

V novembru 2013, je revizijska hiša Deloitte, predstavila izsledke nove raziskave z naslovom »Vodstvo potrebuje več sredstev za obvladovanje goljufij« (Cohn, 2013) .

Raziskava je pokazala, da skoraj polovica (41 odstotkov vprašanih) vodilnih delavcev, nima zadostnih sredstev in potrebnih veščin, za obvladovanje in upravljanje zlorab v njihovih organizacijah, kljub konkurenčni prednosti, ki jo lahko program za obvladovanje tveganj goljufij zagotavlja (Cohn, 2013).

Obvladovanje goljufij in upravljanje zlorab, vključuje uporabo analitične tehnologije in storitev za odpravo goljufij na ravni celotnega podjetja. Rezultati raziskave od vprašanih približno 1900 vodilnih delavcev kažejo, da ima skoraj polovica (47 odstotkov) oblikovano mnenje oziroma pogled na obvladovanje goljufij. Vprašano vodstvo verjame, da bi lahko njihove organizacije povečale sposobnosti, da preprečijo ali odkrijejo goljufije, z izboljšanim sistemom notranjih kontrol (28 odstotkov), usposabljanjem na področju ozaveščanja za upravljanje in prepoznavanje goljufij (25 odstotkov) ter izboljšano tehnologijo za boj proti goljufijam (22 odstotkov), (Cohn, 2013).

"Smiselno je narediti dober načrt obvladovanja tveganj na področju goljufij" je dejala Donna Epps, partner v družbi Deloitte in nacionalna vodja v boju proti goljufijam v skupini Deloitte. "Organizacije bi morale združiti svoje dejavnosti povezane z goljufijami in ustvariti celovit pristop k obvladovanju in upravljanju zlorab, saj jim lahko pomaga izboljšati odkrivanje kriminalnih dejavnosti, izpolnjevanje zakonskih zahtev in zmanjšati stroške" (Cohn, 2013).

Tehnološki razvoj omogoča tako zbiranje kot obdelavo velikih količin podatkov (big data), kar je možno aplicirati tudi na področje preprečevanja prevar v organizacijah. Podjetja intenzivno investirajo v programsko opremo za tovrstno preprečevanje na podlagi analiz podatkov (Cohn, 2013).

Le 13 odstotkov anketirancev je dejalo, da njihova organizacija trenutno uporablja masovne podatke oziroma angl. *big-data* analitiko, 23 odstotkov jih ocenjuje in zaznava potrebo po strategiji masovnih podatkov in skoraj petina direktorjev (17 odstotkov) jih pravi, da njihova podjetja trenutno te izvedbe ne načrtujejo. "Imeti strateški načrt, ki vključuje uporabo masovnih podatkov je ključnega pomena, za učinkovit program boja proti goljufijam" je dejal Samir Hans glavni v Deloitte Finančne Svetovalne Storitve. "Pomembno je, da se zavedamo, da je izobraževanje in proces za obvladovanje in upravljanje zlorab dolgo potovanje in ne kratek šprint" (Cohn, 2013).

Prav tako je Deloitte julija 2013 objavil kratek izsek iz raziskave o zaznavanju prevar v Južni Afriki (Deloitte, 2013):

- 30 odstotkov vprašanih ve za pojavljanje goljufij v njihovih podjetjih,
- 85 odstotkov vprašanih pravi, da je vodstvo seznanjeno z goljufijo v organizaciji,
- 30 odstotkov vprašanih pravi, da goljufijo zagreši zaposleni v organizaciji,
- 20 odstotkov vprašanih prihaja iz podjetij, ki delujejo na področju finančnih storitev
- 20 odstotkov jih meni, da se je podkupovanje in korupcija že pripetilo v njihovi organizaciji
- 75 odstotkov jih meni, da vodstvo določa pravo strategijo v zvezi z goljufijami
- 76 odstotkov jih meni, da je finančna kriza prispevala k pojavu goljufij v Južni Afriki

4.2 Zakonodaja v Sloveniji

V zadnjem času se, tudi zaradi trenutnih razmer v gospodarstvu, povečuje število družb, ki so zaradi ravnanja članov organov vodenja in nadzora oškodovane ali pa se celo znajdejo v položaju insolventnosti. Na drugi strani so pogosto oškodovani tudi upniki in lastniki. Ob tem v javnosti znova stopajo v ospredje nekatera, sicer vedno aktualna vprašanja, kot so (Globočnik & Djinovič, 2009, str. 12):

- ali je veljavna pravna ureditev obveznosti in odgovornosti članov organov vodenja nadzora zadovoljiva oziroma ustrezna
- kako učinkoviti so pravosodni organi pri ugotavljanju odgovornosti za kršitve obveznosti članov organov vodenja in nadzora ter
- kakšno vlogo igrajo pri tem organi družb in lastniki.

V zvezi z obravnavano problematiko je potrebna (sicer pogosto prezrta) povezava korporacijsko-pravnih vidikov z delavnopravnimi vidiki obveznosti in odgovornosti članov

organov vodenja in nadzora v družbi. Posebnega pomena je tudi korelacija s kaznovalnim pravom, saj utegne ravnanje članov organov vodenja in nadzora, ki je v nasprotju z njihovimi (temeljnimi) obveznostmi, izpolnjevati tudi znake določenega prekrška oziroma kaznivega dejanja (Globočnik & Djinovič, 2009, str. 12).

Obveznosti in odgovornosti članov organov vodenja in nadzora izhodiščno ureja korporacijska zakonodaja v širšem smislu (predvsem zakon o gospodarskih družbah – ZGD-1 in zakon o dinamičnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju – ZFPPIPP), delno pa tudi delovnopravna zakonodaja (predvsem zakon o delovnih razmerjih – ZDR-1), kazenska zakonodaja (predvsem kazenski zakonik – KZ-1) in razni administrativni predpisi, predvsem z javno-finančnega področja.

Prevarantsko poročanje je vedno bolj prisotno tudi v Sloveniji. Dogodki zadnjih petih let, od začetka gospodarske krize, so močno omajali zaupanje v poslovni svet, zato stroka tako po svetu, kot tudi pri nas, išče rešitve, kako povrniti zaupanje javnosti. Ena izmed rešitev je tudi sprememba in poostreitev zakonodaje.

Pravila, kodeksi in standardi, ki urejajo področje forenzičnega računovodstva v Sloveniji:

- Pravila strokovnega in poklicno-etičnega ravnanja forenzičnih računovodij
- Kodeks etike za računovodske strokovnjake
- Kodeks poslovno-finančnih načel
- Slovenski računovodski standardi
- Mednarodni standardi računovodskega poročanja

Urejenost pravil ravnanja v forenzičnem računovodstvu določa prednostni red in način spoštovanja veljavnih in zavezujočih pravnih in strokovnih pravil ter pravil poklicno-etičnega ravnanja forenzičnih računovodij. Ta pravila si sledijo po temeljnim prednostnem redu (SFR, 2013a, str. 2-3) :

Prva raven pravil

- Zakon o gospodarskih družbah, Obligacijski zakonik in drugi veljavni pravni predpisi, ki urejajo dovoljena dejanja ob ustanavljanju, delovanju, preoblikovanju, sanaciji in prenehanju podjetij in drugih poslovnih oseb.
- Temeljni in izvedbeni zakonski predpisi o statusu in delovanju pridobitnih in nepridobitnih poslovnih oseb, ki jih ne urejajo zakonski predpisi iz prvega odstavka.
- Kazenski zakonik, Zakon o sodiščih, Zakon o tožilstvu, Zakon o kazenskem postopku; Zakon o pravnem postopku, Zakon o nepravdnem postopku; Zakon o arbitraži in drugi veljavni predpisi, ki urejajo odkrivanje in pregon kaznivih in drugih pravno nedovoljenih dejanj v ustanavljanju, delovanju, preoblikovanju, sanaciji in prenehanju podjetij in drugih poslovnih oseb ter sojenje v teh primerih.
- Zakoni, ki urejajo dejavnost forenzičnega računovodstva na pravosodnih, poslovnih in drugih področjih ter pravni predpisi, izdani na njihovi podlagi.
- Verodostojna razlaga določb zakonov pod a, b in c.
- Temeljna pravila v stroki: (1) Kodeks načel strokovnega ravnanja v forenzičnem računovodstvu, (2) Kodeks načel poklicnoetičnega ravnanja forenzičnih računovodij in (3) Standardi strokovnega ravnanja forenzičnih računovodij v Sloveniji.
- Tuja načela in standardi strokovnega ravnanja in poklicne etike v dejavnosti forenzičnega računovodstva, ki jih je Strokovni svet Sekcije sprejel kot veljavne in uporabne za delo v slovenski forenzični računovodski dejavnosti in stroki.

Druga raven pravil

- Pojasnila in stališča Strokovnega sveta Sekcije.
- Usmeritve nadzornih institucij v Sloveniji.
- Metodološka gradiva in priročniki Sekcije.
- Svetovalni napotki in strokovna navodila Sekcije.
- Tretja raven
- Domača in tuja strokovna literatura o dejavnosti forenzičnega računovodstva in o njenih nosilcih.
- Splošno sprejeta strokovna pravila (načela, standardi in drugo) o forenzičnem računovodstvu v tuji praksi.

4.3 Zakonodaja v tujini

Kot odgovor na odmevne škandale (Enron, WorldCom in drugi) je bil leta 2002 v ZDA sprejet Sarbanes-Oxleyev zakon, ki je prinesel korenite spremembe v ameriški zakonodaji. 17. maja 2006 pa je bila v Evropski uniji prenovljena 8. direktiva iz leta 1984, ki govori o obveznih revizijah za letne in konsolidirane računovodske izkaze.

Zahteve po skladnosti z zakonom **Sarbanes-Oxley** so povzdignile vlogo in odgovornost revizijskih podjetij, poslovojem pa nalagajo stroga pravila, ki zahtevajo večjo obveznost vrhovnega vodstva podjetja. Korporativno razkritje, nadzor nad skladnostjo, spremljanje stroškov, izobraževanje in praksa javnega računovodstva, na vse je vplival zakon Sarbanes-Oxley. Največ podjetij se sooča s težavo glede skladnosti s pravilom SARBOX 404, ki od vodstva zahteva, da oceni učinkovitost notranjih kontrol podjetja nad finančnim poročanjem in svoje ugotovitve vključi v letno poročilo delničarjem (PWC, 2013).

Sarbanes-Oxleyev zakon (2002) je zasnovan z namenom varovanja vlagateljev. Najpomembnejše novosti, ki jih je uvedel Sarbanes-Oxley:

- strožje zahteve glede revizorjeve neodvisnosti,
- strožja merila na področju upravljanja družb (večja vloga revizijskih komisij),
- večji poudarek namenjen notranjim kontrolam in notranji reviziji ter
- večje obveze na področju razkritij.

Direktiva 2006/43/ES o obveznih revizijah za letne in konsolidirane računovodske izkaze; Glavna naloga 8. direktive je izboljšanje kakovosti zakonskega revidiranja. Najpomembnejša področja so zunanje zagotavljanje kakovosti, revizijski standardi in revizorjeva neodvisnost.

Revizorjeva neodvisnost zajema predvsem:

- neodvisnost mišljenja (angl. *independence of mind*) – miselnost, ki dovoljuje oblikovanje mnenja brez vplivov, ki ogrožajo strokovno sodbo, ter dovoljuje posamezniku neoporečno in nepristransko delovanje ter poklicno nezaupljivost;
- zaznana neodvisnost (angl. *independence in appearance*) – izogibanje dejstvom in okoliščinam, ki so tako očitni, da bi razumna in obveščena tretja oseba, ki pozna vse ustrezne informacije, vključno z uporabljenimi varovali, lahko utemeljeno sklepala o

ogroženi neoporečnosti, nepristranskosti in poklicni nezaupljivosti podjetja ali člana delovne skupine za dajanje zagotovil.

4.4 Praksa v tujini

Glede na to, da je v tujini sodelovanje forenzičnih računovodij v sodnih procesih praksa že dlje časa, je posledično tudi odkritih in identificiranih več prevar in s tem tudi več kaznovanih storilcev prevar in goljufij.

V primeru Enron so v preiskavi sodelovali tudi forenzični računovodje, predvsem pri intervjujih z zaposlenimi, njihovimi družinami in prijatelji, v pomoč pa so jim bili tudi delovni dokumenti zunanje revizije (Iwata, 2002).

Tudi v primeru Societe Generale so do sodbe zaposlenemu zaradi prevar prišli s pomočjo forenzičnega računovodstva. V treh letih si je Jerome Kerviel, ki je opravljal delo borznega trgovca, navkljub notranjim kontrolam, prisvojil 4,9 milijarde EUR in bil obsojen na 3 leta zaporne kazni poleg tega pa je bil dolžan vrniti tudi povzročeno izgubo. Banka v tem primeru ni nosila nobene odgovornosti, saj naj ne bi noben kontrolni sistem mogel preprečiti tovrstne prevare, vendar je banka kljub temu priznala napake pri upravljanju in slabosti v kontrolnih sistemih.

V primeru Adelphia, kjer so preiskovali računovodske izkaze, se je leta 2005 zaključil sodni proces s kaznovanjem deležnikov v prevari. Družina Rigas je poleg napihovanja dobičkov v računovodskih izkazih tudi gotovinsko poslovanje izkoriščala za prevare, tako da so si izposojali denar družbe in na ta način živeli razkošno življenje. Ustanovitelj družbe Adelphia je bil za nedovoljeno prisvajanje denarnih sredstev podjetja, prikrivanje več kot 2 milijardi USD dolga in laganje investitorjem, obsojen na 15 let zaporne kazni. Njegov sin, ki je v tistem času opravljal funkcijo finančnega direktorja podjetja, pa je bil za sodelovanje v prevari obtožen na 20 let zaporne kazni (CNN Money, 2005).

V primeru Madoff (eden najtežjih primerov preiskovanja in dokazovanja goljufij), ko je leta 2008 propadel sistem Ponzijeve sheme, je bil ustanovitelj g. Bernard Madoff že isto leto aretiran, nato pa je marca 2009 priznal, da je izvajal več vrst goljufij, kot na primer goljufije z vrednostnimi papirji, mednarodno pranje denarja, dajanje lažnih izjav, ipd. za kar je bil obsojen na 150 let zavora. Poleg ustanovitelja so bili obsojeni in priprti tudi številni bližnji sodelavci, kot naprimer izvršni direktor, glavni računovodja (114 let zavora) in vrsto področnih direktorjev (82 let zavora). Izvršni direktor Di Pascali je priznal deset obtožnic, ki so med drugim vključevale tudi zarote, goljufije z vrednostnimi papirji, goljufije na področju investicij, ponarejanje računovodskih izkazov, mednarodno pranje denarja, krive prisege in tudi na področju utaje davkov. Za vse te obtožbe si je prislužil 125 let zavora (Pless, 2010).

4.5 Praksa v Sloveniji

V nasprotju s prakso v tujini, kjer je mogoče zaznati uspešno in učinkovito sodelovanje forenzičnih računovodij v sodnih procesih, v Sloveniji temu trenutno še ni tako. V zadnjih letih je veliko podjetji prenehalo poslovati, predvsem zaradi insolventnosti, vendar pri tem skoraj nihče še ni odškodninsko odgovarjal.

Tožilstva so letos dobila slabe tri odstotke več ovadb zoper polnoletne storilce, toda hkrati zoper slabih pet odstotkov manj ljudi kot lani. Število vloženih obtožb je večje za slab odstotek, obsojenih pa je bilo okoli 1.000 ljudi ali 20 odstotkov več kot lani, kažejo prvi podatki do začetka decembra, preračunani na konec leta. Število narokov s tožilsko udeležbo se je povečalo za 23 odstotkov oziroma za 4.000 narokov. Povečalo se je tudi število zadev, ki so jih rešili z odloženim pregonom (za dobrih 7 odstotkov), zaradi pomanjkanja sredstev pa se je za kar tretjino zmanjšalo število poravnjav, je dejal generalni državni tožilec Zvonko Fišer (Lončar, 2013b).

Za področje gospodarskega kriminala in korupcije je seznam (ne)pravnomočno obsojenih naslednji (Lončar, 2013b):

- Bine Kordež (Merkur), Hilda Tovšak (Vegrad), Robert Časar (Luka Koper), Darij Južna (CGP), Ivan Zidar (SCT), Dušan Črnigoj (Primorje), nekdanji poslanec Srečko Prijatelj, župan Boris Popovič (mestna občina Koper) in nekdanji župan Pavel Rutar (občina Tržič) so pravnomočno obsojeni;
- Brane Gorše (stečajni upravitelj), Igor Bavčar (Istrabenz), Boško Šrot (Pivovarna Laško), spet Časar in Črnigoj, nekdanji mariborski župan Franc Kangler, dva nekdanja predsednika vlade, pa so obsojeni na prvi stopnji.

Število bi bilo večje, če bi upoštevali zadeve, v katerih so zaradi gospodarskih kaznivih dejanj zahtevali preiskavo.

Prav tako je bilo v preteklosti na bančnem področju, neskladno z internimi pravili, danih veliko spornih posojil, pri katerih naj bi sodelovale celo uprave bank, pa za to še ni nihče kazensko odgovarjal. Vendar pa je mogoče, da se bo to stanje kmalu izboljšalo, saj naj bi tožilstvo trenutno preiskovalo za okrog 340 milijonov evrov sumov kriminalnih dejanj (Lončar, 2013a).

5 PRIHODNOST RAZVOJA FORENZIČNEGA RAČUNOVODSTVA

Vodstvo, nadzorniki, lastniki podjetji ter predstavniki države morajo skrbeti za trajnostni obstoj in razvoj ter tudi za ustrezno poslovno kulturo, ki zagotavlja pripadnost zaposlencev, poslovnih partnerjev ter zaupanje v pošteno delovanje in korektne odnose med vsemi udeleženci, kot so lastniki, poslovodniki in drugimi zaposlenci, poslovni partnerji in državo. To je prvi pogoj za dolgoročno uspešno delovanje in v tem kontekstu se zlasti poslovodniki ter nadzorniki ukvarjajo tudi s poslovno moralo in s preprečevanjem, odkrivanjem in odpravljanjem kaznivih in drugih nedovoljenih dejanj. Pri tem so jim lahko v pomoč forenzični računovodje, ki nudijo strokovno pomoč pri tovrstnih aktivnostih. Po naročilu njihovih storitev lahko opravijo preiskovanje suma prevar, nadzornega sistema za preprečevanje prevar in za dokazovanje vzrokov in škod, ki so jih povzročili nosilci takih dejanj v podjetju ali drugi poslovni osebi (Kolar, 2012, str. 14).

Priznani forenzik, Patrick D'Arcy, z več kot dvajsetletnimi izkušnjami na tem področju pravi: »Konec koncev, da bi bila podjetja bolj uspešna v boju proti gospodarskemu kriminalu, se morajo sama izobraževati o tem problemu in to vprašanje postaviti višje na dnevni red« (Downes, 2005, 48-49).

V ZDA je FBI že v letu 2010 podvojil število agentov za boj proti gospodarskemu kriminalu. Vsi novi sodelavci so takrat morali z obstoječimi sodelavci, ki so sodelovali pri odkrivanju in preganjanju gospodarskega kriminala, opraviti posebno izpopolnjevanje s področja forenzičnega računovodstva (Kolar, 2012, str. 15). V poslovnem svetu se pričakuje vedno več prevarantskega poročanja, zato je potrebno resno premisliti, v katero smer bomo zapeljali razvoj preiskovanja, tako revizijskega kot tudi forenzičnega.

Pobudniki forenzične dejavnosti v Sloveniji so Ekonomsko-poslovna fakulteta v Mariboru in zlasti prof. dr. Franc Koletnik in doc. dr. Iztok Kolar, ki sta že leta 2006 spoznala težnje in potrebe po razvijanju forenzičnega računovodstva. K njim se je kmalu pridružila tudi Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije (RFR), ki je že leta 2008 poskrbela za izdajo prve knjige o forenzičnem računovodstvu pri nas in je že organizirala nekaj računovodskih šol na to temo (Kolar, 2012, str. 15-16).

Naslednji korak zveze pri vzpostavitvi, izobraževanju in organiziranem delovanju prihodnjih forenzičnih računovodij v Sloveniji je bil 28. septembra 2011, ko je zveza ustanovila Sekcijo forenzičnih računovodij (angl. *Chapter of Forensic Accountants*), katere ključna cilja sta zagotavljanje veljavne doktrine oziroma strokovnega okvira za delovanje nosilcev forenzične dejavnosti in izobraževanje forenzičnih računovodij za poklicno opravljanje nalog forenzičnega računovodstva ter drugih o preprečevanju, odkrivanju in odpravljanju drugih nedovoljenih dejanj (Kolar, 2012, str. 16).

Trenutno imamo po podatkih Ministrstva za pravosodje v Sloveniji samo 3 sodno zaprisežene forenzične preiskovalce gospodarskega poslovanja (Ministrstvo za pravosodje, stanje dne 23. 1. 2014), zato si v zvezi RFR prizadevajo, da bi s primernim izobraževanjem zapolnili tudi to vrzel.

Po dolgoročnih napovedih je med letoma 2006 in 2016, pričakovati 16 odstotno rast na področju forenzičnega računovodstva. Rast industrije je predvsem posledica novih pravil, ki so bile uvedene po škandalu v primeru Enron leta 2002. Nove priložnosti se za forenzično računovodstvo odpirajo na številnih področjih, kot sta na primer informacijska tehnologija in pravo. Prihodnost te industrije je dolgoročna saj ne kaže znakov upočasnjevanja (Whatley, 2006).

Potreba po forenzičnem računovodstvu se bo v prihodnosti povečala; kot je izjavil Joseph Wells (ustanovitelj ACFE) je "goljufija rastoča industrija". Frank Piantidosi, predsednik in izvršni direktor Deloitte finančne svetovalne storitve, o prihodnosti v forenzičnem računovodstvu predvideva naslednje (Cuttle, 2013):

- preiskovalec prevar ima svetlo prihodnost zaradi globalizacije, razvoja tehnologije in pritiska na podjetja, da ustvarijo boljše rezultate,
- približno 25 odstotkov prebivalstva bo vedno izvajalo goljufije, 25 odstotkov ljudi ne bo nikoli izvršilo goljufivega dejanja za preostalih 50 odstotkov pa odvisno od situacije, ter
- naslednja faza v forenzičnem računovodstvu, bi bilo preprečevanje goljufij, še preden se ta izvede.

V prihodnosti bo potrebno več razlikovanja med revizorji in forenzičnimi računovodij, ter razvijati in uporabljati primerna orodja, tehnologije in računovodske zakone, za zmanjšanje možnosti, da lahko podjetja ali posamezniki zagrešijo prevare (Cuttle, 2013).

Ueltzen o prihodnosti razvoja forenzičnega računovodstva meni, da je forenzično računovodstvo edinstvena priložnost za mlade, da pridobijo specializirana znanja ter spretnosti in se pridružijo opravljanju tega poklica. V katerem koli članku o propadu banke, propadu podjetja ali primeru Madoff je opaziti, da so bili forenzični računovodje prvi, ki so prispeli na sedež preiskovane organizacije. Forenzični računovodje imajo poseben sklop veščin, izredne spretnosti za izvajanje intervjujev, sposobnost za vodenje računalniških forenzikov, sposobnost prevzemanja velike količine podatkov in na koncu tudi »pripovedovanja zgodbe« (AICPA, 2011).

V tujini, kjer so z razvojem forenzičnega računovodstva in njegovim izobraževanjem začeli veliko prej kot pri nas, trenutno obstaja veliko zelo dobrih forenzičnih računovodji, ki so že v poznih 50-ih oziroma zgodnjih 60-ih letih in to predstavlja izziv za mlade strokovnjake. Ueltzen meni, da če bi bil sedaj star približno 30 let in bi imel vsaj majhen interes za forenzično računovodstvo, bi zagotovo pohitel s pridobivanjem znanj in izkušenj, saj so možnosti, da postaneš strokovnjak na tem področju zelo verjetne (AICPA, 2011).

Prav tako pa bo v prihodnosti lahko vodstvo podjetja za neodvisno strokovno mnenje zaprosilo tudi, da bi si tako okrepilo poslovni ugled in zaupanje drugih v njihovo delovanje. Željo po taki informaciji lahko imajo tudi posojilodajalci, strateški dobavitelji, davčni in drugi državni organi ter drugi poslovni partnerji, ker se želijo prepričati o kakovosti poslovne morale v podjetju. Tako bi lahko bila preventivna forenzična preiskava tudi del načrta prisilne poravnave in drugih podobnih primerov, ko so oškodovani upniki (Srnovršnik, 2010).

Forenzični računovodje bi lahko na pomoč priskočili tudi Dursu. Davčne utaje so namreč ena izmed najbolj obsežnih in doma ter v svetu zelo pogostih vrst gospodarskega kriminala. Veliko forenzičnih preiskav sicer danes opravijo že sami davčni inšpektorji, a Koletnik meni, da bi lahko forenzični računovodje pomagali do večje učinkovitosti, varčnosti in uspešnosti odkrivanja davčnih in sorodnih utaj (Srnovršnik, 2010).

Vedno večjo vlogo pri odkrivanju in kaznovanju storilcev prevar in goljufij ima v Sloveniji Nacionalni preiskovalni urad. Forenziki preiskujejo sporne posle in domnevne zlorabe položaja, izvajajo hišne preiskave in aretacije ter vlagajo kazenske ovadbe. V tem procesu pa bi bila pomoč forenzičnega računovodje več kot dobrodošla, saj znanj s področja računovodstva ponavadi kriminalisti nimajo, v zadnjem času pa je vrsto prevar storjenih ravno na področju poslovanja organizacij in sklepanja sumljivih poslov.

In kaj natančno lahko s forenzičnim računovodstvom pridobimo? Dvignemo lahko raven poslovne kulture in morale ter zaupanje v poslovanje in nadziranje podjetja ter izboljšamo sistem obvladovanja poslovnih tveganj. Posledično zmanjšamo izgubljene poslovne koristi za podjetje in tako znižamo stroške, zvišamo poslovne in denarne izide. Izboljšamo lahko tudi pogoje za obstoj in razvoj podjetja ter ustvarimo možnosti za nove zaposlitve delavcev, za rast javnih sredstev. Omogočimo večjo davčno moralo in večji

dotok davkov in prispevkov ter dvignemo raven zaupanja v pravno državo, našteva Koletnik (Srnovršnik, 2010).

SKLEP

Kreativno računovodstvo je bilo sprva teoretično zamišljeno kot orodje, s katerim bo dosežena resnična in poštena slika v računovodskih izkazih. To je bil razlog, da sta bili v računovodske standarde uvedeni fleksibilnost in uporaba modela poštene vrednosti. Vendar pa se je v praksi pokazalo, da uporaba kreativnega računovodstva hitro pripelje do njegove zlorabe, zaradi česar ga danes pogosto imenujemo tudi manipulativno računovodstvo.

Praksa je pokazala, da revizija računovodskih izkazov ne zagotavlja dovolj velikega varstva pred zlorabo kreativnega računovodstva. Upniki, potencialni partnerji in investitorji se zato poskušajo boriti proti zlorabi kreativnega računovodstva z novim orodjem – forenzičnim računovodstvom. Ta se oblikuje na strokovni podlagi, njegova naloga pa je presoditi o resničnosti in poštenosti stanja opazovanega subjekta, vendar ne s stališča spoštovanja pravil, temveč s stališča interesov upnikov, potencialnih partnerjev in investitorjev oziroma katerega koli drugega naročnika, ki je uporabnik rezultatov forenzičnega računovodstva. Komercialno forenzično računovodstvo je neformalna dejavnost, katere rezultati so namenjeni naročniku in niso javni dokumenti kot naprimer revizorjevo poročilo.

Glede na to, da so uporabniki računovodskih izkazov v današnjih časih zaradi slabih izkušenj vse previdnejši, ima forenzično računovodstvo velik komercialni potencial. V razvitih državah je celo eno od najhitreje rastočih področji računovodstva. Dejstvo je, da se gospodarski kriminal razvija in pogloblja, kar zahteva angažiranje vseh razpoložljivih virov za njegovo zaježitev in pregon. Forenzično računovodstvo je lahko v pomoč vsem, ki imajo interes za preganjanje gospodarsko-kriminalnih dejanj.

Vodstvo podjetja za neodvisno strokovno mnenje zaprosi tudi, da bi si tako okrepilo poslovni ugled in zaupanje drugih v njihovo delovanje. Željo po tovrstni informaciji lahko imajo tudi posojilodajalci, strateški dobavitelji, davčni in drugi državni organi ter drugi poslovni partnerji, ko se želijo prepričati o kakovosti poslovne morale v podjetju.

Forenzično računovodstvo se razvija skupaj s gospodarstvom. Praviloma se izvaja, ko že obstaja utemeljen sum na nedovoljena dejanja. Ta način preiskave je bolj učinkovit, saj v nasprotju z revizijo, forenzični računovodja ne deluje na podlagi vzorčenja, temveč podatke podrobneje proučuje, pri tem pa uporablja posebne metode, prilagojene vrsti prevar.

Preiskovanje prevar postaja v zadnjem času ena od prioritet v slovenskem sodnem okolju, saj ima tožilstvo v predkazenskem postopku vedno več primerov, kjer morajo zagotoviti vrsto ustrezne listinske dokumentacije oziroma dokazov, za kar pa bi potrebovali tudi pomoč forenzičnih revizorjev.

Menim, da bo sekcija RFR opravila svojo vlogo in v prihodnjih letih izobrazila dovolj forenzičnih računovodij, ki bodo pomagali tako tožilstvu kot tudi ostalim naročnikom.

Zaključim lahko z mnenjem, da je s primernim izobraževanjem in pridobivanjem praktičnih izkušenj, vsekakor mogoče povečati stopnjo dokazanih prevar in goljufij, ter konec koncev tudi obsodb storilcev teh dejanj.

LITERATURA IN VIRI

1. Akers, D. M., Giacomino, D. E., & Bellovary, L. J. (2007). Earnings Management and Its Implications. *The CPA Journal*, 77(8), 64. Najdeno 14. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2007/807/essentials/p64.htm>
2. Albrecht, C., Turnbull, C., Zhang, Y., & Skousen, C. J. (2010). The relationship between South Korean chaebols and fraud. *Management Research Review*, 33(3), 257-268.
3. American Institute of Certified Public Accountants (AICPA). (2011). Looking to the Future of Forensic Accounting. *Courtesy of the American Institute of Certified Public Accountants*. Najdeno 15. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.icpas.org/hc-career-center.aspx?ID=17102>
4. Auditing Concepts Committee. (1972). Report of the Committee on Basic Auditing Concepts. *The Accounting Review*, 47(42), 18.
5. Belak, V. (2008). Kreativno računovodstvo in njegov vpliv na računovodske izkaze. *RDP*, 7-8, 9-19.
6. Bešvir, B. (2008). Odkrivanje prevar in napak pri reviziji računovodskih izkazov. *RDP*, 11. 17-24.
7. Careers in Audit. (2013, 31. oktober). The Benefits of Working as a Virtual Auditor. Najdeno 12. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.careersinaudit.com/article/the-benefits-of-working-as-a-virtual-auditor/>
8. Carpenter, D. T., Durtschi, C., & Gaynor, L. M. (2011). The Incremental Benefits of a Forensic Accounting Course on Skepticism and Fraud-Related Judgments. *American Accounting Association*, 26(1), 1-21.
9. Cezair, J. A. (2009). How internal audit can be effective in combining occupational fraud. *Internal Auditing*, 24(3), 22-31.
10. Chew, W. (2001). An Overview of Forensic Accounting and the Role of Forensic Accountants in Investigations. Najdeno 2. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.lawgazette.com.sg/2001-11/Nov01-feature3.htm>
11. Choo, F., & Tan, K. (2007). An »American Dream« theory of corporate executive Fraud. *Accounting Forum*, 31, 203-215.
12. Clark, N. (2010, 5. oktober). Rogue Trader In France Gets 3 Years. *New York Times*. Najdeno 21. decembra 2013 na spletnem naslovu http://www.nytimes.com/2010/10/06/business/global/06bank.html?pagewanted=all&_r=0
13. CNN Money. (2005, 20. junij). Adelphia founder sentenced to 15 years. Najdeno 21. decembra 2013 na spletnem naslovu http://money.cnn.com/2005/06/20/news/newsmakers/rigas_sentencing/
14. Cohen, J., Ding, Y., Lesage, C., & Stolowy, H. (2010). Corporate Fraud and Managers' Behaviour: Evidence from the Press. *Journal of Business Ethics*, 95, 271-315.
15. Cohn, M. (2013, 21. november). Executives Need More Resources for Fraud Management. Najdeno 23. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.accountingtoday.com/news/Executives-Need-Resources-Fraud-Management-68818-1.html>
16. Crumbley, L. D., Heitger, L. E., & Stevenson, S.G. (2011). Forensic and Investigative Accounting (5th edition). Chicago: CCH Inc.
17. Cuttle, C. (2013). Future of Forensic Accounting. *Ms. Cuttle's Classes*. Najdeno 17. novembra 2013 na spletnem naslovu <https://sites.google.com/site/cuttlebiz/past->

- courses/accounting/accounting-presentations/forensic-accounting/future-of-forensic-accounting
18. Deloitte. (2013). Snap Fraud Survey 2013 Infographic. Najdeno 15. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://deloitteblog.co.za/wp-content/uploads/2013/11/Deloitte-Snap-Fraud-Survey-2013.pdf> 6. November 2013
  19. Downes, D. (2005). Investigating economic crime could you be a forensic accountant? *Accountancy Ireland*. 37(4), 48-49.
  20. Elliott, R. (2002). Twenty-first century assurance. *A Journal of Practice & Theory*, 21(1), 139–146.
  21. Evropska Komisija, (EK). (2011a, 30. november). *Predlog UREDBA EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa*. COM(2011) 779 konč. 2011/0359 (COD). Bruselj: Evropska komisija.
  22. Evropska Komisija, (EK). (2011b, 30. november). *Vračanje zaupanja v računovodske izkaze: Evropska komisija si prizadeva za dinamičen in odprt trg revizijskih storitev izboljšane kakovosti*. Sporočilo za medije, IP/11/1480. Bruselj: Evropska komisija.
  23. Evropski ekonomsko-socialni odbor (ESSO). (2011, 25. avgust). Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o zeleni knjigi Revizijska politika: Kaj smo se naučili iz krize. *Uradni list Evropske unije* 2011/C 248/16.
  24. Federal Bureau of Investigation (FBI). White collar crime. Najdeno 14. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.fbi.gov/about-us/investigate/white_collar/whitecollarcrime
  25. Globočnik, N., & Djinovič, M. (2009) Odgovornost posloводства in nadzornikov. *Glas gospodarstva*, 12(1), 12.
  26. Griffiths, I. (1986) *Creative accounting: how to make your profits what you want them to be*. Michigan:Unwin Paperbacks.
  27. Inštitut notranjih revizorjev. (2012). Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju. Najdeno 15. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.si-revizija.si/notranji_revizorji/dokumenti/ssr_2013.pdf
  28. Inštitut notranjih revizorjev. (2013). Vloga notranjega revidiranja. Najdeno 15. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.si-revizija.si/iaa/index.php>
  29. i-Sight. (2013). Investigation Report Writing Quick Guide. Najdeno 15. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://i-sight.com/investigation-report-writing-quick-guide-download/>
  30. Iwata, E. (2002) Enron case could be largest corporate forensic investigation. *USA today*. Najdeno 21. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://usatoday30.usatoday.com/tech/news/2002/02/19/detectives.htm>
  31. Jagrič, M. (2004). *Poslovodske kontrole in informacijska tehnologija – kontrolni pojmi*. Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva preizkušeni notranji revizor. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
  32. Jameson, M. (1988). *A practical guide to creative accounting*. London: Kogan Page. 7-8.
  33. Jeppsen, K. K., & Moller, U. G. (2011). Asset stripping in a mature market economy. *Journal of Financial Crime*, 18(1), 40-41.
  34. Jones, M. J. (2010). *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*. West Sussex: John Wiley & Sons.
  35. Jovanović, Š. K. (2009). Forenzičko računovodstvo – instrument zaštite interesa računovodstvene javnosti. *13. Kongres Saveza računovođa i revizora republike*

- Srpske, "Računovodstvo, revizija i finansije u uslovima globalne krize". (str. 13-14). Banja Luka: Savez računovođa i revizora Republike Srpske.*
36. Kanalec, M. (2011). *Od prevare v računovodstvu do sodnega epiloga* (diplomska naloga). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
  37. Kolar, I. (2011). Forenzično računovodstvo – predstavitev. *Zbornik prispevkov 13. Kongresa računovodskih servisov.* (str. 82-89). Ljubljana: Zbornica računovodskih servisov.
  38. Kolar, I. (2012). Forenzični računovodja – Robin Hood Slovenije. *DENAR*, 411,13-16.
  39. Koletnik, F. (2011). Razumevanje forenzičnega revidiranja. *Zbornik 43. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji.* (str. 78-104). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije in Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
  40. Koletnik, F., & Kolar, I. (2008). *Forenzično računovodstvo.* Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
  41. Lofland, C. (2012). Investigator: Meet My Friend, the Accountant. *ACFE Insights.* Najdeno 10. novembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.acfeinsights.com/acfe-insights/2012/6/27/investigator-meet-my-friend-the-accountant.html>
  42. Lončar, A. (2013a, 13. december). Tožilec Moljk: V državnih bankah akcije kot v Hypu ne bomo dočakali. Najdeno 20. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/8353250/To%C5%BEilec-Moljk-V-dr%C5%BEavnih-bankah-akcije-kot-v-Hypu-ne-bomo-do%C4%8Dakali>
  43. Lončar, A. (2013b, 20. december). Letna bilanca tožilstva: Za tri odstotke več ovadb, za odstotek več obtožnic. Najdeno 20. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/8353826/Letna-bilanca-to%C5%BEilstva-Za-tri-odstotke-ve%C4%8D-ovadb-za-odstotek-ve%C4%8D-obto%C5%BEnic>
  44. Ministrstvo za pravosodje. (2013). Sodni izvedenci in sodni cenilci. Najdeno 4. oktobra 2013 na spletnem naslovu [http://www2.gov.si/mp/tol_cen.nsf/\(WebIzvedenci\)?OpenView&Start=15.1&Expand=15.1ž](http://www2.gov.si/mp/tol_cen.nsf/(WebIzvedenci)?OpenView&Start=15.1&Expand=15.1ž)
  45. Morozov, S. (2011, 8. januar). Objektivov intervju z Brankom Mayrjem: Vsaka kriza povzroči, da ljudje iščejo stranpoti. *Dnevnik.* Najdeno 20. junija na spletnem naslovu <http://www.dnevnik.si/objektiv/intervjuji/1042415527>
  46. Naser, K. (1993). *Creative Financial Accounting: Its Nature and Use.* Hemel Hempstead: Prentice Hall.
  47. Pearson, T. A., & Singleton, T. W. (2008). Fraud and forensic accounting in the digital environment. *Issues in Accounting Education*, 23(4), 545-559.
  48. Pless, E. (2010). Unmasking the Fraud of Ponzi Schemes: Forensic Accounting and the Law Unite. Najdeno 21. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.ncstl.org/evident/July2010-Pless>
  49. Pogačnik, A. (2008). *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* Ljubljana: DZS.
  50. Povh, D. (2003). Prevare, korupcija in notranji revizor. *Revizor*, 14(2003), 11.
  51. Pozvek, M. (2013). Pogostost sodelovanja in vplih forenzičnih računovodji, kot sodnih izvedencev na odločitve sodišča v davčnih zadevah. *Davčno finančna praksa*, 14(1). 15-17.
  52. PricewaterhouseCoopers (PWC). (2011). Študija Global Economic Crime Survey. Najdeno 25. junija 2012 na spletnem naslovu

- <http://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/download-economic-crime-people-culture-controls.jhtml>
53. PricewaterhouseCoopers (PWC). (2013). Skladnost z zakonom Sarbanes-Oxley 404. Najdeno 15. novembra na spletnem naslovu <http://www.pwc.com/si/sl/services/assurance-and-audit/sarbanes-oxley-compliance.jhtml>
  54. Ramaswamy, V. (2007). New frontiers: Training forensic accountants within the accounting program. *Journal of College Teaching & Learning*, 4(9), 31-38.
  55. Rosen, L. S., Vettese, F. M., & Muccilli, J. (1999). *Understanding accounting: the lawyers' guide*. Canada: Aurora Ont.
  56. Sekcija forenzičnih računovodij (SFR). (2012). *Predstavitvena zloženka sekcije forenzičnih računovodij*. Ljubljana: Sekcija forenzičnih računovodij.
  57. Sekcija forenzičnih računovodij (SFR). (2013a). *Pravila strokovnega in etičnega ravnanja forenzičnih računovodij*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
  58. Sekcija forenzičnih računovodij (SFR). (2013b). Izobraževanje. Najdeno 17. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://www.sfr.si/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=8
  59. Selinšek, L. (2006). *Gospodarsko kazensko pravo*. Ljubljana: GV Založba.
  60. Singh, D. (2010). Incorporating with fraudulent intentions. A study of various differentiating attributes of shell companies in India. *Journal of Financial Crime*, 17(4), 459-484.
  61. Singleton, T. W., & Singleton, A. J. (2007). Why don't we detect more fraud? *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 18(4), 7-10.
  62. Singleton, T. W., & Singleton, J. A. (2010). *Fraud Auditing and Forensic Accounting*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
  63. Slovenski inštitut za revizijo (SIR). (1998). *Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju (prevod)*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
  64. Slovenski inštitut za revizijo (SIR). (2009). *Uvajanje sistema obvladovanja prevar v organizacijo*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
  65. Slovenski inštitut za revizijo (SIR). (2013). Pravila stroke. Najdeno 10. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://www.si-revizija.si/notranji_revizorji/pravila_stroke.php
  66. Smith, T. (1992). *Accounting for growth: stripping the camouflage from company accounts*. Indiana: Century Business.
  67. Srnovršnik, T. (2010). Forenzični računovodje strah in trepet davčnih utajevalcev. Najdeno 13. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/288352>
  68. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2012, 12. julij). Polnoletne, mladoletne in pravne osebe, zoper katere je bil kazenski postopek pred senatom pravnomočno končan, Slovenija, 2011 – končni podatki. Najdeno 17. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4828
  69. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2013, 24. julij). Polnoletne, mladoletne in pravne osebe, zoper katere je bil kazenski postopek pred senatom pravnomočno končan, Slovenija, 2012 – končni podatki. Najdeno 17. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5607
  70. Suhadolnik, G. (2013). Stresno leto resnice. *Finance*. Najdeno 13. decembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/8353242/Stresno-letno-resnice>

71. Sutherland, E. H. (1940). White-collar Criminality. *American Sociological Review*, 5(1), 5.
72. Telpner, Z., & Mostek, M. S. (2002). *Expert witnessing in forensic accounting: a handbook for lawyers and accountants*. Florida: CRC Press LLC.
73. Wells, J. T. (2007). *Corporate fraud handbook: prevention and detection* (2.nd ed.). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
74. Whatley, T. (2006). About the Growth of Forensic Accounting. eHow. Najdeno 18. novembra 2013 na spletnem naslovu http://www.ehow.com/about_4702926_growth-forensic-accounting.html
75. Whitehouse, T. (2013). Who Should Have Responsibility for Detecting Financial Fraud? Najdeno 15. oktobra 2013 na spletnem naslovu <http://www.complianceweek.com/who-detects-fraud-fingers-point-all-directions/article/316285/>
76. Wolosky, H. W. (2004). Forensic accounting to the forefront. *The Practical Accountant*, 37(2), 22-28.
77. Wuerges, A. F. W., & Borba, J. A. (2010). Accounting Fraud Detection: Is It Possible to Quantify Undiscovered Cases? Najdeno 17. oktobra 2013 na spletnem naslovu http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1718652
78. Zakon o revidiranju. *Uradni list RS* št. 65/2008, 63/2013-ZS-K.
79. Zaman Grof, M. (2011). *Uvodno predavanje. Revizija podiplomski bolonjski program – 2. Letnik, prosojnice predavanja 10.10.2011*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
80. Žager, L. (1992). Pojam, značaj i temeljna načela revizije. *Računovodstvu i financije*, 12(3), 41.